T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DEZAVANTAJLI KULLANICILAR OLARAK OTİZMLİ ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ VE BEKLENTİLER

Alev KAHRİMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA

Çankırı – 2021

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DEZAVANTAJLI KULLANICILAR OLARAK OTİZMLİ ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ VE BEKLENTİLER

Alev KAHRİMAN

ORCID: 0000-0003-2434-0926

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA

Çankırı – 2021

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER iv

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ viii

TEZ KABUL VE ONAY ix

ÖNSÖZ x

ÖZET xi

ABSTRACT xii

KISALTMALAR xiii

TABLO LİSTESİ xv

ŞEKİL LİSTESİ xvi

1. BÖLÜM 1

GİRİŞ 1

1.1. Araştırmanın Konusu……..2

1.2. Araştırmanın Önemi……2

1.3. Araştırmanın Amaç ve Hipotezi……..3

1.4. Araştırmanın Yöntemi……4

1.5. Araştırmanın Kapsamı……5

1.6. Araştırmanın Düzeni……...5

2. BÖLÜM 7

DEZAVANTAJLI KULLANICILAR VE KÜTÜPHANE KULLANIMI 7

2.1. Sağlık Odaklı Dezavantajlı Kullanıcılar……7

2.1.1. Görme Engelliler 8

2.1.1.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri 9

2.1.2. İşitme ve Konuşma Engelliler 11

2.1.2.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri 13

2.1.3. Zihinsel Engelliler 14

2.1.3.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri 15

2.1.4. Ortopedik Engelliler 16
2.1.4.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri 17
2.1.5. Otizmli Bireyler 17
2.1.5.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri 18
2.1.6. Süreğen Hastalıklar 19
2.1.6.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri 20
2.2. Diğer Dezavantajlı Kullanıcılar……20
2.2.1. Hükümlü ve Tutuklular 21
2.2.2. Kültür Engeli Olanlar 21
2.2.2.1. İç ve Dış Göçmenler 22
2.2.2.2. Dil Sorunu 23
2.2.3. Sosyalleşme Becerisi Engeli Olanlar 23
2.2.3.1. Sosyal Fobi ile Ortaya Çıkabilecek Sorunlar 24
2.2.3.2. Cinsiyet 24
2.2.3.3. Özgüven Eksikliği 25
2.2.3.4. Ekonomik Gerekçeler 26

3. BÖLÜM 28

TOPLUMSAL YAŞAMDA DEZAVANTAJ UNSURU OLARAK OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU 28
3.1. Otizm Spektrum Bozukluğunun Nedenleri……...29
3.1.1. Genetik Nedenler 30
3.1.1.1. İkiz Araştırmaları 30
3.1.1.2. Genetik Mutasyonlar 31
3.1.1.3. Beyin Yapısı 31
3.1.2. Çevresel Nedenler 32
3.1.2.1. Aşılar 32
3.1.2.2. Glutenli Gıdalar 33
3.1.2.3. Ağır Metaller 33
3.1.3. Ailesel Nedenler 34
3.2. Otizm Spektrum Bozukluğu Tanı Kriterleri……..34
3.2.1. Tanı Koyma Yaşı 34
3.3. Otizm Spektrum Bozukluğu Belirtileri…….35

3.4. Otizm Spektrum Bozukluğunun Sınıflandırılması……37
3.4.1. Asperger Sendromu 37
3.4.1.1. Asperger Sendromu Tanı Kriterleri 38
3.4.2. Atipik Otizm 38
3.4.2.1. Atipik Otizm Tanı Kriterleri 38
3.4.3. Çocukluk Dezintegratif Bozukluğu 39
3.4.3.1. Çocukluk Dezintegratif Bozukluğu Tanı Kriterleri 40
3.4.4. Rett Sendromu 40
3.4.4.1. Rett Sendromu Tanı Kriterleri 40
3.5. Zekâ Geriliği ve Otizm İlişkisi……..42
3.5.1. Otizmde Zekâ Geriliği Tanı Kriterleri 43
3.5.2. Otizmli Beyinlerde Olağanüstü Yetenekler 44
3.5.2.1. Savant Sendromu 44
3.5.2.1.1. Savant Sendromu Klinik Özellikler 45
3.6. Otizm Tedavisi……..45
3.6.1. Gluten-Kazein Diyeti 47
3.6.2. Ağır Metallerden Arındırma 47
3.6.3. Neuro-Feedback 47
3.7. Dünyada Otizm Spektrum Bozukluğu ve Yasal Düzenlemeler……48
3.8. Kütüphanelerin Otizmlilere Yönelik Hizmetleri……..49

4. BÖLÜM 52

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILARIN KÜTÜPHANE KULLANIM GÜÇLÜKLERİ VE KÜTÜPHANE PAYDAŞLARINDA YARATTIĞI ALGI 52

4.1. Araştırma Deseni……...52
4.2. Çalışma Grubu……...52
4.3. Veri Toplama Araçları……..53
4.4. Verilerin Toplanması ve Analizi……...53
4.5. Bulgular……54
4.5.1. Kütüphane ve Kütüphane Çalışanlarına İlişkin Değerlendirmeler 54
4.5.1.1. Kütüphane Çalışanlarına İlişkin Demografik Özellikler 55
4.5.1.2. Kütüphane Çalışanlarına İlişkin Görüşme Soruları 58

4.5.2. Rehabilitasyon Merkezi Eğitmenlerine İlişkin Değerlendirmeler..... 65
4.5.2.1. Rehabilitasyon Merkezi Eğitmenlerine İlişkin Demografik Özellikler..... 65
4.5.2.2. Rehabilitasyon Merkezi Eğitmenlerine İlişkin Görüşme Soruları 66
4.5.3. Otizmli Bireylerin Ailelerine İlişkin Değerlendirmeler 74
4.5.3.1. Otizmli Bireylerin Ailelerine İlişkin Demografik Özellikler 74
4.5.3.2. Otizmli Bireylerin Ailelerine İlişkin Görüşme Soruları 77
4.5.4. Otizmli Bireyler İle Gözlem 82

5. BÖLÜM 84

SONUÇ VE ÖNERİLER 84

KAYNAKÇA 93

EKLER 105
EK-1: İstanbul İlinin Sultangazi ve Başakşehir İlçelerinde Bulunan Halk Kütüphanesi Çalışanlarına Yöneltilen Görüşme Soruları…….105
EK-2: İstanbul İlinin Sultangazi ve Başakşehir İlçelerinde Bulunan Rehabilitasyon Merkezlerinde Görev Alan Eğitmenlere Yöneltilen Görüşme Soruları……...108
EK-3: İstanbul İlinin Sultangazi ve Başakşehir İlçelerinde Bulunan Otizmli Bireylerin Ailelerine Yöneltilen Görüşme Soruları……..111

ÖZGEÇMİŞ 114

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Dezavantajlı Kullanıcılar Olarak Otizmli Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri ve Beklentiler* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

… / … / 2021

İmza

Alev Kahriman

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Alev Kahriman tarafından hazırlanan *Dezavantajlı Kullanıcılar Olarak Otizmli Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri ve Beklentiler* başlıklı bu çalışma, *[Savunma Sınavı Tarihi]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz *tarafından Bilgi ve Belge Yönetimi* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA	İmza: ……..
Üye	: Prof. Dr. Hasan S. KESEROĞLU	İmza: ……..
Üye	: Prof. Dr. Coşkun POLAT	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2021.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), günümüzde oldukça yaygın olan, aynı zamanda toplumda yarattığı sosyal ve kültürel etkileri ile çok yönlü olarak ele alınan ve tartışılan bir sağlık sorunudur. Topluma karışma sürecinde çeşitli zorluklar yaşayan otizmli bireylerin, sosyal ve kültürel etkileşim kurumları ilişkisinde kütüphane ile bağlarını sorgulamak, sağlamlaştırmak ve onları daha iyi anlamak amacıyla, "*Dezavantajlı Kullanıcılar Olarak Otizmli Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri ve Beklentiler*" adıyla hazırlanan bu tez de; kütüphane çalışanlarının mesleki yeterlilikleri, dezavantajlı bireylerin kütüphane kullanımı ve kütüphanelerden beklentileri, kütüphanelerin hizmet sunmada ki durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, çeşitli gruplar ile gözlem ve görüşme yapılarak, elde edilen veriler ışığında öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanmasında büyük emeği geçen, gece gündüz demeden problemlerime en içten şekilde çözümler üreten, birikimi ve tecrübesiyle bana rehberlik yaparak bu süreci verimli bir şekilde geçirmemi sağlayan saygıdeğer danışman hocam Sayın *Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA*'ya anlayışı ve desteği için teşekkürlerimi sunarım. Akademisyen kimliğini en iyi şekilde temsil eden, lisans ve yüksek lisan eğitimim boyunca sağladığı katkılardan dolayı Sayın Prof. Dr. Hasan S. KESEROĞLU'na tüm samimiyetimle teşekkür ederim.

Tez dönemim boyunca bana destek olan, yaşamış olduğum tüm yorgunluklarıma rağmen tezimi tamamlamam konusunda motivasyonunu esirgemeyen canım aileme sevgilerimi sunar ve tüm kalbimle teşekkür ederim.

Aynı zamanda, yoğun mesai saatlerine rağmen görüşme yapabilmem için vakit ayıran değerli katılımcılara da buradan teşekkürü bir borç bilirim.

…./…./ 2021

Alev KAHRİMAN

ÖZET

Tezin Başlığı : Dezavantajlı Kullanıcılar Olarak Otizmli Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri ve Beklentiler

Tezin Yazarı : Alev KAHRİMAN
Danışman : Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA
Anabilim Dalı: Bilgi ve Belge Yönetimi
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi :

Bu çalışmada, OSB'li çocukların kütüphane kullanım sıklıklarını, bu süreçte karşılaştıkları sorunları, ailelerinin, eğitmenlerinin ve kütüphane personelinin bu konuda ki sorumluluklarını ortaya koymak ve soruna ilişkin çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda yürütülen çalışmanın örneklemini, İstanbul ilinin Başakşehir ve Sultangazi ilçelerinde bulunan belediye kütüphanelerinde görev alan 15 kütüphane personeli, 17 rehabilitasyon merkezi eğitmeni, 15 otizmli bireylerin aileleri ve 10 otizmli çocuk olmak üzere toplam 57 kişi oluşturmaktadır. Çalışmada betimleme yöntemi kullanılmış olup, ortaya konan mevcut durumun tezin amacı ile ilişkilendirilmesi noktasında ise kapsamı gözeterek yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır. Elde edilen verilere göre sosyo-demografik bilgiler SPSS 20 bilgisayar programı kullanılarak sayı ve yüzdelik değerler hesaplanmıştır. Çalışmanın nitel verilerinin analizinde ise içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırmanın sonunda, dezavantajlı grup olarak otizmli kullanıcıların kütüphane kullanımına ilişkin özellikli yanları, başta kütüphane çalışanları olmak üzere, sürecin tüm paydaşları tarafından yeterince bilinir durumda olmadığı ve bu durum kullanıcıların hizmet talepleri ile kütüphanenin hizmet yeterliliklerine olumsuz etki ettiği yargısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Otizm, kütüphane ile otizm ilişkisi, engelliler, kütüphane hizmetleri, engelliler için kütüphane hizmetleri, halk kütüphaneleri.

ABSTRACT

Thesis Title : Library Services and Expectations for Children with Autism Among Disadvantaged Users

Author : Alev KAHRİMAN

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ali AKKAYA

Department : Information and Document Management

Thesis Type : Master's Thesis

Date :

In this study, the aim is to establish the frequency of the OSB children's use of libraries, the problems they encounter in this process, the responsibilities of their families, trainers and library staff in this regard, and to present solution proposals for the problem. A sample of the study is made up of 57 people: 15 library staff, 17 rehabilitation center trainers, 15 families of individuals with autism and 10 children with autism in the Başakşehir and Sultangazi districts of Istanbul province. The descriptive method was preferred in the study, and semi-structured interview and observation techniques were used in the context of associating the current situation with the objective of the thesis. We have calculated the number and percentage of socio-demographic information according to the information obtained using the SPSS 20 software. Content analysis method has been preferred for the analysis of the qualitative data of the study.

At the end of the research, the specific aspects of library use of users with autism as disadvantaged groups were judged to be insufficiently known by all stakeholders of the process, particularly library employees, which adversely affected the service requests of users and the service qualifications of the library.

Keywords: Autism, the relationship between the library and autism, library services, public libraries.

KISALTMALAR

AAMR	Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği
AAP	American Academy of Pediatrics (Amerikan Pediatri Akademisi)
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
APA	Amerikan Psikiyatri Birliği
AS	Asperger Sendromu
BBY	Bilgi ve Belge Yönetimi
CRPD	United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi)
ÇÇDB	Çocukluk Çağı Dezintegratif Bozukluk
Çev	Çeviren
DB	Dezintegratif Bozukluk
Diğ.	Diğerleri
DSM	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı)
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
ICD	International Classification of Diseases (Uluslararası Hastalık Sınıflandırması)
IDEA	Özel Gereksinimli Bireylerin Eğitimi Yasası
IOM	International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
İSEM	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık Daire Başkanlığı Engelliler Müdürlüğü
LSDP	Libraries Serving Disadvantaged Persons (Dezavantajlı Kişilere Hizmet Götüren Kütüphaneler)
MMR	Measles-Mumps-Rubella (Kızamık–Kabakulak–Kızamıkçık)
OB	Otistik Bozukluk
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu
RAM	Rehberlik Araştırma Merkezleri
RS	Rett Sendromunu
s	Sayfa

SPSS	Statistical Pack age for Social Science (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
ss	Sayfa Sayısı
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
vb	ve Benzeri
YGB	Yaygın Gelişimsel Bozukluk
ZB	Zekâ Bölümü

TABLO LİSTESİ

Tablo No: **Sayfa**

Tablo 3. 1: 2010 yılında yeniden düzenlenen Rett Sendromu tanı kriterleri 41
Tablo 3. 2: Savant Sendromlu bireylerin yetenekli olduğu alanlar..... 45
Tablo 4. 1: Görüşmeye katılan kütüphane çalışanlarının cinsiyet ve yaş bilgisi 56
Tablo 4. 2: Görüşmeye katılan kütüphane çalışanlarının eğitim durumu ve mezun olduğu bölüm bilgisi 57
Tablo 4. 3: Görüşmeye katılan kütüphane çalışanlarının görev süreleri ve çalıştıkları kurumdaki görev süreleri bilgisi 58
Tablo 4. 4: Görüşmeye katılan rehabilitasyon merkezi çalışanlarının cinsiyet-yaş bilgisi..... 65
Tablo 4. 5: Görüşmeye katılan rehabilitasyon merkezi çalışanlarının meslek ve görev süreleri bilgisi..... 66
Tablo 4. 6: Görüşmeye katılan otizmli bireylerin ailelerine ilişkin ailedeki kimlik-yaş bilgisi 74
Tablo 4. 7: Görüşmeye katılan otizmli bireylerin ailelerine ilişkin eğitim durumu-meslek bilgisi 75
Tablo 4. 8: Görüşmeye katılan otizmli bireylerin ailelerine ilişkin aylık ortalama gelir bilgisi 75
Tablo 4. 9: Görüşmeye katılan otizmli bireylerin ailelerine ilişkin ailedeki çocuk sayısı-otizmli çocuk sayısı bilgisi 76
Tablo 4. 10: Görüşmeye katılan otizmli bireylerin yaş-cinsiyet bilgisi 77

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No: **Sayfa**

Şekil 3.1: OSB genel belirtileri..... 35

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), günümüzün en yaygın, aynı zamanda sosyal ve toplumsal yaşama olan etkileri ile birlikte çok yönlü olarak ele alınan ve tartışılan sağlık sorunlarından biridir. Tarihi araştımalar sonucunda, OSB konusunun ele alınış tarihi 18.yy olarak tespit edilmiştir. Literatürde "otizm" terimini ilk kullanan kişinin, 1911 yılında İsviçreli psikiyatrist Eugen Bleur olduğu varsayılmaktadır. "Bleur bu terimi, kendini dış dünyadan tamamen soyutlayan, dünyada olanlarla ilgilenmeyen bireylerin bu olumsuz davranışlarını tanımlamak için kullanmıştır" (Hall, 2009; Heflin ve Alaimo, 2007; Kırcaali-İftar, 2012; Webber ve Scheuermann, 2008; Williams ve Williams, 2011'den aktaran: Yücesoy Özkan ve diğ. 2016, s. 23).

OSB'nin günümüze en yakın tanımını 1940'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin psikiyatrı alanında ilk çocuk doktoru Kanner ve Avusturyalı pediatrist, tıp teorisyeni ve tıp profesörü, aynı zamanda OSB'nin bir türü olan Asperger Sendromuna da adını veren Hans Asperger çalışmaları ile ortaya koymuşlardır. Ancak ilk yapılan tanımlamalara göre, OSB'nin, ebeveynlerinin çocukları ile olan iletişimlerinden kaynaklandığı görüşü hâkimdir ve hastalığın asıl nedeni olarak kabul edilir. Bu görüşün doğru olmadığı daha sonrasında anlaşılmış, OSB'nin psikolojik değil, nörogelişimsel bir rahatsızlık olduğu ortaya konmuştur. OSB'nin anlaşılabilmesi amacıyla Amerikan Psikiyatri Birliği (APA)'nin ilk defa 1952 yılında yayınlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (Dıagnostıc And Statıstıcal Manual Of Mental Dısorders (DSM))'teki tanı kriterleri temel alınmaktadır. Günümüzde ise 2013 yılında son baskısı yayınlanan DSM-5 baz alınmaktadır. Bu tanı kriterlerine araştırmanın üçüncü bölümü olan "Toplumsal Yaşamda Dezavantaj Unsuru Olarak Otizm Spektrum Bozukluğu" başlığı altında geniş olarak yer verilmiştir.

Birey olarak herhangi bir dezavantaja sahip olmak, toplumsal yaşama uyum sürecinde büyük engeller yaratabilmekte ve bu engeller insan hayatına çok yönlü

olarak yansıyabilmektedir. Her türden dezavantajın ortadan kaldırılması ya da toplumsal uyumu engelleyen etkisinin azaltılması noktasında bazı kolaylaştırıcı kişi ve kurumlar farklı sorumluluklar üstlenirler. Bu türden destek çalışmanın odağında yer alan OSB'nin de parçası olduğu sağlık odaklı dezavantajların aşılmasında da son derece önemlidir. Sağlık odaklı dezavantajlı bireyleri topluma kazandırma sürecinde görev alan bir diğer kurum ise kütüphanelerdir. Dezavantajlı bir bireyi toplumun geri kalanı ile kıyaslandığında daha da eksikli hale getirmemek amacıyla, kütüphanelerde var olan ve olması gereken durumlar tespit edilmiş olup, araştırma hem kütüphaneciler hemde OSB'li bireylerin aileleri için rehber olma niteliği taşımaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Dezavantajlı kullanıcılar, sosyal alanlarda olduğu kadar eğitim alanında da zorluklar ile karşılaşmaktadırlar. Bu zorlukları en aza indirme ve eğitim-araştırma ihtiyaçlarını karşılama noktasında diğer kolaylaştırıcılar ile birlikte kütüphaneler de devreye girmektedir. Ancak, bu kişiler farklı alan ve düzeydeki dezavantajlarından dolayı kütüphane kullanımlarında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu çalışmada, dezavantajlı kullanıcı gruplarından OSB'li bireylerin kütüphane ile olan ilişkisi tüm yönleri ile konu edinilmiştir. Söz konusu kullanıcı grubunun kütüphanelerden yararlanmalarında sürecin parçası olan tüm paydaşlar, öznel yanları gözetilerek araştırmaya dâhil edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Kütüphanelerden yararlanmada, dezavantajlı kullanıcı gruplarından biri olan OSB'li bireylerin toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri için eğitime ve kütüphane kullanımına duydukları ihtiyaç oldukça fazladır. Bilgi merkezleri, özellikle de halk kütüphaneleri bu ihtiyaca en etkili cevabı vermekle yükümlü kurumlardır. Araştırmanın merkezi olan kütüphaneler, parçası oldukları tüm topluma kapılarının açık olmasının bir gereği olarak otizmli kullanıcılara da kaliteli hizmet verebilmek, beklentilerini karşılamak ve günümüzün değişen bilgi gereksinim/kullanım koşullarını gözeterek politika geliştirmeli ve uygulamalıdırlar. Bu çalışmada, otizmli bireylerin ve ailelerinin kütüphanelerden beklentileri, kütüphanelerin ne ölçüde

beklentileri karşıladığı, sürece ilişkin öznel yanlar ve sorunlar ile bu sorunların paydaşlara yansıması ayrıntılı olarak ele alınıp değerlendirilmeye çalışılmıştır. Konuya ilişkin verilerin ve görüşlerin derlenmesinde; OSB'li kullanıcılar ile birlikte aileleri, varsa kütüphane eşlikçileri, kütüphaneciler, yöneticiler ve uzman sağlık personeli gibi ilgili tüm paydaşların temsil edilmesine dikkat edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında, kütüphane hizmetleri ve eksik yönleri tespit edilerek, bu çerçevede kütüphanelere rehber olması amacıyla çeşitli öneriler sunulmuştur. Söz konusu araştırma, konusu itibariyle ülkemizde lisansüstü tez çalışması düzeyinde bir ilk olma özelliğine sahiptir. Bu çalışma, bir taraftan kütüphane ve paydaşları açısından anlamlıyken, diğer taraftan da otizm odağında bilgi merkezlerinden yararlanan/yararlanmak isteyen dezavantajlı gruplara rehber olma niteliği ile de değerini arttırmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amaç ve Hipotezi

Bir toplumu var eden en önemli yapı taşı çocuklardır. Toplum içerisinde çocukların almış oldukları eğitim de demografik özellikleri ve sağlık durumlarına göre farklılıklar içermektedir. Eğitim aldıkları kurumlar; rehabilitasyon merkezleri, okullar ve eğitime destek niteliği taşıyan kütüphanelerdir. Üstlendikleri toplumsal sorumluluk ve hizmet çeşitlilikleri ile kütüphanelerin, aralarında otizmli kullanıcıların da yer aldığı her türden kütüphane kullanıcısının bilgi odaklı gereksinimlerini dikkate almaları gerekmektedir. Sosyal yaşamda kimi zaman gözden kaçırılan dezavantajlı bireylerin özel durumları, aynı şekilde kütüphanelerde de yeterince önemsenmeyebilmektedir. Oysa kütüphanelerin ve kütüphanecilerin bu konuda göstereceği özen, önce kullanıcı memnuniyetine, ardından da toplum nazarında kurumsal ve mesleki saygınlığa dönüşecektir. Bu çalışmanın amacı, belirlenen kapsam çerçevesinde, OSB'li çocukların kütüphane kullanım sıklıklarını, bu süreçte karşılaştıkları sorunları, ailelerinin, eğitmenlerinin ve kütüphane personelinin bu konudaki sorumluluklarını ortaya koymak ve soruna ilişkin çözüm önerileri getirmektir. Çalışmanın bir diğer amacı ise, halk kütüphanelerinde günümüzde dezavantajlı kullanıcılar açısından nelerin yapıldığı ve nelerin yapılması gerektiğine dair kurumun tüm unsurları ile bağlantılı olarak örnek temsil edecek olan bir veri seti sunmaktır. Bu amaçlarla yola çıkılan çalışmanın hipotezi: "Dezavantajlı grup olarak otizmli bireylerin kütüphane kullanımına ilişkin özellikli yanları, başta

kütüphane çalışanları olmak üzere, sürecin tüm paydaşları tarafından yeterince bilinir durumda değildir ve bu durum kullanıcıların hizmet talepleri ile kütüphanenin hizmet yeterliliklerine olumsuz etki etmektedir" şeklinde kurgulanmıştır. Araştırmanın alt önermeleri (hipotezleri) ise şunlardır;

H01. Otizmin ve otizmli hastaların toplumdaki bilinirlik düzeyi kütüphane ve hizmetleri dünyasında yetersizdir.

H02. Otizmli kullanıcıların aileleri, yaşayacakları toplumsal uyum sorunu nedeni ile çocuklarının kütüphaneye gitmelerine çok sıcak bakmamaktadır.

H03. Otizmli insanlar ve aileleri, kütüphaneleri ve hizmetlerini diğer kullanıcılara göre kendilerine daha uzak görmektedirler.

Araştırma sürecinde elde edilen veriler, belirlenmiş olan hipotez ve alt hipotezlerin doğruluk değerini belirlemeye yönelik sorulara yanıt aranarak elde edilmiştir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, var olan bir durumu belirleme, eksiklerini gösterme ve çözüm önerileri sunmaya dayalı olduğundan betimleme yöntemi kullanılmıştır. Betimleme ile ortaya konan mevcut durumun tezin amacı ile ilişkilendirilmesi noktasında ise kapsamı gözeterek yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır. Gözlem ve görüşme tekniğinin tercih edilmesinin en büyük nedeni, hem OSB'li bireylerin hem de ailelerinin çok hassas olmaları ve bu hassasiyeti kesin çizgileri olmayan bu tekniklerle aşmanın çok daha yararlı olacağı düşüncesidir. OSB'li çocuklara yönelik kütüphane hizmetleri ve beklentileri belirlemek üzere 4 grup ile iletişime geçilmiştir. Bu kapsamda; İstanbul ilinin Başakşehir ve Sultangazi ilçelerinde yer alan belediye bağlı halk kütüphanelerinde çalışan kütüphane personeli, rehabilitasyon merkezlerinde görev alan eğitmenler ve OSB'li çocukların aileleri ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, belirli sayıda otizmli çocuk üzerinde de hassas sınırlar gözetilerek gözlem tekniği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre, OSB'li çocukların ve ailelerinin kütüphanelerden bekledikleri hizmet kalitesi, çeşitliliği ve anlayışı ile verilen hizmet kalitesi, çeşitliliği ve anlayışı karşılaştırılmış olup, kütüphane yeterliliğinin daha da gelişmesi

amacıyla olması gereken hizmetler belirlenmiş ve bu doğrultuda önerilerde bulunulmuştur.

1.5. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma zaman ve coğrafi sınırlılıklar nedeni ile İstanbul ilinin Başakşehir ve Sultangazi ilçelerinde yer alan belediye bağlı halk kütüphaneleri ve rehabilitasyon merkezleri bazında gerçekleştirilmiştir. İki ilçe ile sınırlandırılmasının bir diğer nedeni ise araştırmada karşılaştırma olanağı sunacak kadar kurumun var olduğu düşüncesidir. Araştırmada çeşitli paydaşlara 01/06/2021 - 25/06/2021 tarihleri aralığında görüşme formu hazırlanarak, gözlem ve görüşme tekniği uygulanmıştır. Bu paydaşlar arasında, sınırlılıklar kapsamında yer alan ve OSB'li çocukların kütüphane ile ilişkileri hakkında gerekli verilere ulaştığımız halk kütüphanelerinde görev alan kütüphaneciler, okuma alışkanlığını edindikleri rehabilitasyon merkezindeki eğitmenler, OSB'li çocuklara sahip aileler ve OSB'li çocuklar yer almaktadır.

OSB'li çocuklar için eğitimin ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. Çocukların eğitimlerine yardımcı bir diğer kurum olan kütüphaneler ile erken yaşta tanışmaları hem kendilerine, hem ailelerine hem de topluma büyük yarar sağlayacağından kütüphaneler oldukça önemli bir role sahiptir. Böyle bir çalışmanın ülkemizde henüz ele alınmamış olmasından dolayı sonradan araştırılacak benzer çalışmalara örnek ve güncel bir rehber olma niteliği taşımaktadır.

1.6. Araştırmanın Düzeni

Araştırma 5 bölümden oluşmaktadır.

Araştırmaya öncelikle "Giriş" bölümü ile başlanmış olup, bu bölümde; araştırmanın konusu, önemi, amacı, hipotezi, yöntemi, kapsamı ve düzeni hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde "Dezavantajlı Kullanıcılar ve Kütüphane Kullanımı" konusu ele alınarak, sağlık odaklı ve diğer dezavantajlı kullanıcılar ve kütüphanelerde karşılaştıkları sorunlar hakkında genel bilgiler yer almaktadır.

Üçüncü bölümde “Toplumsal Yaşamda Dezavantaj Unsuru Olarak Otizm Spektrum Bozukluğu” kavramı ele alınmıştır. Bu bölümde otizmin tanımları, nedenleri, belirtileri ve türleri hakkında geniş bilgilere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde araştırmanın ana teması olan “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kullanıcıların Kütüphane Kullanım Güçlükleri ve Kütüphane Paydaşlarında Yarattığı Algı” konusuna yer verilmiştir. Bu bölümde çeşitli gruplarla gerçekleştirilen görüşme ve gözlem analizlerine göre, OSB’li bireylerin kütüphane kullanımına, karşılaştıkları sorunlara ve bu sorunların giderilebilmesi için alınabilecek çözüm önerilerine değinilmiştir.

Araştırmanın beşinci ve son bölümü ise “Sonuç ve Öneriler” başlığına ayrılmıştır. Burada çalışmanın tamamında elde edilen veriler zihni süzgeçten geçirilerek bir sonuca bağlanmış ve çeşitli öneriler getirilmiştir. Kaynakçada ise çalışma sırasında yararlanılan kaynakların listesi verilmiştir.

2. BÖLÜM
DEZAVANTAJLI KULLANICILAR VE KÜTÜPHANE KULLANIMI

Toplum içerisinde yer alan her kütüphanenin farklı bir görevi ve kullanıcısı bulunmaktadır. Örneğin üniversite kütüphaneleri üniversite öğrencilerine ve öğretim elemanlarına hizmet sunarken, halk kütüphaneleri her kesime hitap eden ve genel konulu yayınları bünyesinde bulunduran kurumlardır. Özel kütüphaneler, özel konulu yayınlara sahip ve belirli meslek gruplarına, çocuk kütüphaneleri çocuklara, okul kütüphaneleri öğretmen ve öğrencilere, gezici kütüphaneler kütüphane kurulma olanağı bulunmayan kırsal alanlarda yaşayan kullanıcılara hizmet sunmaktadırlar. Milli kütüphaneler ise çoğunlukla araştırma amaçlı kullanılan, edebi, tarihi, bilimsel vb. her tür dermeye sahip kurumlardır.

Kütüphanelerin hizmetlerini tam anlamıyla yerine getirebilmeleri, iç ve dış mimarisine ve gerekli materyalleri bünyelerinde bulundurmaya özen göstermelerine bağlıdır. Kütüphaneler tüm kullanıcı grupları için uygun duruma getirildiği takdirde kullanım oranı artacak ve ancak o zaman amacına ulaşmış olcaktır. Araştırmanın 'Dezavantajlı Kullanıcılar ve Kütüphane Kullanımı' başlıklı bu bölümünde, maddeler halinde dezavantajlı kullanıcıların kimler olduğuna ve kütüphanelerde karşılaştıkları sorunlara değinilmiştir.

2.1. Sağlık Odaklı Dezavantajlı Kullanıcılar

Yaşama hakkı bütün haklar içerisinde en temel olan insani haktır ve sağlıklı olmak da bunun öncelikli koşuludur. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ne göre "*sağlık, sadece hastalık ve sakatlık halinin olmayışı değil, aynı zamanda fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan iyi olma halidir*" (Durduran, 2009, s. 1). Sağlığın her birey için temel hak olmasının yanı sıra bazı bireyler doğuştan ve yahut sonradan sağlıklarını yitirerek engelli olabilmektedirler (Arslan ve diğ. 2014, s. 2).

Ülkemizde engelli, engellilik, özürlü ve özürlülük konusunda bir kavram karmaşası yaşanmaktadır. Engelli, özürlü, sakat gibi kelimeler aynı anlama gelmesede toplumun çoğunluğu tarafından tek bir anlamda kullanılmaktadır (Güngör ve diğ, 2011, s. 19).

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (United Nations Convention on the Rights of Persons w ith Disabilities [CRPD]), ifadelerde tek biçimi yakalamak adına engelliliği, "*engellilerin, başkalarıyla eşit temelde topluma tam ve etkili katılımlarını engelleyen tutum ve çevresel engellere sahip olmak*" şeklinde tanımlamaktadır (Article'19, 2015, s. 4).

Sağlık odaklı dezavantajlı kullanıcılar görme engelliler, zihinsel engelliler, işitme engelliler, konuşma engelliler, ortopedik engelliler, otizmli bireyler ve süreğen hastalıklar olmak üzere altı gruba ayrılmaktadır. Aşağıda sırasıyla, sağlık odaklı dezavantajlı kullanıcılar, kütüphane kullanımında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

2.1.1. Görme Engelliler

Görme engelinin tanımını yasal tanım ve eğitsel tanım olarak iki başlık altında açıklamak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Tıp alanında çalışanlar yasal tanımı kullanırken eğitimciler ise bu tanımların çok sınırlı olduğunu varsayarak eğitsel tanımı kullanmayı daha uygun görmüşlerdir.

Görme Engellilerin Yasal Tanımı: Gözün görme kapasitesinin 1/10 inc[1] (Nedir, 2016) yani 20/200 feet[2] (Bilgikat, 2020) görme gücüne veya daha da azına sahip, ya da görme açısı yirmi dereceyi geçmeyen bireylere görme engelli ya da kör denilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2016).

Görme Engellilerin Eğitsel Tanımı: Görme engellilerin eğitsel tanımı, kişilerin görme duyusu yerine diğer duyu organlarını (tat, koku, dokunma) kullanarak

[1]İnc: "Uzunluğu 2,540 cm. olan İngiliz uzunluk ölçü birimi."
[2]Feet: "Emperyal (Imperial) sistemdeki ölçü birimlerinden, uzunluk için kullanılanıdır. Türkçe karşılığının, bir adım boyu olduğu söylenilebilir."

öğrenme becerisini yerine getirmesi olarak tanımlanmaktadır (Engelsiz Yaşama Derneği, 2020).

Dünyada görme engellilere sunulan kütüphane hizmetleri ilk olarak halk kütüphaneleri tarafından gerçekleştirilirken, ülkemizde görme engellilere yönelik ilk kütüphane hizmetleri Milli Kütüphane Başkanlığına bağlı olarak 1955'te Adnan Ötüken önderliğinde gerçekleştirilmiştir. İlk olarak görme engellilere ders kitabı sağlamak için çalışmalar başlatılmıştır. Ancak Milli Kütüphanede roman, öykü, ders kitapları, bilimsel yayınlar vb. Braille alfabesi ile yazılması çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar yazmanın uzun zaman alması, çalışan personelin bu konuda yetkin olmaması, kaynakların kullanıcılar ile buluşturulamaması vb. şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu ve benzeri sorunlardan sonra Milli Kütüphane 1982 yılında yeni binasına taşınmış, 1986 yılında da gönüllülerden oluşan bir kadro ile konuşan kitaplık bölümünü kurmuştur (Bakırcı, 2009b'den aktaran Kartal, 2018, s. 59).

Görme engelliler, gerek eğitimleri boyunca, gerekse günlük yaşamlarında kütüphaneyi kullanmaya ihtiyaç duyarlar. Kütüphaneciler hizmet verdikleri tüm gruplara olduğu gibi bu kullanıcı grubununda hizmet talepleri ve gereksinimlerini göz önünde bulundurmalıdırlar (Aydın, 2011, s. 23).

2.1.1.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Kütüphanelerde dezavantajlı kullanıcılara gerekli ve yeterli hizmet bilgi eksikliğinden dolayı çoğu zaman sunulamaya bilmektedir. Burada da görme engellilerin kütüphane kullanımında karşılaştıkları sorunlara ve çözüm önerilerine maddeler halinde değinilmektedir:

- Görme engelli kullanıcıların kütüphane binasında serbestçe dolaşabilmesi için koridorun başlangıcını ve merdivenlerin nereye gittiğini belirten Braille plakaları yerleştirilmelidir (Partici, 2018, s. 46).

- Kapalı kapılar, yüksek raflar ve yön işaretlerinin olmaması engelli kullanıcılar için kütüphaneyi zorluklarla karşılaştığı bir mekân konumuna getirmektedir.
- Kütüphanelerde bulunan merdiven boşlukları az gören kullanıcılar için düşecekleri hissini uyandırmaktadır.
- Kütüphanelerde bulunan asansörlerde kat numaralarının Braille ile yazılmamasından dolayı görme engelli bireyi bir başka kişinin gözlerine muhtaç kılmaktadır. Ayrıca her katta bulunulan katın sesli olarak belirtilmesi de gerekmektedir (Kızıl, 2019).
- Görme engelliler ancak kabartma yazıyla hazırlanmış kitapları okuyabilmektedirler. Günümüzde çoğu kütüphanede Braille alfabesi ile hazırlanmış kitaplar ya yoktur ya da yetersiz sayıda bulunmaktadır.
- Braille alfabesi ile hazırlanan kitaplar genel olarak pahalıdır ve çeşitlilik olarak sınırlıdır.
- Braille alfabesi ile hazırlanan yayınlar genellikle güncelliğini yitirmiş bilgiler içermektedir.
- Görme engelliler için tasarlanmış altı noktalı klavyenin bulunması arama sırasında büyük kolaylık sağlamaktadır.
- Ekran büyütücü yazılımlar, az gören kullanıcılar için büyük önem taşımaktadır. Ancak bu yazılımın bulunmadığı kütüphanelerde engelli bireyler okumada güçlük çekmektedir (Kızıl, 2019).
- Görme engelliler için gerekli yazıcılar ve monitörler olmadığı takdirde bilgisayar kullanımları az görenler için sınırlı, görmeyen kullanıcılar için ise mümkün değildir.
- Ekran okuyucu yazılımlar tamamen görme engeli bulunan kullanıcılar için tasarlanmış, ekranda yazan metnin belli bir bölümünü sentezleyerek sesli olarak okuyan yazılımlardır. Görme engelli kullanıcılar için oldukça rahatlık sağlamaktadır. Ancak bu tür yazılımların kütüphanelerde yaygınlığı oldukça sınırlıdır (Kızıl, 2019).
- Görme engelli bireylerin kütüphanede çalışma istihdamı istenilen düzeye ulaşamamıştır.

- Görme engellilerin eğitimlerini daha sağlıklı alabilmeleri için ders kitapları ya da ders notlarını elde edebilecekleri gerekli tarayıcı ve yazıcılara gereksinim duymaktadırlar (Kızıl, 2019).
- Kütüphanelerde görme engelli bireylerin boş zamanlarını değerlendirebilmek için kullanacakları görsel-işitsel bölümleri genel olarak yeterli donanıma sahip değildir.
- Kurzweil Okuma Makinesi ile görme engelliler ne Braille alfabesine ne de bir başkasının okumasına gerek duymadan yazılı metni makinenin üzerine koyarak sesli dinleme olanağına sahip olabilmektedirler. Ancak çoğu kütüphanemizde Kurzweil Okuma Makinesi bulunmamaktadır (Kızıl, 2019).
- Kütüphane personeli engellilere hizmet verebilecek düzeyde eğitilmelidirler (Aydın, 2011, s. 27).

2.1.2. İşitme ve Konuşma Engelliler

İnsan sosyal etkileşimlerde bulunan bir varlıktır ve bu etkileşimin temelini iletişim oluşturmaktradır. İletişim duyguların, düşüncelerin ve bilgilerin sözel ve/veya sözel olmayan yollarla iletilmesi ve alınması sürecini kapsamaktadır. İnsanlar arasında gerçekleştirilen sözel iletişim için ise dil ve konuşma yetisi gerekmektedir (Çeliker ve Ege, 2005, ss. 19-32).

İşitme Engelli

Doğumdan önce veya doğum sırasında oluşan nedenlerden dolayı kulağın duyma işlevini tamamen veya kısmen kaybetme durumuna işitme engeli denilmektedir. Kulakta oluşan bu engel durumu odyogram denilen bir cihazla ölçülebilmektedir (Sabah, 2017). "*Odyogram kişinin işitebildiği ses miktarını ve iki kulaktaki işitme kaybını gösteren bir grafiktir. Grafiğin başında 125'ten 8000'e kadar sayılar bulunur. Bunlar frekans, yani farklı ses perdeleridir. Bireyin herhangi düzeyde bir frekansta verilen sesi işitmemesi durumunda "işitme engeli" var denilmektedir*." (Edremit Belediyesi, 2021). İşitme düzeyleri farklılıklar içermektedir ve bu farklı işitme düzeyleri aşağıda yer alan alt başlıkta detaylandırılmıştır.

İşitme Kaybı Dereceleri: İşitme kaybı farklı nedenlerden kaynaklanabilir ve bu nedenlere bağlı olarak işitme kaybının derecesi de değişebilir. İşitme kaybı dereceleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır;

1. **"0–25 dB;** Normal Düzeyde İşitme Sınırlarında
2. **26–40 dB;** Hafif Düzeyde İşitme Kaybı
3. **41–55 dB;** Hafif - Orta Düzeyde İşitme Kaybı
4. **56–70 dB;** Orta - İleri Düzeyde İşitme Kaybı
5. **71–90 dB;** İleri Düzeyde İşitme Kaybı
6. **91- ve daha üzeri dB;** Çok İleri Düzeyde İşitme Kaybı" (Maxtone, 2019).

Konuşma Engelli

Konuşma engeli, herhangi bir ortamda, normal sınırlarının dışına çıkılarak ve yadırganacak şekilde konuşma durumuna verilen isimdir. Bu engele sahip bireylerin özellikleri aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır (Rehabilitasyon, 2021):

a) "İşitilemeyecek kadar aşırı alçak sesle konuşma.
b) Konuşmanın rahatlıkla anlaşılamaması.
c) Sesinin ya da konuşurken sergilediği görünümün karşıdakini rahatsız etmesi.
d) Belirli bir sesin beklenildiği gibi söylenememesi.
e) Konuşurken zorluk çekme.
f) Dilin vurgu, ezgi, ritim özelliklerine uygunluk göstermemesi, konuşmanın bunlardan yoksun olması, tekdüzelik.
g) Söz dizimi, dil biçimi vb. sapmaları.
h) Yaşına, cinsiyetine, fiziksel gelişimine uygun olmayan ses ve konuşma" (Rehabilitasyon, 2021).

"Engelli nüfus içerisinde bireylerin %0.37'si işitme, %0.38'i dil ve konuşma engellidir" (Yanıkkerem ve Esmeray, 2017, s. 38). Yukarıda yapılmış olan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere işitme ve konuşma engelleri epeyce karmaşık ve özel uzmanlık alanı gerektirmektedir. Ancak uzmanı olmasa da bir kütüphane çalışanının söz konusu konuşma engelleri ve yaratacağı iletişim sorunları konusunda

genel bir bilgiye sahip olması, hem kütüphane kullanıcısı, hem kütüphaneci hem de diğer kullanıcılarla kurulacak iletişim açısından önemli bir kolaylaştırıcı olacaktır.

ABD'nin öncülük yaptığı, ülkemizin ve diğer ülkelerin de onaylayıp yürürlüğe koyduğu 50 maddeden oluşan Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi ile engellilere uygulanan ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi hedeflenmektedir (BM Engelli Hakları Sözleşmesi, 2009). Bu sözleşmede ağırlıklı olarak görme ve işitme engelli bireylerin hakları arttırılmıştır. Ayrıca engelliği önleme ve ayrıntılı rehabilitasyon çalışmalarına da önem verilmiştir (Birleşmiş Milletler Sisteminde Özürlülük, 2012'den aktaran Kilarcı, 2019, s. 13).

"Kütüphanelerde engelli kullanıcılar için var olan teknolojik gelişmeler daha çok görme engelli kullanıcılara yönelik gerçekleşmiştir. İşitme engelli kullanıcılar sadece sesli uygulamalarda sorun yaşadıklarından teknolojik olarak çok fazla alternatifleri bulunmamaktadır" (Kilarcı, 2019, s. 47). Bu bağlamda işitme ve konuşma engelli bireylerin kütüphanelerde yaşayacakları sorunlar ve çözüm önerileri aşağıdaki gibi listelenebilmektedir.

2.1.2.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

İşitme ve konuşma engelli kullanıcılar sadece sesli iletişimde engel yaşamaktadırlar. Bu bireylerin kütüphane kullanımında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara getirilen çözüm önerileri aşağıda maddeler halinde belirtilmektedir:

- Kütüphane personelinin işaret dilini bilmemesi engelli bireylerin kendilerini ifade etmelerinde sorun teşkil etmektedir.
- Ses yükseltici cihazlar az duyan bireylerin telefonlarına takılarak sesi istedikleri düzeyde ayarlamalarına olanak sağlayan, hayatlarını kolaylaştırıcı nitelik taşımaktadır. Bu cihazların olmaması durumunda belirli düzeyin altındaki sesleri işitemezler (İşitme Engelliler, 2012).
- Sinyal sistemleri bilgisayarlarda uyarı olarak belirtilen sesleri işitme engelli kullanıcılar için görselleştirip yanıp sönen ışık olarak yansıtmaktadır. Bu yöntemle engelliler uyarıları algılayabileceklerdir. Ancak bu sistemlerin

olmaması durumunda gelen uyarıları algılamaları imkânsızdır (CC-İNC, 2021).

- Frekans ayarlayıcılar işitilen sesi engelli bireyin ihtiyacı olan frekansa göre ayarlayan ve duymasını sağlayan cihazlardır. Yine bu cihazlar engelli bireyin sosyal ortama uyum sağlamasında oldukça büyük bir öneme sahiptir. Olmaması durumunda engelli birey ile sosyal çevresinde iletişim kopukluklarına neden olmaktadır (Barinç, 2021).
- Rahatça okunabilen mesaj ve tabelaların olmaması işitme engelli bireyler için sorun teşkil etmektedir.
- Kapı, alarm ve acil durumlar için ışıklı alarmların olmaması ise, işitme engelli bireylerin yaşamlarını tehlikeye atacak düzeyde bir ihmalkârlık olarak değerlendirilebilmektedir (Kilarcı, 2019, s. 43).

2.1.3. Zihinsel Engelliler

"Zihinsel engellilik; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında çeşitli nedenlere bağlı, genel zihinsel işlevlerde normallerden önemli derecede gerilik ve bunun yanı sıra uyumsal davranışlarda da yetersizlik gösterme durumu olarak tanımlanmaktadır" (Beşinci Mevsim Özel Eğitim, 2020). "Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği (AAMR), zihinsel engelli bireyi, mevcut fonksiyonlarındaki ciddi derecede gerilik olarak tanımlamıştır" (Ersoy, Avcı, 2001, s. 144'den aktaran Dedeoğlu, 2018, s. 12).Zihinsel engellilik veya zekâ geriliği yaygın olarak görülen gelişimsel engellerdir. *"*Zekâ, birçok başka yetenekle de beraber, akıl yürütmeyi, planlama yapmayı, problem çözmeyi, soyut düşünmeyi, karmaşık fikirleri idrak etmeyi, çabuk öğrenmeyi ve tecrübelerden kazanım sağlamayı içeren oldukça genel zihinsel yeteneklerdir*"* (Durakcan, 2016). Zekâyı ortaya koyan yetenekler için bir takım engeller oluşabilmekte, bu engeller genel anlamda zihinsel engeller olarak ifade edilmektedir.

Söz konusu engel, sosyal ve toplumsal yaşamda diğer engel türlerine göre kişiye daha fazla güçlük yaşatmaktadır. Zihinsel engelli bireylerin kütüphanelerden yararlanma oranları da oldukça düşüktür. Bu kullanıcılar genel olarak kişisel gelişim

veya boş zamanı değerlendirme amaçlı kütüphaneyi kullanmaktadırlar. Yararlandıkları kaynaklarda resimli kitaplar veya temel kavram yayınlarıdır.

Zihinsel engellilikte karşımıza 3 genel özellik çıkmaktadır:

1. "Genel zekâ işlevinin belirgin derecede ortalamanın altında olması.
2. Yaşadığı toplumdaki kendi yaş grubu ile kıyaslandığında toplumsal beceriler, sorumluluk, iletişim kurma, günlük beceriler ve kendi kendine yeterlilik gibi alanlarda geriliğin olması.
3. 16 yaşından önce başlaması" (Beşinci Mevsim Özel Eğitim, 2020).

Toplumun engelli bireyleri tam anlamıyla benimsemediği ve belirli grupları dışladığı bir gerçektir. Nitekim Aslan ve Şeker (2011) tarafından toplumda engellilere yönelik algıyı ortaya koyma amaçlı gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler ve anketler sonucunda, toplumun zihinsel engellileri diğer engel türleri bulunan bireylere oranla daha fazla dışladığı saptanmıştır.

2.1.3.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Zihinsel engellilerin kütüphane kullanımında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda maddeler halinde belirtilmektedir:

- Zihinsel engelli kullanıcıların diğer engel türü bulunan kullanıcılara oranla yararlanabilecekleri bilgi kaynağı türleri daha kısıtlıdır.
- Zihinsel engelli kullanıcılar kütüphaneyi daha çok kişisel becerilerini geliştirmek için kullanmaktadırlar. Bu nedenle yaralanabilecekleri yayınları derme içerisinde bulundurmak her kütüphanenin asli görevidir.
- Engelli kullanıcılar için kütüphanelerde kavram kitapları ve resimli hikâye kitaplarının bulundurulması gerekmektedir. Bir kullanıcının kütüphaneyi kullanmak için gittiğinde bu kaynakları bulamaması durumunda hayal kırıklığı yaşamasına neden olunabilir (Milli eğitim Bakanlığı, 2015, s. 58).
- Zihinsel engelli kullanıcıların topluma kazandırılması için kütüphanelerde boş zaman aktivitelerinde kullanabilecekleri maketler,

> legolar, yapbozlar, eşleştirme kartlarının vb. eğitici araçların bulunması gerekir. Aksi takdirde bu engelli dostlarımızı evlerine mahkûm etmiş oluruz (Milli Eğitim Bakanlığı, 2015, s. 73).

2.1.4. Ortopedik Engelliler

Doğumdan önce, doğum esnasında ve sonrasında kemik, kas ve sinir sisteminde herhangi bir nedenden dolayı meydana gelen bozukluklar sonucunda, bedensel aktiviteler geçici veya kalıcı olarak kaybedilebilmektedir (Bergama Ram, 2016, s. 1).

"Toplumsal yaşama uyum sağlamada, günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan bireylere ortopedik engelli; bu duruma yol açan durumlara ise ortopedik engel denilmektedir" (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık Daire Başkanlığı Engelliler Müdürlüğü [İSEM], 2019).

Ortopedik engelin nedeni çeşitlidir. Kimi bireyler için doğdukları andan itibaren başlarken, kimileri için ise sonradan meydana gelmektedir. Ortopedik engelin nedenleri arasında doğumdan itibaren meydana gelen uzuv eksiklikleri, omurga eğriliği, kalça çıkığı, kol felci, omuriliğin dışa dönük eğimi, çarpık ayak, yapışık parmak, kas hastalıkları ve cücelik gibi farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır (İSEM, 2019). Doğuştan olabileceği gibi sonradan geçirilen kaza, beyin ya da çocuk felci, kemik ve eklem iltihaplanması, travmatik engeller vb. nedenlerle de bir organ kullanılamaz hale gelebilir ve ortopedik engelli olunabilir (İSEM, 2019).

"1990 yılında ABD'de çıkarılan "Engelli Amerikalılar Yasası" kamu kurumlarında görme-işitsel ve ortopedik engellilere uygun şartlar sağlanmasını zorunlu kılmıştır" (Şahin ve Erkal, 2012, s.2). Engellerinin yaşamlarına da engel olmaması adına gerek sosyal gerekse eğitsel açıdan kütüphaneler, bu bireyler için kendilerini geliştirebilecekleri mekanlar olmaktadırlar. Bu noktada kütüphanelerin ortopedik engelli bireylere kullanım açısından engel olmaması adına karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda listelenmektedir.

2.1.4.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Ortopedik engellilerin kütüphane kullanımında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda maddeler halinde belirtilmektedir:

- Kütüphanelerin merdivenlerinde veya kapı eşiklerinde rampanın olmaması ortopedik engellileri büyük oranda zorlamaktadır.
- Kütüphanelerin okuma salonlarının giriş katta olmadığı durumlarda kullanıcı için kütüphane kullanımı zor bir kurum niteliği taşır.
- Çok katlı kütüphanelerde asansörün bulunmadığı durumda engelli kullanıcıların üst katlarda bulunan birimlere ulaşımları kısıtlanmış olur.
- Kütüphane içi ve dışı da dâhil olmak üzere sosyal çevrede bulunan kişilerin farklılık hissini uyandıracak bakışları veya tavırları engelli bireyi topluma kazandırmaktansa tamamen soyutlaştırmaktadır.
- Kütüphanelerde alternatif işaretleme araçları gibi klavye kullanımında kolaylık sağlayan yazılımların olmadığı takdirde ortopedik engellilerin kütüphaneyi kullanmaları sınırlandırılmış olur.
- Fiziksel engelli kullanıcılar için tasarlanmış olan engelli mouse bilgisayar kullanmada kolaylık sağlamaktadır (Kocaeli Üniversitesi, 2017).
- Kütüphane raf aralıklarının geniş ve yüksekliğinin engelliler de düşünülerek dizayn edilmiş olması gerekmektedir.

2.1.5. Otizmli Bireyler

Otizm genel olarak çocuklarda 3 yaşına kadar ortaya çıkan ve hayatı boyunca devam eden, çevresi ile sağlıklı ilişkiler kuramamasına neden olan gelişimsel bir bozukluktur. Günümüz koşullarında gerçekleştirilen yöntemlerle erken tanı konulabilmekte, böylece bireylerin topluma kazandırılması sağlanabilmektedir. Tıp litaratüründe OSB'nin nedeni tam olarak bilinememektedir. Ancak genetik nedenlerden kaynaklandığı görüşü yoğunluk kazanmaktadır. OSB' nin erkeklerde görülme olasılığı kızlara oranla daha yüksektir (Asafov, 2020).

Bu çalışma Türkiye'de kütüphanelerde OSB'li kişileri araştıran ilk çalışma olduğundan, kütüphane ve OSB ilişkisini ortaya koyma noktasında çoğunlukla yurt dışı kaynaklardan yararlanılmıştır. "OSB'li bireyler nüfusun önemli bir parçası olarak

kabul edilmekle birlikte, özellikle kütüphaneler ve halk kütüphaneleri, OSB konusunda yeterli farkındalığın olmaması gibi çeşitli nedenlerle bu kesime ilgi göstermemektedir. Halk kütüphanelerinin OSB'li bireylere yönelik hizmetleri net değildir ve araştırılması gerekmektedir" (Ghuloum ve Alyacoub, 2016).

Engelli bireyleri koruma kapsamında çıkarılan yasa ve düzenlemelerde otizmli bireylerin kütüphane kullanımı, kütüphanelerin bu konudaki rollerini kapsayan bir madde bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu çalışma otizmlilere yönelik var olan ve olması gereken durumlar tespit edilerek kütüphanelere rehber olma amacı taşımaktadır.

2.1.5.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Otizmli kullanıcıların kütüphane kullanımında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda maddeler halinde belirtilmektedir:

- Otizmli kullanıcıların beden dilini anlamaları zor hatta imkânsızdır. İletişim anında doğrudan kelimelerin tercih edilmediği takdirde anlamada güçlük çekerler.
- Empati kuramaz, başkasının bakış açısıyla düşünemezler. Sosyal çevrenin olduğu kadar kütüphane personelinin de bu durumu göz önünde bulundurması gerekmektedir.
- Çevresindeki bireylerin ondan uzaklaşması durumunda içe dönük bir tutum sergilerler.
- Kütüphane ortamında sürekli tekrar eden hareketli materyallerin bulunması durumunda dikkatleri dağılır ve o nesne üzerinde yoğunlaşırlar.
- Kütüphane ortamında birden gülebilir veya ağlayabilirler. Böyle bir durumda müsamaha gösterilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde korkabilirler ve kütüphane kullanımları o noktada bitebilir.

Araştırmanın temel konusu olan otizm, sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alındığından burada kısaca değinilmiştir.

2.1.6. Süreğen Hastalıklar

Uygulanan tıbbi tedavilere rağmen iyileşme göstermeyen, hastalığın süreklilik arz etmesi durumuna denilmektedir. Kişinin yaşam alanında çeşitli engellere neden olan, düzenli olarak tedaviye gereksinim duyulan hastalıkları kapsamaktadır (Bezirci, 2019, s. 19). Süreğen hastalık türleri aşağıda listelenmektedir:

- Kalp-damar hastalıkları,
- Kan hastalıkları,
- Üreme yolları hastalıkları,
- İdrar yolları hastalıkları,
- Solunum sistemi hastalıkları,
- Sindirim sistemi hastalıkları,
- Sinir sistemi hastalıkları,
- Metabolik hastalıklar,
- Cilt ve deri hastalıkları,
- Kanserler,
- HIV vb. (Bezirci, 2019, s. 19).

Engelli bireylerin içinde yaşadığı toplumdan birtakım beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentiler kütüphaneler için de geçerlidir. "Engelli bireylerin toplumdan beklentileri belirlenerek bu beklentilerine ışık tutmak, kendilerine nasıl davranılması gerektiği konusunda bilgi sahibi olmaya çalışmak, yaşadıkları sorunlara çözüm getirilerek beklentileri karşılanmaya çalışılmalıdır. Beklentilerine ne kadar iyi cevap verilirse, bu bireyler toplumsal hayatta kendilerine ait bir yer edinebilirler." (Kartal, 2018, s. 115). Böylelikle sosyal kopukluk yaşanmamış olur. Aksi takdirde engelli bireyler kendilerini toplumun bir parası olarak göremez ve kendilerini yalnız hissederler. Süreğen hastalığı bulunan bireylerin yalnızlık hissetmemeleri, toplumdan soyutlanmamaları noktasında kütüphanelerin görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumlulukların ne düzeyde yerine getirildiği ve eksik olan durumların tespiti için kütüphanelerde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

2.1.6.1. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Süreğen hastalıklara sahip kullanıcıların kütüphane kullanımında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda maddeler halinde belirtilmektedir:

- Kütüphaneyi kısıtlı kullanabilmektedirler, hatta bazılarının süreğen hastalıkları nedeniyle hiç gidememeleri bile söz konusudur. Bu nedenle gezici kütüphaneler ile kaynaklar kullanıcılara ulaştırılabilir.
- Çevresel şartlar onlar için daha hassas hale gelebilmektedir. Kütüphane içerisinde nem, sıcaklık, ışık vb. durumlar engelli kullanıcılarda baz alınarak ayarlanmalıdır.
- Mekânın kimi zaman engel olabilmesi söz konusudur. Bu engellerin en aza indirilmesi için ilgili kişi ve kurumlarla iş birliği yapılarak gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
- Süreğen hastalığı olan çocukların eğitimleri ve gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu nedenle de hastane okulları ve hastane kütüphaneleri ile gelişim süreçlerine en az olumsuzluk ile devam edebilmeleri sağlanmalıdır.
- Hastanede kurulan ilköğretim okullarında bulundurulacak roman, öykü, kaynak kitap ve benzeri materyaller, "22/8/2001 tarihli ve 24501 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği" gereğince belirlenmektedir. (MEB, 2010'dan aktaran: Yılmaz Bolat, 2018, s. 166).

2.2. Diğer Dezavantajlı Kullanıcılar

IFLA'nın "Dezavantajlı Kişilere Hizmet Götüren Kütüphaneler-Libraries Serving Disadvantaged Persons (LSDP)" Bölümü, kütüphanelere erişim olanağı bulamayan topluluklara yer alan gruplara hizmet götürme noktasında kütüphanelere ve çeşitli derneklere rehberlik sağlamaktadır. Bahsi geçen bu gruplar, hastanede gözetim altında bulunan hastalar, hapishanelerde bulunan bireyler, bakımevlerinde bulunan yaşlılar ve bazı nedenlerle eve bağımlı kişileri kapsamaktadır (Demir, 2015, s. 5).

Çalışmada, diğer dezavantajlı kullanıcılar başlığı altında LSDP'de yer alan gruplar kütüphaneden yararlanma ve mevcut/potansiyel sorunlar bağlamında ele alınmıştır.

2.2.1. Hükümlü ve Tutuklular

LSDP Daimi Komitesi, dünya genelinde git gide artış gösteren ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklularun bilgiye ve dolayısı ile kütüphanelere olan ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, 1985 yılında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda 'Ceza İnfaz Kurumu Kütüphanecileri Çalışma Grubu' kurmuştur. Kuruluşunun ardından 5 yıl sonra ise LSDP Daimi Komitesine bağlı görev alan çalışma grubu, "ceza infaz kurum kütüphaneleri ile ilgili farkındalığı arttırmak ve bilgi toplamak üzere çeşitli seminerler, konferans programları, uydu toplantıları ve bir anket çalışmasına finansal destek sağlamışlardır" (Demir, 2015, s. 5).
Ceza infaz kurumu kütüphanecileri çalışma grubunun temel amacı ise şöyledir:

1. "Halk kütüphanesi hizmetlerinin hastane ya da cezaevlerinde bulunan kişilere hizmet götürmek gibi sosyal hizmetleri nasıl ve ne kadar gerçekleştirdiğini görmek,
2. Ceza infaz kurum kütüphanelerinin güncel durumları hakkında uluslar arası bir literatür araştırması yapmak,
3. Mevcut ulusal standartlar/ilkeler ve hizmet dağıtımı yöntemleri üzerine bilgi toplamaktır" (Demir, 2015, s. 5).

LSDP Daimi Komitesinin yapmış olduğu bu çalışmalar, dünya genelinde ceza infaz kütüphanelerinin ne denli gerekli olduğu bilincini uyandırması bakımından oldukça önem taşımaktadır. Ceza infaz kütüphanelerinde, yararlı olabilecek en iyi hizmetin sunulmasına yönelik uygulanan izlek çerçevesinde ise bu kılavuz oldukça kapsamlıdır.

2.2.2. Kültür Engeli Olanlar

Dezavantajlı kullanıcı gruplarının bir diğer grubunu ise kültür engeli olanlar oluşturmaktadır. Kültür engeli bulunan kullanıcıları daha iyi kavrayabilmek amacıyla alt başlıklar oluşturularak ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Bu başlıklar iç ve dış göçler ve dil sorunu olarak belirlenmiştir.

2.2.2.1. İç ve Dış Göçmenler

Göç hareketlerinin birçok nedeni ve sonucu bulunmaktadır. Literatürde göç, mekân değişikliği olarak tasvir edilmektedir. "Göçler göç etme sebeplerine göre ikiye ayrılır, bunlar gönüllü ve zorunlu göçlerdir. Göç hareketleri yurt içi ve yurt dışı göçler olarak da tasnif edilebilir. Göç hareketlerinin nedenleri, etkileri ve sonuçları birbirinden farklılıklar göstermektedir" (Temel, 2017, s. 1).

> Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) (2009) *Göç Terimler Sözlüğü*ne göre göç, *"uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmektir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir"*.
>
> TDK Büyük Türkçe Sözlüğünde (2019) göç, *"ekonomik, toplumsal ve siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye ya da bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, muhaceret"* olarak tanımlanmaktadır.

Göç geniş çerçeveli bir olgu olduğundan doğal, toplumsal, siyasal ve ekonomik nedenleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu farklı nedenlerden dolayı da iç veya dış göç yapan bireyler çeşitli sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bu sorunlardan bazıları ise şöyledir: bireysel veya toplumsal dışlanma, işsizlik, yoksulluk, kentsel yoksulluk, konut sorunu, gecekondulaşma, kişiler arası adil olmayan gelir dağılımı, güvenlik yoksunluğu, beyin göçü ile yetenekli, donanımlı ve kalifiyeli insan gücünü gelişmiş ülkelere kaydırma, istihdam eksikliği, düşük ücretler, yaşam standartlarının yeterli olmayışı gibi nedenler ile işgücünün dışarıya açılması ile işçi göçüne neden olmaktadır.

İç veya dış göç sonucunda bireylerde oluşan duygu durum farklılıkları kütüphane kullanımını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Örnek olarak; apansız ve hızlı çevre değişikliği ile bulunduğu çevreyi benimseyememe durumu, dışlanmışlık hissi, yalnızlık duygusu, yabancılaşma, özgüven eksikliği, yakın çevreden yoksunluk ve pişmanlık gibi nedenler içe kapanıklığa neden olduğu gibi kütüphane kullanımını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Göç her zaman olumsuz sonuçlar meydana getirmeyebilmektedir. Ekonomik refah, daha iyi yaşam koşulları, özgürlük, istihdam vb. koşullara da sebep olabilmektedir. Bu bağlamda göç, toplum içerisinde sürekli kanayan yaralar açabileceği gibi iyileşmeler de getirebilmektedir.

2.2.2.2. Dil Sorunu

"Bilgi çağını yaşayan dünyamızda eğitim önemli bir güçtür ve dil, bu güce ulaşmanın en önemli anahtarıdır. Dil, öğrenmenin kalbi ve insan beyninin sınırsız bir becerisidir. Dil, insanların duygu, düşünce ve gözlemlerini ifade etmesine, çevresiyle etkileşmesine, iletişim kurmasına ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlar" (Güneş, 2019, s. 1).

Bir dili öğrenmek, aynı zamanda o dile sahip insanların kültürlerini de öğrenmeyi gerektirmektedir. Dil, tarih ve kültür arasında sıkı sıkıya bir bağ bulunmaktadır. Örneğin bir şiir incelendiğinde, o şiirin yazıldığı dönem, o dönemdeki siyasi görüşler, savunulan ve reddedilen fikirler, ekonomik durum, beklentiler ve özleyişler dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda dil; ortak değerler, tarih, değer ölçütleri, müzik, edebiyat yani medeniyeti oluşturan ne ise onu alıp yüzyıllar boyu süzgecinden geçirerek muhafaza etmektedir.

Kültür engelinden dolayı dil sorununun yaşanması da son derece doğaldır. Ancak bu durum gerekli önlemlerin alınması ile giderilebilmektedir. Kütüphane kullanıcılarının bu sorunu yaşamalarını önlemek amacıyla kütüphane dermesinde dünya dillerinden yayınlara da yer verilmesi gerekmektedir.

2.2.3. Sosyalleşme Becerisi Engeli Olanlar

Sosyalleşme becerisi engeli olanlar için "sosyal fobi" ya da "sosyal anksiyete bozukluğu" ifadeleri de kullanılmaktadır. DSM-5 ölçütlerine göre, toplumsal kaygı bozukluğu (sosyal fobi); "kişinin başkalarınca değerlendirilebilecek olduğu bir ya da birden çok toplumsal durumlarda belirgin bir korku ya da kaygı duyması hali olarak tanımlanmaktadır" (APA, 2014, s. 396'dan aktaran: Taştan ve Demiröz, 2016, s. 46).

Sosyal fobi, bireyin hayatını tüm alanlarda ve büyük ölçüde etkilemektedir. Sosyal fobik bireyler sosyal ve duygusal ilişkilerinde, iş yaşamında ve eğitim alanında önemli sorunlar ile karşılaşmaktadırlar (Gültekin, 2011, ss. 150-58).

2.2.3.1. Sosyal Fobi ile Ortaya Çıkabilecek Sorunlar

Sosyal fobi, ihmal edildiği veya tedavi edilmediği takdirde birçok olumsuzluklara neden olabilmektedir. Sosyal kaygı ile ortaya çıkabilecek bu sorunlar kişilerin aile, okul, iş hayatından da keyif almasını engelleyebilmektedir. Örneğin;

- "Çok fazla alkol kullanmak gibi madde bağımlılığı,
- Düşük akademik hayatta ya da işte başarısızlık,
- Eleştiriye karşı aşırı duyarlılık,
- Kendini öne çıkarmada sorun,
- İntihar veya intihar girişimleri,
- İzolasyon ve sosyal ilişki kurmada zorlanma,
- Kendine güvensizlik,
- Kendi kendine olumsuz havada konuşma,
- Zayıf sosyal beceriler gibi komplikasyonlara yol açabilmektedir" (Acıbadem Web ve Yayın Kurulu, 2021).

Sosyal fobi ile ortaya çıkan tüm bu komplikasyonlar göz önünde bulundurulduğunda, sosyalleşme becerisi engeli olan bireylerin kütüphane kullanımında karşılaştıkları sorunlarda aşikâr bir biçimde görülmektedir. Yukarıda yer alan her bir madde, bireyin kütüphane kullanım sıklığını olumsuz yönde etkilemekte ve bireyi toplumdan soyutlamaktadır. Sosyal fobinin önlenebilmesi için kişi öncelikle bir tıp uzmanının yardımına ihtiyaç duysada, bireyin fobiye neden olabilecek belirti ve semptomlarla da başa çıkabilmesi gerekmektedir.

2.2.3.2. Cinsiyet

"Kadının ve erkeğin sosyal olarak toplumda belirlenen rol ve sorumluluklarına toplumsal cinsiyet (gender) adı verilmektedir" (Demirgöz Bal, 2014, s. 15). Sosyal ortamda fırsatların kullanılmasında, hizmetlere erişim noktasında, kazanç dağılımında, kaynakların ayrılması ve kullanımı sırasında bireyler arasında sırf

cinsiyetinden dolayı ayrımcılıklar yapılmaktadır. Bu ayrımcılıktan kadınlar erkeklere oranla daha çok etkilenmektedirler (Akın, 2007, s. 1). Örneğin, Dünya'nın her yerinde, halen okumasına izin verilmeyen kız çocukları, istedikleri işlerde çalışmasına imkan verilmeyen kadınlar için negatif önyargı ile işe alım stratejileri, kadının sanattaki yerinin sorgulanması, kadınların zayıf ırk olduğu düşüncesi vb. gibi örnekler çoğaltılabilmektedir.

Ataerkil toplumun yapısından kaynaklanan bu eşitsizlik, az gelişmiş toplumlarda büyük bir sorun olmasına rağmen sorun olarak bile karşılanmaz çünkü o toplumda bu düşünce artık kemikleşmiş durumdadır. Gelişmekte olan toplumlar bu eşitsizliği sorun olarak algılar, bu doğrultuda çözüm yolları aramaktadırlar. Gelişmiş toplumlarda böyle bir eşitsizlik söz konusu olmayıp, kadın ve erkek her türlü ortamda eşit haklarla muamele görmektedir.

Saymış olduğumuz tüm bu nedenlerden dolayı kadının toplumda konumunun güçlendirilmesi, cinsiyet eşitliği bakış açısının devlet eliyle sağlanması büyük önem taşımaktadır. Toplumda cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik birçok adımın atılmasına karşın, bu girişimler hedeflenen seviyeye ulaşamamıştır.

2.2.3.3. Özgüven Eksikliği

Özgüven, insanlarda doğdukları andan itibaren var olan fakat çocukluk döneminden sonra pek çok bireyde törpülenmiş olan kişisel bir özelliktir. Özgüvende önemli iki nokta bulunmaktadır. Bunlar "sevilebilir olma" ve "yeterli olma" duygusudur. Bu nedenle insanın kendini sevmesi ve affedebilmesi özgüveni tanımlarken üzerinde en çok durulması kereken konular arasında yer almaktadır (Mutluer, 2006, s. 8).

Kendimizi sevmek öncelikle kendimizi tanımamızla başlar. Kendini tanıyabilen, geliştirebilen her fert karakterini en sağlam şekilde ortaya koyabilecektir. Ancak karakterini tanımadığı ve geliştiremediği takdirde bireyin çevresi ile sağlıklı iletişim kurabilmesi pek mümkün görünmemektedir (Cüceloğlu, 2000, s. 316).

Sonuç olarak bireyin kendini sevmesi kendine duyduğu güven duygusunu arttırmaktadır. Bu bireylerin kişilik özellikleri ise şöyledir:

- "İyi özelliklerinin farkındadırlar ve bununla gurur duyarlar, kusurlu taraflarını da düzeltme çabasına girerler.
- Hatalarını fark edebilirler.
- Kendilerini ifade etmekten çekinmezler.
- Kendilerine bakış açıları son derece olumludur.
- Başkalarının değer yargıları ile kendi ölçülerinin uyum içinde olup olmamasını önemsemezler.
- İstediklerini elde etmeyi bir hak olarak görürler.
- Kişiler ve olaylar hakkında olumlu düşüncelere sahiptirler.
- Aynaya baktıkları zaman gördükleri hoşlarına gider" (Kasatura, 1998, s. 190'dan aktaran: Mutluer, 2006, ss. 16-17).

Yapılan araştırmalarla da görülüyor ki, kişilerde oluşan ruhsal, sosyal, duygusal ve bedensel sorunların genelinin nedeni olan özgüven eksikliği önce aileden başlayarak okul ve çevrenin de etkisiyle artış göstermektedir. Özgüven eksikliği bulunan bir kişi, kendinden emin ve ne istediğini bilen, bu doğrultuda araştırmalarını sürdüren bir kütüphane kullanıcısından bilişsel açıdan farklılıklar göstermektedir. Daha çok içe kapanık, kütüphaneciye soru sormaya çekinen, göz önünde bulunmaktan hoşlanmayan ve bu nedenle de kütüphane kullanım sıklığı az olan kişilerdir.

2.2.3.4. Ekonomik Gerekçeler

Bireylerin ekonomik düzeyleri, toplum içerisindeki durumunu önemli ölçüde etkileyen ve değiştiren bir etkendir. Yetersiz olan ekonomik şartların yeme-içme ve barınma ihtiyaçları karşılayamadığı durumlar da bedensel ve ruhsal açıdan rahatsızlıklara neden olmaktadır. Ekonomik yetersizlikler insanlarda güvensizlik, gelecek kaygısı, ilgisizlik ve saygınlıktan yoksunluk gibi olumsuz etkenlere neden olmaktadır (Köknel, 2016).

Çalışmanın bu bölümünde dezavantajlı kullanıcıların literatürde yer alan tanımlarına ve kütüphanelerde karşılaştıkları sorunlara değinilmiştir. Her dezavantajlı bireyin

dezavantaj türüne göre hizmette duyulan ihtiyaçları farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar doğrultusunda karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri de çeşitlilik içermektedir.

3. BÖLÜM
TOPLUMSAL YAŞAMDA DEZAVANTAJ UNSURU OLARAK OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU

Türk Dil Kurumu tarafından "içe yöneliklik" (Güncel Türkçe Sözlük, 2021) olarak tanımlanan otizm, tek bir rahatsızlığı kapsamayıp, Otizm Spektrum Bozukluğu biçiminde adlandırılan, çocukluk döneminde belirtilerini gösteren ve beyin gelişimi ile doğrudan ilişkili olan bir hastalıktır (Sağlık Bakanlığı, 2018). Tarihte otizm spektrumunun ilk tanımları olarak kabul gören iki önemli eser bir yıl arayla yayımlanmıştır: Leo Kanner'in *Duygusal İletişimdeki Otistik Kusurlar* başlıklı makalesi (1943) ve Hans Asperger'in Viyana Üniversitesi'ne sunduğu *Çocukluktaki Otistik Psikopati* başlıklı Doktora Tezi (1944). Amerika'da ilk defa Kanner (1943) tarafından tanımlanan otizm, sosyal etkileşim ve iletişimde bozukluklarla, tekrarlayan davranışlarla ve ilgi alanlarının sınırlılığı ile karakterize nörogelişimsel bir bozukluk olarak literatürde yerini almıştır (APA, 2000). OSB tarihi Kırcaali'nin sınıflandırmasına göre yapılan çalışmalar ve bu çalışmalar sonucunda tarihe damga vuran olaylar temel alınarak aşağıda ki gibi sıralanmaktadır;

- "1940-50: Otizm Teriminin Ortaya Çıkışı
- 1950-60: Nedenlere İlişkin İlk Çalışmalar
- 1960-80: Kurumsallaşma (Eğitim-Öğretim Çalışmaları)
- 1980-2000: Tanılama ve Tıbbî Çalışmalar
- 2000-Günümüz: Yeni Milenyum" (Bilimsel Dayanaklı Uygulama Yaklaşımı) (Kırcaali-İftar, 2012, ss. 17-46).

OSB, yaşamın erken dönemlerinden başlayarak ömür boyu devam eden ileri düzeyde ve oldukça karmaşık bir sendromdur. OSB'li bireyler, toplum içerisinde sosyal ilişkiler ve kendini yineleyen basmakalıp davranışlar sergilemektedirler. Genel olarak dil ve oyun gelişiminde görülen gecikmelerin üç yaşından önce ortaya çıktığı görülmektedir (Diken, 2010'dan aktaran: Eliçin ve Yıkmış, 2015, s. 232). "OSB'li bireyler iletişim, sosyal-duygusal ve davranış alanlarına ek olarak, bilişsel beceri alanlarında da çeşitli sınırlılıklar yaşamaktadırlar" (Minshew ve diğ., 1994).

APA'nın DSM-4 ve ICD-10 (Dünya Sağlık Örgütü) kılavuzlarına göre, OSB'yi kapsayan beş ayrı alt kategori bulunmaktadır. Bu kategoriler;

1) "Otizm,
2) Asperger Sendromu,
3) Atipik Otizm,
4) Çocukluk Dezintegratif Bozukluğu,
5) Rett Sendromudur" (APA, 1994, World Healt Organization, 1993'den aktaran: Eliçin ve Yıkmış, 2015, s. 232).

2000 yılında APA'nın yayımladığı DSM-4-TR kılavuzuna göre, OSB;

a) "Sosyal etkileşim sorunları,
b) İletişim sorunları,
c) Sınırlı/yineleyici ilgi ve davranışlar olarak kategorize edilmiştir" (Eliçin ve Yıkmış, 2015, s. 232).

Henüz oluşum nedeni ve tedavi yöntemleri tam olarak bilinemesede otizm, çocuklarımız için toplumda dezavantaj unsuru oluşturmaktadır. Topluma karışma sürecinde çeşitli zorluklar yaşayan otizmli bireylerin, sosyal ve kültürel etkileşim kurumları ilişkisinde kütüphane ile bağlarını sorgulamak, sağlamlaştırmak ve onları daha iyi anlamak amacıyla çıkılan bu yolda, OSB'ye dair genel tüm bilgilerin bu bölümde verilmesi amaçlanmıştır. İzleyen alt bölümlerde OSB'nin nedenleri, belirtileri, sınıflandırması, zekâ ile ilişkisi ve olası tedavi yöntemlerine değinilmiştir.

3.1. Otizm Spektrum Bozukluğunun Nedenleri

"Otizm Spektrum Bozukluğunun nedeni nedir?" sorusu, yıllar boyu hem eğitim hem de tıp alanında oldukça merak edilmiş, yıllar içerisinde de oluşum nedenlerine ulaşabilmek amacıyla birçok araştırma gerçekleştirilmiştir (Yücesoy Özkan ve diğ., 2016, s. 32). Bundan yıllar öncesine kadar bu sorunun cevabı "henüz kesin bilgi yoktur" şeklinde olsa da günümüzde artık bu sorunun cevabını; nöropsikolojik, nöropsikiyatrik, nöroanatomik, nörobiyolojik, nörokimyasal gibi farklı alanlarda yapılmış olan birçok araştırma verileri vermektedir (Köse ve diğ., 2012, s. 103). Ancak literatürde OSB'nin tek bir rahatsızlığı ifade etmemesinden dolayı oluşumunda da tek bir neden gösterilememektedir (Tohum Otizm Vakfı, 2017).

“OSB’nin ortaya çıkmasında ağırlıklı rolü genetik etmenler oynamakla birlikte, bozukluğun tek başına genetik etmenlerle açıklanamaması, çevresel etkenlerin de hastalığın ortaya çıkmasında rolü olabileceği varsayımlarının doğmasına neden olmuştur” (Bilgiç ve Cöngöloğlu, 2009’den aktaran: Yücesoy Özkan ve diğ., 2016, s. 32).

İfade edilen tüm bu durumlar dikkate alınarak OSB’ye neden olan veya oluşumunda etkili olduğu düşünülen nedenlerden genetik, çevresel ve ailesel nedenlerin daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmasının doğru olacağı değerlendirilmiştir.

3.1.1. Genetik Nedenler

1960-1980 yılları arasında, “biyolojik teori Otizm Spektrum Bozukluğunun nedeni olarak kabul edilmiştir. Bu teoride Otizm Spektrum Bozukluğunun, bilinen tıbbî bir hastalık veya doğum travması sonucu ortaya çıktığı ve bu çocuklarda zihinsel gerilik ve epilepsinin yüksek sıklıkta görülmesinin, genetik temelli bir hastalık olduğu fikri hâkimdir” (Yücesoy Özkan ve diğ., 2016, s. 34).

Otizmde etkili olacağı düşünülen genetik nedenler üç gruba ayrılmaktadır (Yosunkaya, 2013, s. 85):

I. “Sitogenetik incelemelerle belirlenebilen çeşitli kromozom anomalileri (~%5),

II. Genomda bulunan bazı kopya sayısı değişiklikleri (%10-20),

III. Klinik belirtileri kapsamında otizm bulgularının yer aldığı ve tek gen mutasyonlarının neden olduğu genetik sendromlar (~%5).”

OSB’nin genetik nedenlere bağlı bir rahatsızlık olduğunu destelemek amacıyla ikiz araştırmaları, genetik mutasyonlar ve beyin yapısı ile ilgili çalışmalar üzerinde durulmaktadır.

3.1.1.1. İkiz Araştırmaları

OSB’deki genetik nedenlerden kaynaklandığını savunan ilk bilim insanları ikiz çocuklar ve aileleri üzerinden durmuşlardır. Otizm araştırmaları kapsamında ilk ikiz çalışmaları 1977 yılında Rutter ve Folstein tarafından yapılmıştır. Çalışmada, “ikiz olan 21 çift (11 tek yumurta ikizi, 10 çift yumurta ikizi) bebeklerde, tek yumurta ve

çift yumurta ikizleri arasındaki konkordans[3] (Yücesoy Özkan ve diğ. 2016, s. 34) oranlarında büyük fark bulunmuştur. 11 tek yumurta ikizinden 4'ü OSB olan ikizlerin konkordans oranları %53, OSB olmayan çift yumurta ikizlerinde ise %0 olarak bulunmuştur" (Szatmari ve Jones, 2007'den aktaran: Yücesoy Özkan ve diğ. 2016, s. 34). "Tek yumurta ikizlerinden her ikisinde de Otizm Spektrum Bozukluğuna rastlanma durumu, çift yumurta ikizlerinden çok daha fazladır. Tek yumurta ikizlerinden birinde varsa diğerinde olma olasılığı %60 ila %90 arasındadır" (Anadolu Otizm Eğitim ve Mücadele Geydirici Vakfı, 2015).

Geniş aileler üzerinde yapılan çalışmalarda elde edilen verilere göre, ailede otizmden etkilenmiş bir çocuğun olması durumunda yeni doğacak çocuğun hastalığa yakalanma riski % 8,6 iken, ailede iki ya da daha fazla otizmli çocuğun bulunması durumunda bu risk %35 kadar çıkmaktadır (Onay ve Özkınay, 2021).

3.1.1.2. Genetik Mutasyonlar

OSB kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda, OSB'nin yalnızca etkisi yüksek olan bir genden dolayı değil, yüzlerce genetik mutasyonla (300'den fazla gen) da ilişkili olabileceğini göstermiştir. "OSB vakalarının dörtte birinin DNA'larında, diğer mutasyonlarla birlikte bu minik mutasyonların da varlığı belirlenmiştir. Minik genetik mutasyonların çoğu 'de novo' (tekrar) olup, anne ya da babadan kalıtım yoluyla çocuğa geçmemekte; gebeliğin ilk dönemlerinde oluşmaktadır." Bu araştırmalarda dikkat çeken bir diğer durum ise baba yaşının ileri olması ile OSB arasında doğru orantılı bir ilişkinin bulunmasıdır (Anadolu Otizm Eğitim ve Mücadele Geydirici Vakfı, 2015).

3.1.1.3. Beyin Yapısı

Literatürde beyin yapısını araştıran çalışmalarda beynin belirli bölgelerinde işlev farklılığından bahsedilmektedir. "Beynin bazı bölgelerinde küçülme, bazı bölgelerindeki sinir hücrelerinde kayıp ve beyin ağırlığının belli bir yaşta normalden fazla olması bu konudaki en önemli bulgular arasında yer almaktadır" (Np Tıp Merkezi, 2020).

[3]Konkordans: İkiz kardeşlerden birinin hastalanması durumunda, diğerinin de bu hastalığa yakalanma riski.

Genetik nedenler başlığı altında ele aldığımız tüm bulgular, genetik ve OSB'nin birbiri ile ne kadar ilişkili olduğunu ortaya koymuş olsa dahi OSB'nin genetiği günümüzde de tam olarak çözülememekte ve araştırmalara açık bir konu niteliği taşımaktadır. Burada otizm olgularını kompleks[4] (Tıp Terimleri Sözlüğü, 2021) ve esansiyel[5] (Özkan, 2009) olmak üzere iki başlık altında ele almak OSB'nin genetik yapısının anlaşılması noktasında son derece önem taşımaktadır (Onay ve Özkınay, 2021).

3.1.2. Çevresel Nedenler

OSB, genetik formlarından farklı olarak çevresel nedenlerle de ele alınmış ve bu bağlamda bir takım çalışmalar ortaya konmuştur. Literatürde yer alan bu araştırmalarda, çevresel nedenler içerisinde daha çok aşılar, glutenli gıdalar ve ağır metaller üzerinde durulmaktadır.

3.1.2.1. Aşılar

Bazı aşıların içerisinde bulunan ve kurşun içerikli koruyucu taşıyan thimerosalin[6] (Enöz, 2019) otizm etyoljisinde[7] (Türkcerrahi, 2021) bulunduğuna dair veriler OSB'li bireylerin ailelerinde endişelere yol açmış, fakat yapılan çalışmalar sonucu böyle bir ilişkinin varlığı ile ilgili kesin kanıtlar elde edilememiştir (Fitzpatrick, 2007'den aktaran: Yosunkaya, 2013). Aşılar ve OSB'nin arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılan ilk çalışma, ABD'de 19 bilim adamının toplamda 13 farklı üniversiteden katılmış olduğu araştırmadır. "Çalışmada denek olarak OSB tanısı almış 351 ve normal gelişim gösteren 31 çocuk yer almıştır. Araştırma bulguları sonucunda OSB sahip çocuklarda otizm belirtileri ve gelişimsel gerilikler ile MMR (Measles-Mumps-Rubella) (Kızamık–Kabakulak–Kızamıkçık) aşısı arasında hiçbir ilişki bulunamamıştır" (Richler ve diğ. 2006'dan aktaran: Anadolu Otizm Eğitim ve Mücadele Geydirici Vakfı, 2015).

---

[4]Kompleks: "1. Basit olmayan karışık, muğlak; 2. Çeşitli unsurların birleşmesinden oluşan madde, bileşik; 3. Bilinçaltında daimi baskı altında tutulan fakat kişinin davranışlarını büyük ölçüde etkileyen fikir veya duygu, kompleks."

[5]Esansiyel: Vücuda dışarıdan alınması zorunlu olan.

[6]Thimerosalin: "Thimerosal aşılarda üreyebilen mikrop, bakteri ve mantar gelişimini önlemek için, özellikle çok dozlu flakon şeklindeki aşılarda kullanılan cıva bazlı koruyucudur."

[7]Etyoloji: **"**Etiyoloji**,** etioloji; hastalığın nedeni, kökeni. Hastalık nedenleri ile uğraşan bilim."

3.1.2.2. Glutenli Gıdalar

"Otizm ve gıda konusu ilk kez Reichelt tarafından 1986'da gündeme gelmiş, aynı kişi 1990'da bazı çocuklarda sütü kesip gluteni azaltarak, bazılarına da gluteni kesip sütü azaltarak iyileşmeler saptayınca, glutensiz ve kazeinsiz[8] (TDK, 2019) diyetin temelini atmıştır" (Reichelt ve diğ., 1990'dan aktaran: Uzunismail, 2021, ss. 97-100). "Gluten buğday, arpa, çavdar ve yulaf gibi tahılların içerisinde; kazein ise, süt ve süt ürünlerinde bulunan bir proteindir. Çoğu ebeveyn otizmli çocuklarının gluten ve kazeinsiz diyet uyguladıktan sonra, davranışlarında gelişme gördüklerini bildirmişlerdir" (Batmaz, 2018).

3.1.2.3. Ağır Metaller

Ağır metaller arasında kurşun, cıva ve çinko gibi maddeler yer almaktadır. Bu maddelere maruz kalma ve OSB gelişimi de zaman içinde ilişkilendirilmiş ve tartışmaya açık bir konu haline gelmiştir. Bilimsel görüş çerçevesinde, "OSB gelişiminin büyük oranda genetik mekanizmalar altında, ancak çeşitli çevresel bileşiklere maruz kalınmasıyla gelişimsel bozukluklara neden olduğunu destekleyen önemli deliller vardır" (Temel, 2017). Örneğin yapılan son araştırmalardan birinde, Mount Sinai İkahn Tıp Fakültesi ve Karolinska Enstitüsü'nden bilim insanlarının uluslararası yürüttükleri bir çalışmada, OSB'li çocuklarda bulunan bebek dişlerinin OSB'li olmayan çocuklardaki bebek dişlerine oranla zehirli kurşun içeriğinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Çalışma dünyanın önde gelen bilim dergilerinden Nature Communications'da "Otizmde Fetal ve Postnatal Metal Disregülasyonu" başlığı ile yayımlanmıştır (Otizm Haberleri, 2017). Ülkemizde ise ağır metallerin otizm ile ilişkisinin bulunduğu 2005 yılında TC. Sağlık Bakanlığı tarafından kabul görmüş ve duyurusu web sayfalarında yer almıştır.

Özetle, ilgili araştırmalarda, OSB'de beyin gelişimine olumsuz etkileri bulunan çevresel faktörlerden babanın ileri yaşı, annenin doğum öncesinde yaşamış olduğu stres, toksinler ve enfeksiyonlara kadar geniş bir yelpazeye sahip olduğuna vurgu yapılmaktadır (Özbaran, 2014, s. 172).

[8] Kazein: Sütte bulunan protein maddesi.

3.1.3. Ailesel Nedenler

OSB nedenleri arasında ailesel nedenler de yer almaktadır. Otizmin ilk tanımlandığı tarihlerde, ailelerin sorumsuz ve ilgisiz davranışlarının bu rahatsızlığa neden olduğu görüşü hâkimdir. Ancak ileri dönemlerde gerçekleştirilen çalışmalarda, ailenin ilgisinin ve tutumunun bu hastalığın ortaya çıkması ile bir ilgisinin olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, araştırmalarda bu çocukların birinci derece yakınlarında da bu hastalığın görülme olasılığı yüksek çıkmıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016).

3.2. Otizm Spektrum Bozukluğu Tanı Kriterleri

OSB'li bireylerin akranları ile aralarında fiziksel olarak bir farklılık bulunmamaktadır. Bu nedenle ailelerin çocuklarda görülen belirtileri fark edebilmeleri oldukça güçtür. Günümüzde çok sık görülüyor olmasına rağmen bu rahatsızlığın belirtileri konusunda bilgi eksikliği yaşanmaktadır.

OSB tanısı için literatüre geçmiş kesinlik içeren biyolojik bir işaret yoktur. Daha çok davranış özellikleri ve klinik değerlendirmelere dayalı tanı konulmaktadır. DSM'de tanımlanan kriterler ile küçük çocuklarda Otistik Bozukluk (OB) teşhisi koymak oldukça zor ve karmaşıktır. Ancak iki yaşından küçük çocuklarda birçok belirtiyi görmek mümkündür. Bir yaşından küçük çocuklarda ise klinik gözlem ile tespit edilebilmektedir (Mukaddes, 2014, s. 30).

3.2.1. Tanı Koyma Yaşı

Hastalıkların erken evrede saptanıp tedavi ve bakımının zamanında yapılması, tedaviden daha iyi sonuçlar alınmasına zemin hazırlamaktadır. Erken teşhis edilemeyen vakalarda ise tedavi döneminin yıpratıcı olduğu, kötü sonuçlar ile karşılaşıldığı ve hem bireyin hem de ailesinin psikolojik olarak yıprandığı bir süreç meydana gelir (Enstitü Herkes için Eğitim, 2019).

Çocuklarda birinci yaşlarından itibaren defisit[9] (Yavuz, 2021) ortamları var ise, OSB ve diğer gelişim bozuklukları açısından bu çocuklar "riskli çocuk" olarak belirtilmeli

[9] Defisit: Yetmezlik, zayıflık, eksiklik anlamına gelmektedir.

ve müdahaleye geç kalınmadan başlanmalıdır. Ancak küçük yaşlardaki bazı çocuklarda varolan bu belirtiler kaybolabilmektedir. Yapılan çalışmaların sonucunda görülüyor ki, uzmanlar tarafından 2 yaşında konulan tanının güvenilirlik ve stabilizesinin oldukça yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Zwaigenbaum 2009'den aktaran: Mukaddes, 2014, s. 31).

3.3. Otizm Spektrum Bozukluğu Belirtileri

OSB, genel olarak çocuklarda ilk üç yaşına kadar kendini gösteren, çoğunlukla tekrarlayıcı motor davranışlarını, farklı sosyal becerilerini, dil becerisini engelleyen veya sınırlayan bir nörogelişimsel bozukluktur (Aydın ve Özgen, 2018, s. 95). Otizmde en çok rastlanılan belirtiler Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 3.1: OSB genel belirtileri

Kaynak: Tohum Otizm Vakfı (2020)

OSB belirtileri, bu rahatsızlığı taşıyan her çocukta aynı derecede görülmemektedir. Ancak genel hatlarıyla OSB belirtileri şu şekilde listelenebilir (Asafov, 2020):

- Göz temasını ya hiç kurmazlar ya da çok az düzeyde kurarlar,
- Adı ile çağırıldıkları zaman dönmezler,
- Hiperaktiflik düzeyinde hareketli veya tam tersi çok hareketsiz olabilirler,
- Çevrelerinde olup bitenler ile pek ilgilenmezler,
- Fiziksel temastan (öpülme, sarılma) hoşlanmazlar,
- Genel olarak geç konuşurlar, öğrenseler dahi tek kelime tekrarı yaşarlar,
- Cansız varlıklarla iletişimi insanlardan yüksektir,
- Sosyal ortamda yaşıtları ile oyun oynamaz, kendilerini geri plana çekerek izole ederler,
- İsteklerini el, kol hareketleri ile ifade ederler, konuşmayı tercih etmezler,
- Konuşma biçimleri oldukça tek düzedir,
- Bazı bireylerde aşırı düzen takıntısı da görülebilmektedir,
- Acıyı hissetme konusunda duyarsızdırlar,
- Oyun tercihleri kısıtlıdır ve bazı objelere aşırı bağlılık gösterirler,
- Bazı bireylerde inat ve hırçınlık görülmektedir,
- Aniden gülebilirler veya kıkırdayabiirler,
- Dönen cisimlere ilgi duyarlar,
- Yemek yeme bozuklukları vardır,
- Çoğunlukla kendini tekrar eden hareketlerde bulunurlar (örn. El çırpma, zıplama, kanat çırpma, kendi etrafında dönme, sallanma vs.)
- Hayal gücüne dayalı oyun oynamazlar,
- Yeni ortama girdiklerinde korkarlar,
- Bazı bireylerde kendine zarar verme eğilimi vardır,
- Espri veya yapılan imaları anlamayabilirler,
- Normal bireylere göre öğrenme metodları oldukça farlıdır (Asafov, 2020).

6-9 ay arası bebeklerde OSB tanısı koymak diğer yaş gruplarına göre çelişkiler içermektedir. Bu yaş grubunda fark edilen belirtiler, ileri yaşlarda ortadan

kalkabilmektedir. Ancak erken teşhis edilmesi durumunda da uygulanacak tedavi yöntemleri ile OSB'li bireylerin topluma kazandırılması daha kolay sağlanmaktadır.

3.4. Otizm Spektrum Bozukluğunun Sınıflandırılması

Günümüze kadar OSB çeşitli adlarda sınıflandırılmıştır. Sınıflandırmanın son biçimi ise beş başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

1. "Otizm,
2. Asperger Sendromu,
3. Atipik Otizm,
4. Çocukluk Dezintegratif Bozukluğu
5. Rett Sendromudur" (APA, 1994, World Healt Organization, 1993'den aktaran: Eliçin ve Yıkmış, 2015, s. 232).

Gelişim, güçlük, fark edilirlik gibi açılardan her birinin ayrı özellikleri olan bu hastalıklar hakkındaki genel değerlendirmelerde de farklılıklar olacaktır. Bu farklılıkları ortaya koyabiilmek amacıyla her bir sendrom ayrı başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

3.4.1. Asperger Sendromu

Avusturyalı çocuk doktoru Hans Asperger (1944) tarafından otizmli çocuklara benzeyen ancak onlardan daha iyi işlevlere sahip olarak tanımlanan bu çocuklar, DSM 4'de (1994) Asperger Sendromlu çocuklar olarak adlandırılmıştır (Sucuoğlu, 2003). Asperger Sendromu ve otizm arasındaki en büyük fark, Asperger Sendromunda otizmdeki gibi dil gelişimi ve bilişsel gerilemelerin bulunmamasıdır (Kırcaali-İftar, 2005 ve Korkmaz, 2003'den aktaran: Girli, 2007, s. 24).

Asperger Sendromlu bireyler de otizmli bireyler gibi dil ve bilişsel gelişimde gecikme görülmez iken, sosyal ilişkilerde ve tekrarlayan davranışlarda benzerlikler görülmektedir. Bu tanı gruplarından sadece birinin tanı ölçütlerine sahip bireyler olduğu gibi, farklı dönemlerde her iki tanı grubunun da özelliklerini taşıyan bireyler bulunmaktadır. Örneğin erken dönemde Kanner Sendromunun tanı ölçütlerine uyan çocukların ergenlik dönemlerinde ise Asperger Sendromunun davranış özelliklerini

gösterdikleri, bu nedenle de bu çocukların hangi sendromu taşıdıklarına karar vermenin güç olduğu belirtilmektedir (Wing, 2005),

3.4.1.1. Asperger Sendromu Tanı Kriterleri

Asperger sendromunun tanı kriterlerindeki öncelik sosyal etkileşimlerinde yaşadıkları zorlukları dikkate almaktır. Bu çocuklar, yaşıtları ile olan iletişiminde ya da sosyal ortamlarda uygun olmayan konuşma becerileri göstermektedirler. Genel olarak Asperger sendromu bulguları, hiperaktivite bozukluğu ve dikkat eksikliği gibi diğer davranışsal sorunlar ile karıştırılmaktadır (Ümmü Kumru Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, 2021).

Asperger Sendromuna sahip bireylerin çoğunluğu kendilerinde var olan farklılıkla başa çıkmayı öğrenebilirler. Ancak topluma karışma noktasında moral, destek ve teşvike ihtiyaç duyarlar. Araştırmacıların çoğunluğu, Asperger Sendromunun bir hastalık olmasından ziyade farklılık olduğu görüşünde birleşmişlerdir.

3.4.2. Atipik Otizm

Atipik Otizm tanısı, otizm ya da Asperger Sendromuna ait birkaç özelliğin görülüp gerisinin görülmemesi durumunda konulmaktadır. “Bu tanı çocuk belli bir teşhis almadığı, fakat pek çok alanda gelişim bozukluğu gösterdiği zaman konulmaktadır” (Arslan ve İnce, 2015, s. 52.). Atipik Otizm teşhisi konulan çocuklarda ilerleyen yaşlarda iyi eğitimle durum tamamen normale dönebilir, belirtiler kaybolabilir veya kişilik özellikleri olarak kalabilir. Literatürde, Atipik Otizimli bireyler otizmin en hafif özelliklerini taşıdıklarından ‘yüksek fonksiyonlu veya yüksek işlevli otizm de denilmektedir. DSM-4-TR’ye göre, “Atipik Otizm teşhisinin konulabilmesi için çocuğun sosyal etkileşim ve iletişim alanında en az bir ve diğer iki alandan (tekrarlayan davranışlar ve ilgi alanlarının sınırlılığı) birinde en az bir belirti göstermesi yeterlidir. Bu nedenle Atipik Otizm teşhisi konulurken çok dikkatli olunması gerektiği belirtilmektedir” (Özgür, 2011, ss. 197-213).

3.4.2.1. Atipik Otizm Tanı Kriterleri

“Atipik Yaygın Gelişimsel Bozukluk” (YGB), otizmin kriterlerini tamamını taşımayan ancak bazı belirtiler gösteren, daha çok kuşkulu durumlarda konulan

tanılardır. Bu belirtiler erken tanı ve doğru eğitimle ileriki yaşlarda ortadan kalkabilmektedir. Atipik Otizmin tanı kriterleri kesin olmamakla birlikte aşağıdaki gibidir:

- "Dil ve sosyal iletişimle ilgili sorunlar,
- Dilin amaca yönelik kullanımındaki problemler,
- Aşırı çekingenlik,
- Aşırı utangaçlık,
- Gündelik ve özel yaşamında belli ilkelere aşırı bağlılık gibi durumlarda kendini gösterebilir" (Küçükgöz, 2014).

Belirtiler sadece bunlarla sınırlı kalmayıp, önceki bölümlerde ele alınan otizm belirtileri ve Asperger Sendromunun belirtilerinden de görülebilmektedir. Atipik Otizmli bireylerde erken teşhis ve doğru eğitimle konuşma ve iletişim bozukluklarında düzelme görülmektedir.

3.4.3. Çocukluk Dezintegratif Bozukluğu

Literatürde, Dezintegratif Bozukluk (DB), Çocukluk Çağı Dezintegratif Bozukluk (ÇÇDB), Heller Demansı veya Heller Sendromu adları ile de yer almaktadır. DSM-4'te "'Yaygın Gelişimsel Bozukluklar' çatısı altında yer alan otistik bozukluk, Asperger Sendromu, başka türlü adlandırılamayan yaygın gelişimsel bozukluk ve ÇÇDB tanıları yerine, yakın dönemde yayımlanmış olan DSM-5'te bu gruplar birleştirilerek 'Otizm Spektrum Bozukluğu' kullanılması önerilmiştir" (Yazıcı ve Perçinel, 2014).

ÇÇDB, oldukça nadir görülen (yaklaşık 100.000 çocukta 1 civarında) bir yaygın gelişimsel bozukluktur. "İlk kez Heller tarafından 1908 yılında infantil demans adıyla tanımlanmıştır. Yaşamın ilk 3-4 yılında normal kabul edilen gelişimin ardından sosyal ve iletişim becerilerinde ciddi gerileme olması, bozukluk için tipiktir" (Sanberk ve Zengin Eroğlu, 2013, s. 174).

3.4.3.1. Çocukluk Dezintegratif Bozukluğu Tanı Kriterleri

Çocukluk Çağı Dezintegratif Bozukluk "sinsice (aylar içinde) veya akut bir biçimde (günler içinde) başlayabilmektedir. Olguların bir kısmında, işlevsellikteki gerileme ortaya çıkmadan önce kaygı, aşırı hareketlilik ve uyarılara karşı gösterilen aşırı tepki gibi öncü belirtilerin olduğu "haber verici dönem" saptanabilmektedir" (Homan ve diğ., 2011'den aktaran: Yazıcı ve Perçinel, 2014, s. 353). Bu "haber verici dönem" ise depresyon, kaygı bozuklukları, hiperaktivite ve dikkat eksikliği gibi birçok rahatsızlık ile karıştırılabilmektedir (Yazıcı ve Perçinel, 2014, s. 353).

3.4.4. Rett Sendromu

Avusturyalı çocuk doktoru Andreas Rett, hastanenin bekleme salonunda 2 kız hastanın benzer tuhaf hareketler sergilediğini gördükten sonra,1964 yılında Rett Sendromunu (RS) ortaya koymuştur (Rett, 1966'dan aktaran: Zengin Akkuş ve Utine, 2016). Dr. Bengt Hagberg ve arkadaşlarının 1983 yılında yayınladıkları rapor ile de, RS'nin hastalık olarak dünya çapında tanınması gerçekleşmiştir (İlkevin, 2018).

"RS normal gelişim basamaklarını takiben erken nörolojik regresyon ile tanınan ve kızlarda görülen nörogelişimsel bir hastalıktır" (Zengin Akkuş ve Utine, 2016). Bu rahatsızlık erkek çocuklarda da görülebilmektedir ancak erkek ceninler "Y" kromozomuna da sahip olduklarından, bu durum anne karnında ölüm, düşük yapılması veya doğum anında ölüm ile sonuçlanmaktadır. Bu rahatsızlığın nedeni, "X kromozomu üzerindeki MECP2 (metil CpG bağlayıcı protein 2) genindeki mutasyondur. Bilişsel, sözel, ince ve kaba motor yetiler ile iletişimin kaybı, otonomik disfonksiyon ve sıklıkla nöbetlerin eşlik ettiği genetik bir hastalıktır" (Zengin Akkuş ve Utine, 2016). Yani RS, "dünyanın her yerinde 10.000'de 1 gibi bir sıklıkla ve genellikle kızlarda görülen bir gelişim bozukluğudur" (İlkevin, 2018).

3.4.4.1. Rett Sendromu Tanı Kriterleri

"RS'li çocuklar, 6-18 aylık olana kadar normal veya normale yakın bir gelişim gösterirler. Bu süreden sonra çocuk, geçici durgunluk veya gerileme sürecine girer, iletişim kurma becerisini yitirir ve ellerini bir dilek dilermişçesine birbirine kenetler" (İlkevin, 2018). "Hemen ardından tekrarlayıcı el hareketleri (el yıkama, el bükme, eli

bir yere vurma, el çırpma), yürüyüş bozuklukları ve kafa gelişiminde gözle görülebilir bir yavaşlama ortaya çıkar. Nöbet geçirme, uyanıkken düzensiz soluk alıp verme, diş gıcırdatma ve bel kemiğinin S şeklini alması (skolyoz) gibi problemler de hastalığın seyrinde gözlemlenmektedir" (İlkevin, 2018).

RS, klasik ve atipik olarak ikiye ayrılmaktadır. 2002 yılında hazırlanan RS'ye ilişkin tanı kriterleri (Hagberg ve diğ., 2002), yıllar içerisinde hastalığın klinik bilgilerinin daha iyi anlaşılması ile 2010 yılında Neul ve arkadaşları (Neul ve diğ. 2010) tarafından gözden geçirilmiştir. Tekrar düzenlenmiş olan bu tanı kriterleri Tablo 3.1'de ayrıntı olarak yer almaktadır (Zengin Akkuş ve Utine, 2016).

Tablo 3. 1: 2010 yılında yeniden düzenlenen Rett Sendromu tanı kriterleri

"Baş çevresi büyümesinde postnatal azalma olursa Rett Sendromu tanısı düşünülmelidir."
"Tipik (Klasik) Rett Sendromu İçin Gereken Kriterler Gerileme dönemini takiben ortaya çıkan iyileşme dönemi ya da durağan dönem Tüm ana kriterlerin sağlanması ve dışlayıcı kriterlerden hiçbirinin olmaması Tipik Rett Sendromunda çoğunlukla bulunmasına rağmen destekleyici kriterlerin varlığının gerekli olmaması Atipik (Varyant) Rett Sendromu İçin Gereken Kriterler Gerileme dönemini takiben ortaya çıkan iyileşme dönemi ya da durağan dönem Dört ana kriterden en az ikisinin varlığı On bir destekleyici kriterden beşinin varlığı Ana Kriterler Amaçlı el hareketlerinin kısmen ya da tamamen kaybı Kazanılmış konuşmanın/kelimelerin kısmen ya da tamamen kaybı Duruş anormallikleri: Bozulma (dispraksi) ya da kaybetme Stereotipik el hareketleri (elleri kıvırma, sıkma, birbirine vurma, alkışlama, elleri ağıza sokma, ovma şeklinde otomatizmalar) Tipik (Klasik) Rett Sendromu İçin Dışlama Kriterleri Travmaya (perinatal ya da postnatal) sekonder beyin hasarı, nörometabolik hastalıklar, nörolojik problemlere yol açacak ağır enfeksiyonlar Hayatın ilk altı ayında ağır şekilde anormal psikomotor gelişme Atipik (Varyant) Rett Sendromu İçin Destekleyici Kriterler Uyanıkken solunum anormallikleri Uyanıkken diş gıcırdatma Bozuk uyku düzeni Anormal kas tonusu Periferik vazomotor bozukluklar Skolyoz/kifoz Büyüme geriliği Küçük, soğuk el ve ayaklar Uygunsuz gülme/çığlık atma atakları Ağrıya azalmış cevap Yoğun göz teması - 'göz dikme davranışı'."

Kaynak: Neul ve diğ. 2010'dan aktaran: Zengin Akkuş ve Utine (2016)

Araştırmalar günümüzde de devam ediyor olsa dâhi, şuan içim Rett Sendromunun tam bir sağaltım getiren çaresi bulunamamıştır. Ancak Rett Sendromlu bireylere uygulanabilecek tedavide dikkat edilebilecek ve süreci kolaylaştıracak bazı unsurlar belirlenmiştir. Bunlar şu şekildedir (Vikipedi, 2021):

- "Gastrointestinal ve beslenme sorunları ile başa çıkma,
- Skolyoz ve uzun QT sendromu gözlemi,
- Hastanın iletişim becerilerinin artırılması,
- Ebeveyn danışmanlığı,
- Değiştirici sosyal ilaçlar,
- Uyku yardımcıları,
- SSRI'ler (Antidepresan ilaçlar listesi),
- Antipsikotikler,
- Beta blokerleri,
- Konuşma terapisi,
- Mesleki ve fiziksel terapi." (Vikipedi, 2021).

Rett Sendromu, gerileme döneminde otizm ile benzer belirtiler gösterebilmektedir. Dolayısıyla RS'li çocuklara yanlışlıkla otizm tanısı konulabilmektedir. Ancak ilerleyen yaşlarda RS belirtileri daha baskın bir hal almaktadır. Doğru tanı ve erken tedavi ile bu hastalığa sahip bireyler daha uzun yaşayabilmektedirler.

3.5. Zekâ Geriliği ve Otizm İlişkisi

OSB, herkeste aynı düzeyde seyireden bir rahatsızlık olmayıp, her birey de farklı semptomlar taşıyabilmektedir. Ağır OSB'li bireylerde zekâ geriliği, saldırganlık, epilepsi ve uyku sorunları gibi belirtiler görülmektedir (İçimdeki Hazine, 2018). "ABD'de yapılan bir çalışmada, otizm sıklığında artış saptanan yıllarda, zekâ geriliği ve öğrenme güçlüğü tanısı alan hastalarda azalma görülmüş olup, bu durum gerçekte otizm tanısı alması gereken vakaların farklı tanılarla izlendiğini düşündürmektedir" (Sağlık Bakanlığı, 2018). Araştırmalar sonucunda söylenebilir ki otizm zekâ geriliğine neden olmamaktadır. Tam tersine, zekâ geriliği olan bireylerin %70'inde otizm belirtileri saptanmaktadır. Genel olarak söylenebilir ki, OSB'li çocukların %50'sinin zekâ seviyeleri 50'nin altında seyretmektedir (İçimdeki Hazine, 2018).

Ancak bireylerin OSB'sinin yelpazenin hangi alt kategorisinde yer aldığı ve yaşadıkları yoğunluk derecelerine göre bu oran değişmektedir. Bu bilgilere göre otizme neden olan etkenlerin zekâyı da gerilettiği veya otizm ile zekâ arasında zekâyı olumsuz yönde tetikleyen bir bağın var olduğu söylenebilmektedir (Küçükgöz, 2014).

3.5.1. Otizmde Zekâ Geriliği Tanı Kriterleri

Otizmde zekâ geriliği kriterlerine geçmeden önce, zekâ seviyeleri sıralamasının verilmesinin doğru olacağı kanısındayım. Buna göre;

- "IQ 70'in altı = Ağır zekâ geriliğini
- IQ 70-80 aralığı = Zekâ geriliğinin üst sınırı olan debiliteyi,
- IQ 80-90 aralığı = Düşük düzey zekâyı,
- IQ 90-100 aralığı = Orta zekâyı,
- IQ 100-120 aralığı = Normal zekâyı,
- IQ 120-140 aralığı = Parlak zekâyı,
- IQ 145 ve üstü = Deha düzeyindeki zekâyı göstermektedir" (Güran, 2010).

Burada bilinmesi gereken bir diğer husus ise OSB tanısının en az iki yaşında konulduğu ve bu yaş grubu çocukların beyin gelişimlerinin %80'ninin henüz tamamlandığıdır.

"Otizm bireyi zekâ geriliğine götürmez, ama zekâ düzeyi hem otizmin oluşmasına, hem de derinliğine neden olur" (Küçükgöz, 2014). Otizmde zekâ geriliği farklı düzeylerde görülebilmektedir. Zekâ geriliği teşhisinin konulabilmesi için öncelikle;

- "18 yaşından küçük olması,
- 18 yaş altı bir bireyin iletişimde sorun yaşıyor olması,
- Ergenlik sonrası kendi özel ihtiyaçlarını karşılayamıyor olması,
- Toplumun sunduğu olanaklardan faydalanamıyor olması,
- Sağlık ve güvenlik konularında yetersiz kalıyor ve bu belirtilerden en az ikisini taşıyor olması gerekir" (İçimdeki Hazine, 2018).

3.5.2. Otizmli Beyinlerde Olağanüstü Yetenekler

Bu bölümde, otizmi sadece zekâ geriliği olarak gören kesime karşılık, sahip olduğu yeteneklerle tarihte adını altın harflerle kazımış olan insanlardan söz edilmesinin anlamlı olacağı değerlendirilmiştir. Albert Einstein, Inmanuel Kant, Isaac Newton, Wolfgang Amadeus Mozart ve Ludwig Van Beethoven gibi seçkin düşünürler, bilim adamları ve müzisyenler bunlardan sadece birkaçıdır.

Amerikalı bilim insanı ve aynı zamanda otizmli olan Temple Grandin bu konuda *"Otizm olmasaydı, insanlar bugün hala mağaralarda ateş etrafında oturuyor olurdu. Otizm olmasa ne Silikon Vadisi kalır, ne de enerji sorununa çözüm bulunabilir"* der. Son derece çarpıcı bu tespitin sahibi Grandin, dünya çapında etkili olan ve *Kahramanlar* kategorisinde yer alan 100 kişiden biridir. "Silikon Vadisinde bulunan birçok mühendisin otizmli genler taşıdığını söyleyen bilim kadını Grandin, otizmli birçok bireyin grafik tasarımı, bilgisayar, fotoğrafçılık, yazılım mühendisliği, endüstriyel tasarım, matematik ve bilgisayar programcılığında çok başarılı olduklarını da belirtmektedir" (İçimdeki Hazine, 2018). Otizmde olağanüstü yeteneklere verilebilecek en iyi örnek Savant Sendromudur. Bir sonra ki bölümde Savant Sendromu ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

3.5.2.1. Savant Sendromu

"Otistik dâhiler konusu, iki yüzyıldır psikiyatrinin ilgisini çekmiş bir konudur. İlk olarak 1783 yılında literatüre girmiş, ancak tanımlanması 1887'de Dr. Langdon Down tarafından yapılmıştır" (Davranış Net, 2019). "Zihinsel yeteneklerinde önemli bozukluklar olduğu halde, olağanüstü belleğe sahip bireyleri tanımlamak için "İdiot Savant" terimini (düşük zekâlı anlamına gelen idiot ve Fransızca'dan bilmek/bilge anlamlarına gelen savoir kökünü kullanarak) kullanmıştır" (Tohum Otizm Vakfı, 2020). Dr. Down, "burada "idiot" kelimesini düşük zekâyı vurgulamak için kullanmıştı ancak savantların zekâları IQ ölçeğinde idiotu temsil eden aralığın 20-25 birim üzerinde idi. Bu durum "İdiot Savant" (İdiot Dahiler) kavramından İdiot' un atılarak, tanımlamanın Savant Sendromuna dönüşmesi için yeterli olmuştur" (Davranış Net, 2019). Savant Sendromuna verilen bir diğer isim ise "Otistik Savant"tır. Ancak bu kullanım da hastalığı ifade etme açısından yetersiz niteliktedir. Çünkü Savant Sendromuna sahip bireylerin tümü otistik özelliklere sahip olmamakla

beraber, bu bireylerin %50'si söz konusu popülasyondan gelmektedir. Diğer %50'si ise ağır düzeyde gelişimsel ya da zihinsel yetersizliklerden, merkezi sinir sistemi ile ilişkili sorunlardan ya da yaralanmalardan kaynaklanmaktadır. Savant Sendromlu bireylerin %50'sinde otizm belirtilerinin görülüyor olması, Savant Sendromu ve otizmin birlikte ele alınmasına neden olmuştur.(Tohum Otizm Vakfı, 2020).

Savant Sendromlu bireyler, "mekânsal, sanatsal ya da matematiksel olağan dışı yeteneklerinin genellikle sözel yetersizliklerle bir arada bulunduğu, otistik olabilen veya otistik olmadıkları halde otistik belirtiler gösterebilen, genellikle bir veya birden çok beceriyi normalüstü düzeyde gerçekleştirebilen kişilerdir" (Baykoç Dönmez ve Necate, 2009'den aktaran: Şerbetçi, 2016).

3.5.2.1.1. Savant Sendromu Klinik Özellikler

İnsanlarda var olan beceriler düşünüldüğünde, Savant Sendromlu bireylerin yetenekli olduğu alanları sadece 5 grupta toplamak oldukça ilginçtir. Tablo 3.2'te de görüldüğü üzere, savantlarda ilk kategori müziktir. Müzikte de daha çok piyano eğilimi görülmektedir. Ancak beste yapan ve farklı birçok enstrüman çalabilen olgulara da rastlanmaktadır. Diğer yetenekler arasında ise çizme, boyama, takvim hesaplama, matematik becerileri, mekanik ve mekânsal beceriler yer almaktadır (Durukan ve Türkbay, 2010, s. 240).

Tablo 3. 2: Savant Sendromlu bireylerin yetenekli olduğu alanlar

1. "Sıklıkla piyano çalma ve beste yapma tarzında olan müzik becerisi,
2. Genellikle çizme, boyama ya da şekil verme ile belirli sanat becerileri,
3. Takvim hesaplama becerisi,
4. Çok hızlı hesaplama, asal sayıları hesaplama tarzında olan matematik becerisi,
5. Mekanik ya da mekânsal beceriler."

Kaynak: Durukan ve Türkbay (2010, s. 240)

3.6. Otizm Tedavisi

Otizmin bilinen bir tedavisi bulunmamaktadır. Ancak genetik ve çevresel faktörlü olduğu düşüncesi bir kesim tarafından kabul görmektedir. Erken tanı tedavi süreci ve tedavinin başarısında büyük rol oynar. Ancak geç kalınsa bile uygulanacak müdahale her yaşta kişiye yarar sağlamaktadır. "Doğru tedaviler, rehabilitasyon seansları ve

teknikler ile otizmin sosyal hayatı etkileyen belirtileri önemli ölçüde azaltılabilir ve birey topluma kazandırılabilir" (Korkmaz, 2019).

Her çocuğa otizm ağırlığına göre ayrı eğitim programı uygulanmaktadır. Diğer taraftan AAP (Amerikan Pediatri Akademisi) Kurumu çocuklarda enken teşhis noktasında birliği yakalamak adına bir dizi husus belirlemiştir (Güler, 2019, s. 27).

Söz konusu hususlar aşağıdaki şekilde listelenebilir:

- OSB teşhisinin ardından vakit kaybetmeden tedavi sürecine geçilmelidir,
- Çocuğun bilişsel gelişimine uygun, hafta da en az 25 saat olmak üzere egzersizler yapılmalıdır,
- Çocuklar için küçük sınıflar oluşturularak uzmanlar ile birebir görüşebileceği ortamlar yaratılmalıdır.
- Çocukların aile üyeleri için eğitim programları uygulanmalıdır.
- Çoğunlukla çocukların faaliyetlerini geliştirmeye ve öğrenme kazanımlarına yönelik programlar uygulanmalıdır.
- Çocuklar için ayrı ayrı gelişim raporu hazırlanmalı, bu rapor doğrultusunda eğitim programı yeniden şekillendirilmelidir.
- Çocuklarda kafa karışıklığını önlemek amacıyla renkli yapılandırılmış materyaller kullanılmalıdır.
- Çocuklar için ortama uyum sağlama noktasında yönlendirmeli rehberler sağlanmalıdır (National Institute of Mental Health, 2011, s. 2'den aktaran: Güler, 2019).

Yukarıda saymış olduğumuz otizm tedavi yöntemlerine ek olarak alternatif tedavi yöntemleri de uygulanabilmektedir. Bunlar;

- Gluten ve Kazein Diyeti
- Ağır Metallerden Arındırma
- Neuro-Feedback

Otizm her bireyde farklı seyreden bir spektrum bozukluğudur. Ancak erken tanı ve iyi bir eğitim ile bu rahatsızlığın etkilerinin en aza indirgenmesi mümkündür.

3.6.1. Gluten-Kazein Diyeti

Gluten- kazain diyetini daha önceden üçüncü bölümde yer alan 'Otizm Spektrum Bozukluğunun Nedenleri' başlığının alt başlığı olan 'Çevresel Nedenler' bölümünde açıklamıştık. Konuya ek olarak söylenebilir ki birçok konu uzmanı otizmli bireylerin bağırsaklarında aşırı düzeyde geçirgenlik saptandığını bu nedenle de içeriğinde gluten ve kazain bulunan besinleri sindirmede sorun yaşadıklarını belirtseler de bu varsayım henüz ispat edilmiş bir bulgu değildir.

3.6.2. Ağır Metallerden Arındırma

OSB'li bireylerin, rahatsızlıklarına bedenlerinde yer alan ağır metallerin neden olduğunu savunan bir kesim var olsa da bu hipotez tam olarak ispat edilebilmiş değildir. Vücutta bulunan metallerin atımında kişkiş gibi bitkilerin sindirilmesi veya çeşitli kimyasal yollar kullanılabilmektedir. Bu yöntem, bilimsel olarak ispatlanmadığından ve ölüme kadar varabilen risklerinin bulunduğundan, OSB tedavi yöntemi olarak görülmemeli ve uzak durulması gereken bir metot olarak değerlendirilmelidir (Otsimo, 2021).

3.6.3. Neuro-Feedback

Bu yöntem ile ulaşılmak istenen amaç anormal olan beyin dalgalarını yapılan egzersizler ile normale döndürebilmektir. "Çocuğun başına elekrotlar yerleştirilir ve bu cihazlar ile beyin dalgaları bilgisayara aktarılır. Bilgisayara aktarılan beyin dalgaları animasyon haline getirilir ve otizmli çocuğa izlettirilir. Çocuk bu animasyonu izlerken zihinsel aktivitesini değiştirir. Bu animasyon bilgisayar oyunu haline getirilir ve beyin dalgaları normalde döndükçe oynanan oyunda ödül kazanılır." (Otsimo, 2021). Uzun süreli uygulamalarda çocuklarda olumlu tepkiler saptanmıştır. Bu metot çeşitli laboratuar araştırmalarıyla da desteklenmektedir (Otsimo, 2021).

3.7. Dünyada Otizm Spektrum Bozukluğu ve Yasal Düzenlemeler

Otizm ve özel eğitim alanı tarihte çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve daha sonra Avrupa ülkelerinde araştırma konusu olmuş ve gelişme göstermiştir. Günümüzde dünyanın en kapsamlı özel eğitim yasaları ABD'de yer almaktadır. Türkiye ve bazı avrupa ülkeleri bu yasaları kendilerine öncü ve rehber olarak kabul etmişlerdir (Rakap, S. ve diğ., 2017).

Özel eğitim alanına getirilen yenilikleri kapsayan yasal düzenlemelerde ABD'de 2004 yılında çıkan son yasa 'Özel Gereksinimli Bireylerin Eğitimi Yasası (IDEA)'dır. IDEA özetle;

- Tüm engelli bireylere en az kısıtlayıcı ortamda ücretsiz olarak halk eğitim dersi verilir.
- Bazı öğrenciler genişletilmiş okul yılı hakkına da sahiptir.
- Yasa okulların eğitimleri nasıl sağlamaları gerektiğini belirtir.
- Ebeveynleri hakları konusunda bilgilendirir.
- 2 yaşından küçük çocukların ailelerine erken müdahale hizmeti sağlar.
- IDEA ayrıca bir okul veya okul çevresinin çocukların ihitaçlarını ihmal ettiğini öğrenirse, ebeveynlere karşı koymaları noktasında gerekli desteği sağlar (Lafamiliallc.com).

Her ne kadar Avrupa'da özel gereksinimli çocuklar için yasal düzenleme ve sistemsel gelişmeler ABD'deki kadar kapsamlı olmasada birçok gelişme söz konudur. "Birçok Avrupa ülkesinde, kaynaştırma eğitimi ya da bütünleştirme, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması, okulöncesi eğitim, iş hayatına geçiş ve aile eğitimi gibi benzer alanlarda hemen hemen eş değer çalışmalar yürütülmektedir" (European Agency for Development in Special Needs Education, 2016'dan aktaran Rakap, S. ve diğ., 2017). Ancak yasal düzenlemelerin yetersiz olmasından dolayı, birçok ülkede bu uygulamalar farklı yoğunlukta uygulanmaktadır.

Ülkemizde özellikle 80'li yıllardan sonra özel gereksinimli dezavantajlı bireylerin sosyal ve eğitim hayatlarının güvence altına alınması için çeşitli yasal düzenlemeler

yapılmıştır (Rakap, S. ve diğ., 2017). “Türkiye’de engellilerin hakları Anayasa ve 5378 sayılı “ Özürlüler Kanunu”yla güvence altına alınmıştır. 9/11/1982 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 2709 sayılı Kanun Önünde Eşitlik Kanunu’nda, “herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefe, inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir” ifadesi yer almaktadır” (T.C Anayasası) . Bunun yanı sıra Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve UNESCO tarafından yayınlanan bildirge ve sözleşmeler de ülkemizde sağlık odaklı dezavantajlı bireyleri kapsayan yasal düzenlemeleri etkilemektedir. Bu bağlamda özel eğitim alanında Avrupa’da ve ülkemizde yer alan yasal düzenlemeler paralellik göstermektedir. Ancak yasaların benzerliğine rağmen uygulama alanında ciddi farklılıklar bulunmaktadır (Rakap, S. ve diğ., 2017).

3.8. Kütüphanelerin Otizmlilere Yönelik Hizmetleri

Evrensellik, erişebilirlik ve paylaşılabilirlik bilginin en önemli özellikleri arasında bulunmaktadır (Subaşıoğlu, 2008, s. 410). Günümüzde ülkelerin birçoğu devlet sorumluluğu altında engellilere yönelik kütüphane hizmetleri sağlamaktadır. Bu hizmetler çeşitli yasalar ile de desteklenmektedir (Library of Congress, 1979, s. 13’den aktaran Kanık, 1994, ss. 29-30).

“Toplumdaki engelli kullanıcılar, halk kütüphanelerinin yenilikçi gelişim alanlarından birini oluşturuyor. Doğası gereği içinde yer aldığı kentin tüm yurttaşlarına işlevsel bilgiye erişim olanakları sunmak durumunda olan halk kütüphaneleri, her çeşit dezavantajlı gruba yönelik çözümler sunmakla yükümlüdür” (Nicholson, 2017, s. 8’den aktaran, Torun, 2018, s. 232).

OSB’li bireylerin sosyal becerilerinin kısıtlı olması, algı ve dikkat süreleri kütüphaneler de ve diğer eğitim kurumlarında çeşitli zorluklar ile karşılaşmalarına neden olmaktadır. Mevcut eğitim modeli, içermeyi/kaynaştırmayı teşvik eder; yine de özel dikkat gerektirir çünkü bilgisizlik bu popülasyonlarla etkileşimde tüm taraflar için hayal kırıklığına neden olabilmektedir (Farmer, 2021, s. 8).

Kütüphane öğrenme etkinliklerinin önündeki engellerden dolayı, kütüphanecinin sınıf ve kreş öğretmenleriyle işbirliği yapması ve kapsayıcı tasarımlarda bulunması gerekmektedir. Bu doğrultuda kütüphanelerde aşağıda ki gibi yenilikler getirilebilir;

- Sandalyenin kenarına uygulanan köpük boru izolasyon şeridi, güvenlik parametreleri verir.
- Çocuğun oturacağı zemindeki alanı maskeleme bandı.
- Ağırlıklı yelek: Ağırlıklı satın almaya gücü yoksa çakıllı bir balıkçı yeleği olabilir.
- Ağırlıklı kollar: Ağırlıklı malzemeleri bu tür kollara yerleştirmek için her iki ucunda cepli kumaş mermerler veya çakıllar öğrencinin omuzlarını ve üst gövdesini sardığından duyuları yatıştırmak için baskı sağlar (Farmer, 2021, s. 8).

Farmer'e göre otizmliler için örnek kütüphane etkinlikleri ise şunları içermelidir;

- Otistik öğrencilere hikaye/masal anlatırken bebek/kukla kullanılmalıdır. Örneğin: kırmızı ceketli, içi doldurulmuş Kırmızı Başlıklı Kız bebek, kurt hayvanı ve büyükanne bebeği. Bu şekilde hem fiziksel ve zihinsel sıraya koyma ihtiyaçları karşılanır, hem de odaklanmaları artar.
- Öğrencilere öğelerin hangileri olduğu (örn. daha büyük, daha pürüzlü ve daha pürüzsüz ve renkli) sorularak iletişim ve öğrenci etkileşimi teşvik edilir.
- Kelime Yürüyüşü etkinliği. Kitaplıkta kullanılacak kitaptan tekrarlanan ifadeleri bulun, her kelimeyi bir kağıda yazın. Kütüphane kapısından daire saatine bir kağıt yolu hazırlayın. Öğrenciler, otistik öğrencilere fırsat veren kelime yolunu yürür ve okurlar. Duyusal ihtiyaçları karşılanırken dokunsal kod çözme deneyimine ve artan kavrayışa sahip olurlar.
- Otistik öğrenciler sözcükleri çözmede ve sözlük bilimsel olmada başarılıdırlar. Otistik bir öğrenci akranlarının önünde okuyabilir, anlamaları akranlarına eşit olmayacaktır, ancak kod çözme becerileri muhtemelen akranlarından üstün olacaktır. Otizmli öğrencilere fırsatlar verin. Kitaptaki tekrar eden ifadeleri, akranlarının önünde okuyarak

> yeniden düzenleyin. Bu onların benlik saygısı geliştirir, onları sosyal olarak bütünleştirir ve diğerleriyle eşit olarak derse dahil eder.

Otizmli bireyler duyusal dikkat dağınıklıklarından kaçmak ve sessiz bir ortamda ders çalışmak için genellikle kütüphaneyi tercih ederler. Gürültülü, hareketli görseller ve diğer nedenlerden dolayı uyarılmalarına neden olan etkenlerin bulunduğu ortamlarda, otizmli bireylerin odaklanabilmeleri oldukça zordur (Anderson, 2018, s. 3).

Ülkemizde, araştırma kapsamında yer alan kütüphanelerin otizmli kullanıcılarının bulunmamasının nedenleri olarak kurumlar arası iletişim eksikliği söylenebilmektedir. Gerekli bağlantılar sağlandığı takdirde, otizmli bireylerin eğitim hayatlarında en elverişli yardımcı kurum olan kütüphaneler büyük önem taşımakta ve gerek sosyal, gerekse de eğitsel açıdan bireylerin gelişimine destek olmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde 'Toplumsal Yaşamda Dezavantaj Unsuru Olarak Otizm Spektrum Bozukluğu' konusu ele alınmış olup, otizmin nedenleri, belirtileri, tanı ölçütleri, sınıflandırması ve tedavi yöntemlerine ayrıntılı olarak değinilmiştir. Buradan edinilen bilgilerle, bir sonraki bölüm olan 'Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kullanıcıların Kütüphane Kullanım Güçlükleri ve Kütüphane Paydaşlarında Yarattığı Algı' konusunun daha iyi anlaşılacağı değerlendirilmiştir.

Otizmli bireylerin kütüphane kullanım sıklıkları, kütüphane kullanımında yaşadıkları güçlükler, ailelerinin kütüphane kullanımında ki tutum ve davranışları, kütüphanelerin hangi ölçütlerde otizmli kullanıcılara hizmet verdikleri bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

4. BÖLÜM
OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILARIN KÜTÜPHANE KULLANIM GÜÇLÜKLERİ VE KÜTÜPHANE PAYDAŞLARINDA YARATTIĞI ALGI

4.1. Araştırma Deseni

Araştırma, dezavantajlı kullanıcılar olarak otizmli çocuklara yönelik kütüphane hizmetleri ve beklentilerinin belirlenerek incelenmesi amacıyla tarama araştırma deseni kullanılmıştır. Bu araştırma deseninde araştırmacı belirli bir kitleye uyguladığı soruların cevaplarından çok bu kitle üzerindeki etkisi üzerinde yoğunlaşmaktadır (Fraenkel ve Wallen, 2006'den aktaran: Gülleroğlu, 2021).

Otizm tanılı çocukların okuma sürecini kazanmalarını ve kütüphane ile etkileşimlerini ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Otizmli çocuğun her anında yanında olan aileleri, gelişimlerinde büyük etkiye sahip olan Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) eğitmenlerinin görüşleri ve kütüphane ile ilişkisini ortaya koyabilmek amacıyla kütüphaneciler ile yarı yapılandırılmış görüşme, otizmli çocuklar için de gözlem tekniği uygulanmıştır. Gözlem ve görüşme tekniğinin tercih edilmesinin bir diğer nedeni ise OSB'li bireylerin ve ailelerinin bu hususta çok hassas olmaları nedeniyle bu durumu kesin çizgileri olmayan bu yöntemlerle gerçekleştirmenin daha doğru olacağı düşüncesidir. Çalışma, "gözlem ve görüşme gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" şeklinde betimlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 41).

4.2. Çalışma Grubu

OSB'li çocuklara yönelik kütüphane hizmetleri ve beklentilerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada 4 grup ile iletişime geçilmiştir. Bu kapsamda; İstanbul ilinin Başakşehir ve Sultangazi ilçelerinde yer alan halk kütüphanelerinde çalışan kütüphane personeline, rehabilitasyon merkezlerinde görev alan eğitmenlere ve

OSB'li çocukların aileleri ile görüşme tekniği, belirli sayıda otizmli çocuk ile de hassas sınırlar gözetilerek gözlem tekniği uygulanmıştır.

4.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada elde edilen veriler, çoklu kaynaklardan sağlanmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında, 3 farklı gruba (kütüphaneciler, RAM eğitmenleri ve OSB'li bireylerin aileleri) nitel araştırma için uzman görüşü de alınarak hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

Genellikle görüşmeler 3 farklı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlar yapılandırılmamış görüşme, yapılandırılmış görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşmedir. Çalışmada da yararlanılan yarı yapılandırılmış görüşme, diğer görüşme tekniklerine kıyasla daha esnek bir yapıya sahiptir. Araştırmacı sorularını önceden belirleyerek bir görüşme protokolü hazırlar. Ancak görüşme sırasında var olan soruların dışına çıkarak konu ile bağlantılı farklı sorularda yöneltebilir ve soruları derinlemesine ayrıntılandırabilir. Eğer ki soruları cevaplayan kişi bir soruda diğer sorunun da cevabını vermiş ise araştırmacı sonraki soruyu sormayabilir (Türnüklü, 2000, s. 547).

4.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada verilerin elde edilebilmesi amacıyla, 3 farklı gruba görüşme formu hazırlanmış olup yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda sosyo-demografik bilgiler SPSS 20 (Statistical Package for Social Science) bilgisayar programında sayı ve yüzdelik değerler hesaplanmıştır.

Çalışmada elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu yöndemde öncelikle veriler toplanır, analiz öncesi hazırlıklar gerçekleştirilir ve son olarak tümevarım yöntemiyle sonuca ulaşılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s: 259).

4.5. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde İstanbul ilinin Başakşehir ve Sultangazi ilçelerinde yer alan 10'u Sultangazi ve 5'i de Başakşehir de olmak üzere belediyeye bağlı toplam 15 halk kütüphanesinde farklı pozisyonlarda görev alan 15 kütüphaneci, 11'i Sultangazi ve 6'sı Başakşehir'de olmak üzere toplamda 17 rehabilitasyon merkezinde görev alan eğitmen ve 5'i Sultangazi, 10'u da Başakşehir'de olmak üzere toplamda 15 otizmli bireylerin aileleri ile yapılan görüşmelerin ayrıntıları ele alınmıştır. Aynı zamanda rehabilitasyon merkezinde otizmli çocukların bekleme sürecinde 10 çocuğa gözlem tekniği de uygulanmıştır. Hedef kitleye 29 Mayıs-25 Haziran 2021 tarihleri arasında ulaşılmıştır. Görüşmenin sosyo-demografik bilgileri SPSS 20 bilgisayar programı kullanılarak sayı ve yüzdelik değerleri hesaplanmıştır.

Elde edilen verilerin daha anlaşılır olması amacıyla değerlendirme 4 başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar kütüphane ve kütüphane çalışanlarına ilişkin değerlendirmeler, rehabilitasyon merkezinde görev alan eğitmenlere ilişkin değerlendirmeler, otizmli bireylerin ailelerine ilişkin değerlendirmeler ve otizmli bireyler ile gözlem sonuçlarının değerlendirilmesi şeklinde belirlenmiştir. Değerlendirme ölçütleri ve bulgulardan elde sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

4.5.1. Kütüphane ve Kütüphane Çalışanlarına İlişkin Değerlendirmeler

Tezin bu bölümünde OSB'li bireylerin kütüphane ile ilişkisini ortaya koyabilmek amacıyla İstanbul ilinin Başakşehir ve Sultangazi ilçelerinde yer alan belediyeye bağlı 10'u Sultangazi ve 5'i de Başakşehir'de olmak üzere toplam 15 halk kütüphanesinde farklı pozisyonlarda görev alan 15 kütüphane personeli ile görüşme yapılarak yaklaşımları ayrıntılandırılmıştır.

Değerlendirmelere geçmeden önce görüşme yapılan kütüphane personelinin çalışmakta olduğu kütüphaneler hakkında kısa ve genel bilgilerin verilmesi, konunun anlaşılır olması açısından çok daha yararlı olacaktır. Araştırmaya katılan kütüphaneler aşağıda maddeler halinde listelenmektedir:

1. Sultangazi Belediyesi E-Kütüphane
2. Haci Bektaş-i Veli Halk ve Çocuk Kütüphanesi
3. Necmettin Erbakan Bilim Ve Kültür Merkezi
4. Hoca Ahmet Yesevi Kültür Merkezi
5. E-Kütüphane
6. İsmetpaşa Millet Kıraathanesi
7. Gençlik ve Spor Bakanlığı Şehit Hikmet Baysal Gençlik Merkezi
8. Sultangazi Belediyesi Habibler Kitap Kafe
9. Sultangazi Belediye Kütüphanesi
10. Sultangazi Bilim Merkezi
11. Başakşehir Millet Kıraathanesi/ Kütüphanesi
12. Başakşehir Belediyesi Şehit Savcı Selim Kiraz Bilgievi
13. Başak Kütüphanesi
14. Bahçeşehir Millet Kütüphanesi
15. Rasim Özdenören Çocuk ve Halk Kütüphanesi

Yukarıda yer alan 15 kütüphaneden Hoca Ahmet Yesevi Kültür Merkezi, Başakşehir Millet Kıraathanesi, Necmettin Erbakan Bilim ve Kültür Merkezi ve çocuk kütüphanelerinden de Rasim Özdenören Çocuk ve Halk Kütüphanesi dezavantajlı kullanıcı grupları için oldukça imkana sahip kütüphaneler arasında sayılabilmektedir. Araştırmaya dahil olan diğer kütüphanelerin ise dezavantajlı kullanıcı grupları için yeterli imkanları bulunmamaktadır.

4.5.1.1. Kütüphane Çalışanlarına İlişkin Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan kütüphane çalışanlarının 13'ü (%85,7) kadın, 2'si (%13,3) erkektir. Kütüphane çalışanlarına ilişkin cinsiyet ve yaş aralığı bilgileri Tablo 4.1'de ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Tablo 4. 1: Görüşmeye katılan kütüphane çalışanlarının cinsiyet ve yaş bilgisi

Cinsiyet	N	%
Kadın	13	85,7
Erkek	2	13,3
Yaş		
18-25	1	6,7
26-35	8	53,3
36-45	5	33,3
46-55	1	6,7
Toplam	15	100

Cinsiyet-yaş grafiğine bakıldığı zaman kadın oranının (%85,7) erkek oranına (%13,3) kıyasla çoğunlukta olduğu görülmektedir. Üretkenlik çağı olarak nitelendirilen 26-35 yaş arası (%53,3) ile orta yaş olarak nitelendirilen 36-45 yaş arası (%33,3) çalışanları da çoğunluk göstermektedir. Genel olarak bu yaş grubuna sahip bireylerin mesleki tecrübeye sahip oldukları varsayılmaktadır.

Kütüphanecilik, Arşivcilik, Dokümantasyon ve Enformasyon Bölümleri 2002 yılında Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) adıyla tek bir çatı altında birleştirilmiştir. Araştırmada bu bölümlerden mezun kişilerde BBY mezunu olarak kabul edilmektedir. Araştırma sorularının yöneltildiği kütüphane çalışanlarının eğitim düzeyleri ve mezun oldukları bölümlere ilişkin bilgiler Tablo 4.2'de ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Tablo 4. 2: Görüşmeye katılan kütüphane çalışanlarının eğitim durumu ve mezun olduğu bölüm bilgisi

Eğitim Durumu	N	%
Lisans	12	80,0
Yüksek Lisans	2	13,3
Doktora	1	6,7
Mezun Olunan Bölüm		
Bilgi ve Belge Yönetimi	2	13,3
Türk Dili ve Edebiyatı	5	33,3
İşletme	4	26,7
Tarih	4	26,7
Toplam	15	100

Araştırmaya katılan kütüphane çalışanlarının çoğunluğu lisans (%80,0) mezunudur. Lisans mezunu kütüphane çalışanlarının, en azı BBY Bölümü (%13,3) olmak üzere farklı bölümlerden mezun oldukları görülmektedir. Bu kapsamda, farklı bölümlerden mezun kütüphane çalışanlarının kütüphane hizmetleri ve kullanıcılar ile olan ilişkilerine yönelik bulgular görüşme sorularında ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Kütüphane personelinin kütüphane kullanıcıları ile ilişkisinde zaman faktörünü anlayabilmek amacıyla genel görev süreleri ve çalıştıkları kurumdaki görev süreleri ayrı sorular halinde yöneltilmiştir. Araştırmada yer alan kütüphane çalışanlarının görev süreleri ve çalıştıkları kurumdaki görev sürelerine ilişkin bilgiler Tablo 4.3'te ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Tablo 4. 3: Görüşmeye katılan kütüphane çalışanlarının görev süreleri ve çalıştıkları kurumdaki görev süreleri bilgisi

Görev Süreleri	N	%
1-5 Yıl	3	20,0
6-10 Yıl	6	40,0
11-15 Yıl	5	33,3
16 Yıl ve Sonrası	1	6,7
Çalıştıkları Kurumdaki Görev Süreleri		
1-11 ay	4	26,7
1-5 Yıl	10	66,7
6-10 Yıl	1	6,7
Toplam	15	100

Kütüphane çalışanlarının çoğunluğu 6 ile 10 yıl (%40,0) arasında görev yapmış olup, çalıştıkları kütüphanede ise çoğunlukla 1 ile 5 yıl (%66,7) arasında hizmet vermektedirler. Yapılan görüşme sonrasında BBY Bölümü mezunu hariç diğer çalışanların başka kurumlardan şu an çalıştıkları kütüphanelere geldikleri saptanmıştır. Daha iyi hizmet sunabilmek amacıyla kütüphanelerde konu uzmanı, kütüphanecilik eğitimi almış BBY Bölümü mezunlarının görev alması gerekmektedir.

Bir kütüphanede ne kadar uzun süre çalışılırsa orada bulunan kullanıcı gruplarını tanıma olasılığı aynı oranda artacaktır. Kütüphaneci ve kullanıcı arasındaki iletişim bağını anlayabilmek amacıyla kütüphane çalışanlarına görev süreleri sorulmuştur. Alınan yanıtlar doğrultusunda, görev sürelerinin az olmasının da etkisinin olacağı düşünülerek iki grup arasında iletişim bağının kuvvetli olmadığı yargısına varılmıştır.

4.5.1.2. Kütüphane Çalışanlarına İlişkin Görüşme Soruları

Araştırmanın bu bölümünde, kütüphane çalışanları ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Kütüphanecinin Kütüphane Kullanıcısı ve Üyeleri ile İletişimine İlişkin Yanıtlar

Araştırmada görüşme sorularının yöneltildiği 15 kütüphane personelinin 7'si kütüphane kullanıcıları ile düzenli iletişiminin bulunduğunu söylerken geri kalan 8 kütüphane çalışanı ise kullanıcılar ile iletişim halinde bulunmadıklarını, bunun gerekli olduğunu da düşünmediklerini belirtmişlerdir. Bu düşüncenin, kütüphane

personeli-kullanıcı iletişiminde özellikle de dezavantajlı bireylerin söz konusu olduğu durumlarda doğru bir yaklaşım olarak görülmediği söylenebilir.

Kütüphanecinin Gözlemlerine İlişkin Yanıtlar

Kütüphane çalışanlarının, kütüphane kullanıcı ve üyelerini kütüphane kullanımı sırasında gözlemleyip gözlemlemedikleri sorulduğunda büyük çoğunluk gözlemlemediklerini belirtmiştir. Oysaki, kütüphane kullanıcısını gözlemleyen, özellikle de dezavantajlı bireyleri gözlemleyerek ihtiyaçlarına hızlı yanıt verebilen, kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan bir kütüphaneci, o kullanıcıyı kütüphaneye kazandırmış olacaktır.

Kütüphaneden Yararlanan Dezavantajlı Kullanıcılara İlişkin Yanıtlar

Kütüphaneden yararlanan dezavantajlı kullanıcıların bulunup bulunmadığına ilişkin bu sorunun cevapları çeşitlilik göstermektedir. Kütüphane görev alan personellerin yanıtlarına göre, kütüphaneler bina yapısından, teknoloji eksikliğinden, kaynak yetersizliğinden ve kütüphaneye çekme konusunda hiçbir girişimin bulunmamasından dolayı dezavantajlı bireyler tarafından kullanılmamaktadır. Sultangazi'de Hoca Ahmet Yesevi Kültür Merkezinde görme engelliler biriminin olduğu ancak hiç kullanıcısının bulunmadığı saptanmıştır. Türkiye'nin en büyük millet kıraathanesi olan Başakşehir Millet Kıraathanesi ise bina yapısı ve dermesiyle dezavantajlı kullanıcılar için son derece yeterli imkânlar sağlamaktadır. Görüşme yapılan diğer kütüphaneler arasından , Necmettin Erbakan Bilim ve Kültür Merkezi, Bahçeşehir Millet Kütüphanesi ve Rasim Özdenören Çocuk ve Halk Kütüphanesi de dezavantajlı bireyler için yeterli imkanlara sahip kütüphanelerdir. Ancak geriye kalan 10 kütüphane dezavantajlı bireyler için yeterli hizmeti ne yazık ki sunmamaktadır.

Dezavantajlı Kullanıcıların Kütüphane Kullanımındaki Rahatlığına İlişkin Yanıtlar

Dezavantajlı kullanıcıların kütüphane kullanımı sırasındaki rahatlığına ilişkin soruda, çoğunluk rahat olduklarını düşünmedikleri için kütüphane kullanımı konusunda geri adım attıklarını belirtmektedir. Bunun da en büyük nedenini binanın kütüphane binası olarak tasarlanmamış olması ve yönetimin bu konudaki duyarsızlığı olarak

görmektedirler. Ancak dezavantajlı kullanıcılar için yeterli imkânlara sahip olan Hoca Ahmet Yesevi Kültür Merkezi, Başakşehir Millet Kıraathanesi, Necmettin Erbakan Bilim ve Kültür Merkezi, Bahçeşehir Millet Kütüphanesi ve çocuk kütüphanelerinden de Rasim Özdenören Çocuk ve Halk Kütüphanesi gibi kütüphaneler ise imkânların olmasına rağmen dezavantajlı bireylerin kütüphaneyi yeteri kadar kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Kütüphanecinin Dezavantajlı Kullanıcılara Hizmet Sunmadaki Kaygı Durumuna İlişkin Yanıtlar

Herhangi bir dezavantajlı kullanıcının kütüphaneye gelmesi kütüphane personelini iletişim kurma güçlüğü ve diğer olası hizmetlerden yararlanma engelleri nedeni ile kaygılandırır mı sorusuna çoğunluk kaygılandırmayacağını belirtmiş olsada bazı kütüphaneciler henüz dezavantajlı bir kullanıcıya hizmet vermedikleri için kaygı duyup duymayacaklarını bilmediklerini belirtmişlerdir.

Hizmetlerin Sunumunda Dezavantajlı Kullanıcılara Ayrıcalıklar Tanınması Düşüncesine İlişkin Yanıtlar

Hizmetlerin sunumunda dezavantajlı kullanıcılara ayrıcalık tanınması gerekliliği sorusuna hemen hemen tüm katılımcılar evet ayrıcalık tanınmalı yanıtını verirken bir kütüphaneci ise gerekli koşulların sağlanması durumunda herhangi bir ayrımcılığın yapılmasının gerekli olmadığını, bu davranışın onları daha da ötekileştirmek olarak görülebileceğini belirterek diğer kullanıcılar ile aynı muameleyi görmeleri gerektiğini belirtmiştir. Dezavantajlı bir birey için yapılabilecek pozitif ayrımcılık, en fazla kullanım alanlarını genişletmek, huzurlu ve kendilerini güvende hissedecekleri bir ortam sağlamaktır.

Kütüphanecilerin Kullanıcılara Sundukları Hizmet Kalitesinin Artması Amacıyla Katıldıkları Gelişim Programlarına İlişkin Yanıtlar

Dezavantajlı bireylere daha verimli hizmet sunabilmek için işaret dili, seminer vb. herhangi bir kişisel gelişim programına katıldınız mı sorusuna, katılımcıların tamamı "hayır katılmadım" yanıtını vermişlerdir. Bu tarz kişisel gelişim etkinliklerini toplumdaki her bireyin öğrenmesi gerekirken, çalışma ortamında herhangi bir

dezavantaja sahip bir bireyin kütüphane kullanımı söz konusu olduğundan, kütüphanecilerin bu eğitici etkinliklere katılmaları zorunluluk haline gelmektedir.

Engelli Kullanıcılar İçin Kütüphane İmkânlarına İlişkin Yanıtlar

Dezavantajlı kullanıcılar için kütüphane imkânlarına ilişkin soruya kütüphanecilerden alınan yanıtların çoğunluğu böyle bir imkânın olmadığı yönündedir. Ancak 15 kütüphaneden 5'inin binası kütüphane binası olarak tasarlandığından fiziksel engelliler için elverişli bir ortam sağlamaktadır. Görme engelliler birimi de yalnız 4 kütüphane de yer almaktadır. Kabartma yayınlar bazı kütüphanelerde vardır, ancak güncellik konusunda sıkıntı yaşanmaktadır. Ancak hiçbir kütüphanede dezavantajlı bireylerden otizmli bireyler düşünülerek bir çalışma ortamı hazırlanmamıştır.

Kütüphane Dermesinde Dezavantajlı Kullanıcı Grupları İçin Bulunan Yayınlara İlişkin Yanıtlar

Kütüphane dermenizde dezavantajlı kullanıcı grupları için yayınlarınız var mıdır sorusuna katılımcıların çoğunluğu hayır yok yanıtını verirken bazı büyük kütüphanelerde ise var ancak sadece 2 raf yanıtı alınmıştır. Başakşehir Millet Kıraathanesinde ise 19 bin 987 sesli kitap ve Braille alfabesi ile hazırlanmış 315 kabartmalı kitap bulunduğu belirtilmiştir. Otizmli bireyler ve ailelerinin yararlanacağı yayınların kütüphane dermesinde bulunmamasından dolayı, kütüphanelerin otizme karşı duyarsız olduğu algısı oluşmaktadır.

Kütüphane Mimarisinin Dezavantajlı Kullanıcı Grupları İçin Elverişliliğine İlişkin Yanıtlar

Kütüphane mimari açıdan elverişli mi sorusuna çoğunluk temelde kütüphane olarak tasarlanmamış olduğundan elverişli olmadığı yanıtını vermişlerdir. Sultangazi'de Hoca Ahmet Yesevi Kültür Merkezi, Necmettin Erbakan Bilim ve Kültür Merkezi ve Başakşehir'de Başakşehir Millet Kıraathanesi, Bahçeşehir Millet Kütüphanesi ve çocuk kütüphanelerinden de Rasim Özdenören Çocuk ve Halk Kütüphanesi olmak üzere 5 kütüphanenin elverişli olduğu görülmektedir.

Okuma-Yazmayı Bilmeyen 4-6 Yaş Arası Çocuklar için Oyun Oynarken Eğitici Olabilecek Alanlara İlişkin Yanıtlar

Okuma-yazmayı bilmeyen 4-6 yaş arası çocuklar için oyun oynarken eğitici olabilecek alanlara ilişkin soruda katılımcıların tamamına yakını böyle bir alanlarının bulunmadığını belirtmişlerdir. Ancak 15 kütüphaneden 2'i Sultangazi'de (Hoca Ahmet Yesevi Kültür Merkezi, Haci Bektaş-i Veli Halk ve Çocuk Kütüphanesi) 3'ü de Başakşehir'de (Başakşehir Millet Kıraathanesi, Bahçeşehir Millet Kütüphanesi ve Rasim Özdenören Çocuk ve Halk Kütüphanesi) olmak üzere 5 kütüphanede çocuk kütüphanesi bulunmaktadır.

Kütüphanecinin Otizm Sağlık Sorunu Hakkındaki Bilgisine İlişkin Yanıtlar

Katılımcılara yöneltilen otizm sağlık sorunu hakkında bilgilerinin bulunup bulunmadığına dair soruya katılımcıların tamamı herhangi bir bilgilerinin olmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak sadece kütüphanecileri duyarsızlıkla eleştirmek yetersiz olacaktır. Burada rehabilitasyon merkezi eğitmenlerinin kütüphaneler ile iş birliğinde bulunmaması, dezavantajlı kullanıcılar için gerekli eğitici seminerlerin düzenlenmemesi gibi birçok neden sayılabilmektedir. Ancak kütüphaneciler de her kullanıcı grubunu kütüphaneye çekme noktasında daha bilgilenmeli ve öncül bir kimlik kazanmalıdır.

Kütüphanede Otizmli Kütüphane Kullanıcılarına İlişkin Yanıtlar

Otizmli kütüphane kullanıcıları ve/veya üyeleriniz var mıdır sorusuna katılımcıların tamamı otizmli kütüphane kullanıcısının olmadığını, kütüphaneye hiç gelmediklerini belirtmişlerdir. Genel olarak dezavantajlı kullanıcıların ve özellikle de araştırma konumuz olan otizmli bireylerin kütüphane kullanımlarının olmaması birçok nedene dayanabilmektedir. Burada yapılması gereken ilgili kişi ve kurumlar ile iş birliği içerisinde bulunarak, otizm de dahil tüm dezavantajlı bireylerin kütüphane kullanımını arttırarak, onların araştırma, öğrenme ve boş zamanlarını en verimli şekilde değerlendirmelerini sağlamaktır.

Otizmli Bireylerin Kütüphaneyi Kullanım Sıklıklarına İlişkin Yanıtlar

Otizmli bireylerin kütüphaneyi kullanımları sırasında sıklıklarını belirlemek üzere hazırlanmış olan bu soruya önceki cevaplardan da anlaşılacağı üzere, bireylerin kütüphane kullanım alışkanlığı olmadığından dolayı böyle bir sıklıktan bahsetmek olanaksızdır. Kütüphaneler, içerisinde bulunan bilgi hazinesiyle zihni geliştiren, farklı düşünme yolları kazandıran, sosyal ortam sunan ve zamanı verimli değerlendirmeye yardımcı kurumlardır. Bu olanaklardan yararlanmayan dezavantajlı bireyler için kütüphane kullanımının olmaması büyük bit kayıp olarak nitelendirilebilmektedir.

Otizmli Kullanıcıların Kütüphaneyi Kullanım Sıklığını Etkileyen Faktörlere İlişkin Yanıtlar

Kütüphanecilere yöneltilen, otizmli bireylerin kütüphaneden yeterince yararlanmadığını düşünüyorsanız, sizce kütüphane kullanım sıklığının azlığı ailelerin ihmalkârlığı mı yoksa kütüphane koşulları mı sorusuna çoğunluk ailelerin otizmli bireylere kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırmadığından dolayı ihmalkâr davrandığı cevabını vermişlerdir. Ancak tüm sorumluluğun ailelere yüklenmesinin doğru olmadığını, rehabilitasyon merkezlerinde ve okullarda yönlendirme yapılmamasından dolayı eğitmenlerin, otizmli bireylerin kütüphane kullanımı için gerekli koşulların sağlanmamasından dolayı da kütüphane yönetiminin ve kütüphanecilerin de sorumlu olduğu algısı oluşmaktadır.

Otizmli Kullanıcıların Tercih Ettikleri Yayın Türlerine İlişkin Yanıtlar

Otizmli kullanıcılar daha çok hangi yayın türlerini tercih ederler sorusuna görüşmeye katılan kütüphanecilerin tamamı bu konu hakkında bir bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Gerekli iş birlikleri sağlandığı takdirde otizmli bireylerin hangi yayın türlerini tercih edecekleri bilgisine kolaylıkla ulaşılabilmektedir. Örneğin, olması gereken diğer kurumlar gibi rehabilitasyon merkezleri ile de iş birliği yaparak, hem otizmli bireylerin hem de kurumda bulunan diğer dezavantajlı bireylerin tercih edecekleri yayınlar listelenerek kütüphane bünyesine kazandırılması sağlanabilir. Böylelikle rehabilitasyon merkezi eğitmenleri de dezavantajlı bireyleri kütüphane kullanımı konusunda teşvik edebilir.

Dezavantajlı Kullanıcılar için Gerçekleştirilen Aktivitelere İlişkin Yanıtlar

Katılımcılara yöneltilen, bir kütüphaneci olarak dezavantajlı kullanıcıları kütüphaneye çekmek için ne tür aktivitelerde bulundunuz sorusuna çeşitli cevaplar verilmiştir. Bunlardan çoğunluğu hiçbir aktivitede bulunulmadığı, bazıları kütüphanenin bulunduğu ilçedeki görme engelliler tespit edilerek telefon ile aranıp kütüphane kullanımı konusunda bilgilendirme yapıldığı ve bazıları da kütüphanenin web sitesinde dezavantajlı kullanıcılar için çeşitli duyurular yapıldığını belirtmişlerdir. Ancak dezavantajlı kullanıcıların kendilerini toplumdan soyutlamamak ve kütüphaneye çekmek için yapılabilecek birçok aktivitenin olduğu da aşikârdır. Bunlardan bazıları gezici kütüphane hizmetleri, sesli kütüphane sistemi, ekran klavyeleri, çeşitli büyüteçler, reklam panoları, bina içi dizayn (rampa, tuvaletlere tekerlekli sandalyenin girebileceği ek kabin, renkli yönlendirme işaretleri vb.), Braille alfabesi ile hazırlanan güncel yayınlar, bilek ve ayak mouse, sesli soru bankası projeleri, sese yalıtımlı oyun salonları vb. şeklinde sıralanabilmektedir.

Kütüphane Yönetiminin Yeterliliğine İlişkin Yanıtlar

Kütüphane yönetimini dezavantajlı kullanıcılara hizmet sunmada yeterli buluyor musunuz sorusuna çoğunluk yeterli bulmadığını belirtirken 5 kütüphane çalışanı ise yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. İki büyük ilçede 15 kütüphaneden yalnızca 5 kütüphanenin dezavantajlı bireyler için imkan sunması, geri kalan 10 kütüphanenin dezavantajlı bireylere yönelik duyarsızlığı oldukça üzücü bir tablo çizmektedir.

Dezavantajlı Kullanıcı Gruplarına Daha İyi Hizmet Sunabilmek Amacıyla Var Olan Gereksinimlere İlişkin Yanıtlar

Katılımcılara yöneltilen son soruda bir kütüphaneci olarak dezavantajlı kullanıcı gruplarına daha iyi hizmet sunabilmek amacıyla nelere gereksinim olduğunu düşündükleri sorulmuştur. Bu soruya verilen ortak cevaplar arasında bina tasarımı, derme, çalışanların bilgilendirilmesi vb. cevaplar yer alırken bazı katılımcılar onlara ayrı mekân değil de aynı mekânda herkes için kolay kullanım alanı oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Burada sayılanlarının çoğu kütüphane yönetiminin eksikliklerine yönelik sorunlardır. Ancak kütüphanecilerin de bu konuda sorumluluklarının var olduğu unutulmamalıdır. Bunlar arasında dezavantajlı gruplar

bazında eğitici seminerler, işaret dili öğrenimi, kullanıcılar ile iletişim kurma becerileri, gerekli iş birliklerinin sağlanması, kütüphane hizmetlerinin duyurulması vb. birçok neden sayılabilmektedir.

4.5.2. Rehabilitasyon Merkezi Eğitmenlerine İlişkin Değerlendirmeler

Tezin bu bölümünde OSB'li bireylerin kütüphane ile ilişkisini ortaya koyabilmek amacıyla İstanbul ilinin Sultangazi ve Başakşehir ilçelerinde yer alan 11'i Sultangazi ve 6'sı da Başakşehir'de olmak üzere toplam 17 rehabilitasyon merkezi eğitmeni ile görüşme yapılarak yaklaşımları ayrıntılandırılmıştır.

4.5.2.1. Rehabilitasyon Merkezi Eğitmenlerine İlişkin Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan rehabilitasyon merkezi eğitmenlerinin 12'si (%70,6) kadın, 5'i (%29,4) erkektir. Rehabilitasyon merkezi eğitmenlerine ilişkin cinsiyet ve yaş aralığı bilgileri Tablo 4.4'de ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Tablo 4. 4: Görüşmeye katılan rehabilitasyon merkezi çalışanlarının cinsiyet-yaş bilgisi

Cinsiyet	N	%
Kadın	12	70,6
Erkek	5	29,4
Yaş		
18-25	9	52,9
26-35	4	23,5
36-45	2	11,8
46-55	2	11,8
Toplam	17	100

Cinsiyet-yaş grafiğine bakıldığı zaman kadın oranının (%70,6) erkek oranına (%29,4) kıyasla çoğunlukta olduğu görülmektedir. Burada da kütüphane çalışanlarında olduğu gibi kadın istihdamı yüksektir. Katılımcılar çoğunlukla 18-25 yaş aralığına sahip (%52,9) olup dinamik çalışan kitlesini oluşturmaktadır.

Rehabilitasyon merkezinde görev alan eğitmenler farklı bölümlerden tercih edilmektedir. Çünkü her bireyin tedavisi farklı alanları ilgilendirmektedir. Araştırma

kapsamında yer alan rehabilitasyon merkezi eğitmenlerinin mezun oldukları bölüm ve görev sürelerine ilişkin bilgiler Tablo 4.5'de ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Tablo 4. 5: Görüşmeye katılan rehabilitasyon merkezi çalışanlarının meslek ve görev süreleri bilgisi

Meslek	N	%
Özel Eğitim Öğretmeni	8	47,1
Klinik Psikolog	3	17,6
Psikolog	2	11,8
Çocuk Gelişimi	4	23,5
Görev Süresi		
1-11 Ay	2	11,8
1-5 Yıl	8	47,1
6-10 Yıl	5	29,4
11-15 Yıl	2	11,8
Toplam	17	100

Rehabilitasyon merkezinde görev alan eğitmenlerin çoğunluğu özel eğitim öğretmeni mezunu (%47,1) olup ardından çocuk gelişimi, klinik psikolog ve psikolog bölümleri gelmektedir. Ancak rehabilitasyon merkezilerinin sadece birinde Dil ve Konuşma Terapisi mezunu bulunmamaktadır. Otizmli bireylerin dil ve konuşma eğitimi gelişimleri için büyük önem taşırken, bu alanda eğitim almamış kişiler tarafından karşılanıyor olması ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Görev süreleri ise çoğunlukla 1-5 yıl (%47,1) arasında olmaktadır. Elde edilen verilere göre rehabilitasyon merkezi eğitmenlerinin çoğunluğu kadın olup, özel eğitim öğretmeni ve kısa iş tecrübesine sahip kişilerden oluşmaktadır. Çalışma süresi ile deneyimin doğru orantılı olduğunu varsayarsak, görev süresi az olan eğitmenlerin çocuklar üzerindeki olumlu veya olumsuz etkisi tartışılır bir konudur.

4.5.2.2. Rehabilitasyon Merkezi Eğitmenlerine İlişkin Görüşme Soruları

Araştırmanın bu bölümünde, rehabilitasyon merkezi eğitmenleri ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Kurumda Bilgilendirme Amaçlı Düzenlenen Seminerlere İlişkin Yanıtlar

"Kurumunuzda aileleri OSB konusunda bilgilendirmek amaçlı hiç seminer düzenlendi mi?" sorusuna katılımcıların bazıları düzenli olarak yapıldığını belirtirken bazıları ise çok sık olmasada ara ara düzenlenmektedir yanıtını vermişlerdir. Düzenlenen seminerlerde otizmde okumanın önemine, kütüphane ile etkileşimi sonucu beklenen olumlu gelişmelere de değinildiği takdirde, ailelerin ve OSB'li bireylerin kütüphane kullanım oranı artacaktır.

Ders Verilen Yaş Aralığına İlişkin Yanıtlar

Ders verilen otizmli bireylerin yaş aralığına ilişkin elde edilen verilere göre bu bireyler genel olarak 1,5 ile 17 yaş aralığındadır. Araştırmada da görüleceği üzere küçük yaşta farklılığın teşhis edilerek eğitim alan çocukların gelişimi her zaman olumlu yönde olmuştur. Erken teşhis ve alınan erken eğitim ile otizmli çocukların okuma yaşı da aşağıya çekilmektedir. Bu durum bireyin topluma kazandırılma sürecini hızlandırmaktadır.

Eğitmenlerin OSB'li Bireylerin Okuma-Yazma Eğitimine İlişkin Düşüncelerine Dair Yanıtlar

Rehabilitasyon merkezi çalışanlarına yöneltilen OSB'li bireyin okuma-yazma eğitimine ilişkin düşünceleriniz nelerdir sorusuna ağırlıklı olarak aşağıdaki yanıtlar verilmiştir;

- Çok zorlu bir süreç,
- Uzun ve sabır isteyen bir süreç,
- Atipik, Asperger veya hafif düzeyde otizm ise ancak okuma-yazmayı öğrenebilirler,
- Okuma-yazma sosyal ortamda onlar için gereklilik taşımaktadır.

İdealist olmayan eğitmenlerden birkaçının cevabı ise oldukça üzücüdür. Kendilerini ifade edebilecekleri kadar okuma-yazma öğrenmelerinin onlar için yeterli olacağı, kütüphaneyi kullanmalarının da gerekli olmadığını düşündükleri yönündedir. Ancak katılımcılar arasında bir eğitmenin düşüncesi oldukça anlam içermektedir. Düşüncesi ise şöyledir; "Otizmli çocukların, okuma-yazmayı öğrenmesi ve bu doğrultudaki

çalışmalarımın en büyük amacı, onların boş zamanlarını en verimli şekilde değerlendirerek kitap okuma alışkanlığı kazanmalarını sağlamaktır." Böyle idealist eğitmenlerin olması her zaman umut vaat etmektedir. Günümüzde bu düşünceyi ütopik gören birçok insan bulunmaktadır. Ancak her sağlıklı birey gibi otizmli bireyler de kütüphane kullanımı ve kitap okuma alışkanlığı kazanabilirler.

Örneğin, Zonguldak'ta bir köyde doğan, 17 yaşında otizmli olduğunu öğrenen şimdilerde ise kitap restoratörü ve paleograf olarak hizmet sunan Nehir Gencay Divitçioğlu. Divitçioğlu kitaplarla ilk tanışmasını, köye gelen bir hurdacı arabasından düşen bir koli kitap ile başladığını söylemektedir. Okul çağında neyi olduğunun bilinmemesinden dolayı büyük zorluklar yaşayan Divitçioğlu, ortaokulu bitirdikten sonra okula devam edememiştir. Durumunu ise şu sözlerle ifade etmektedir;*"[…]Eskiler, okumayıp bir baltaya sap olamamışlara 'Senden adam olmaz' derlerdi ya, baktım cümlenin söyleniş istikameti bana doğru dönüyor, başladım okumaya. Koca koca okullar bitirmedim, ama çok, pek çok okudum"* (Tokyol, 2019). Daha sonra sahaflarda çalışan Divitçioğlu, zamanla 'kitap tamircisi' yani kitap restoratörü olarak çalışmaya başlamıştır. İyi bir kitap tamircisi olmak için eserin sadece onarılmasının yetmediğini düşünerek, o eserin yazıldığı çağa ait dillerinin de billinmesi gerektiğini, bu nedenle Antik Roma-Yunan-Mısır dillerini hem okuyup hem de yazmayı öğrendiğini belirtmiştir (Tokyol, 2019).

Son olarak Divitçioğlu ailelere de şu tavsiyeyi vermiştir; *"Bir uzman desteğiyle çocuğunuzun içindeki beceriyi tespit etmeye bakın ve ona iyi bir kütüphane kurun. Çünkü bir otizmlinin beynini ömür boyu doyuramayacaksınız!"* (Tokyol, 2019). Örnekten de anlaşılacağı üzere otizmli bireyler, her sağlıklı birey gibi okuma yazma öğrenebilir ve kitap okuma alışkanlığı kazanabilirler.

Otizmli Bireyin Okuma-Yazma Aşamasına Geldiğine Karar Verilmesine İlişkin Yanıtlar

Rehabilitasyon merkezi çalışanlarından alınan cevaplara göre otizmli bir bireyin okuma-yazma aşamasına geldiğini belirleyen ölçütler çoğunlukla şu şekilde sıralanabilmektedir;

- Oturma davranışı oluşmuş,
- Dikkatini toplayabilen,
- Davranış problemi yaşamayan,
- Algısı açık,
- Kalem tutabilen,
- Minimum 6 yaşına gelmiş,
- Söylenen sesleri ayırt edebilmeli,
- Psikomotor gelişimi yazı yazabilmek için uygun olmalı,
- Okul öncesi dönemine ait renklere ve kavramlara (zıt kavramlar, büyük-küçük) hâkim çocuklar koşulları karşıladığından okuma-yazma eğitimi verilebilir.

Çalımanın da başlığı olan "Dezavantajlı Kullanıcılar Olarak Otizmli Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri ve Beklentiler" konusu itibari ile direkt olarak temelini çocukların okuma-yazma öğrenmesi ve okuma alışkanlığı kazanması ile bağlantılıdır. Bu nedenle otizmli bireylerin okuma-yazma öğrenme evresi büyük önem taşımaktadır.

Otizmli Bireyin İlk Okuma Alışkanlığına İlişkin Yanıtlar

Otizmli birey ilk okuma alışkanlığını nerede öğrenir sorusuna eğitmenlerin çoğunluğu öğrenciden öğrenciye değiştiğini, okulda da kurumda da ilk öğrenilebildiğinin yanıtı verilmiştir. Ancak ortak düşünce şudur ki, aile de destek verir ise süreç daha hızlı ilerler, destek verilmediği takdirde sürecin oldukça uzadığı görülmektedir.

Okuma-Yazma Alışkanlığı Kazanımları İçin Gerekli Yöntemlere İlişkin Yanıtlar

Otizmli bireylerin okuma-yazma alışkanlığı kazanmaları için gerekli olan yöntemler nelerdir sorusuna tüm katılımcılar aynı yanıtı vermişlerdir. Bunlar hece yöntemi olan BA-SA-RA Yöntemi [10] (Etkinlik Karavanı, 2021) ve ses temelli cümle yöntemi olan

[10]Basara Yöntemi: "Ba yöntemi okuma temelli olup yazma eğitimi sonraya bırakılmaktadır. Bu yöntemde önce ünlü harfler öğretilir. Daha sonra belirli bir sırayla sessiz harflere "a" sesi eklenerek öğretim yapılır."

Elakin Yöntemidir[11] (Özeldersalanı, 2021). Bu yöntemler sadece otizmli bireyler için kullanılmamakta olup, öğrenme güçlüğü yaşayan her bireye uygulanabilmektedir.

Teknoloji Destekli Öğretim Materyallerine İlişkin Yanıtlar

Kurumda teknoloji destekli öğretim materyallerinin bulunup bulunmadığı sorusuna tüm katılımcılar okumaya yönelik herhangi bir teknolojik materyallerinin olmadığı yanıtını vermişlerdir. Ancak bazı eğitmenler kendilerinin hazırlamış oldukları eğitici kartlar ile bu süreci hızlandırmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Otizmli Çocuğun Yazı Yazabilmesi için Geçmesi Gereken Aşamalara İlişkin Yanıtlar

Özel eğitim gören bir çocuğun yazı yazmaya başlaması için öncelikle hangi aşamalardan geçmesi gerekmektedir sorusuna çoğunlukla aynı yanıt verilmiştir. Bunlar;

- İnce motor olarak hazır olmalı,
- Parmak kasları hazır olmalı,
- Kalem tutabilmeli,
- Kavramlara (zıt, benzer) hâkim olmalı,
- Şekiller, renkler ve rakamları ayırt edebilmeli,
- Temel çizgi çalışmaları ve boya çalışmalarını da yapabilmelidirler.

Erken teşhis konulan çocuklar aldıkları dersler itibari ile okuma-yazma için gerekli olan yaş kriterleri dolana kadar yukarıda sayılmış olan bu aşamalardan geçerek bir hazırlık evresi görmektedirler.

Okuma-Yazma Eğitiminde Oyun Faktörünün Önemine İlişkin Yanıtlar

Okuma-yazma eğitimi verilirken çocukların sıkılmamaları ve eğitimden uzaklaşmamaları amacıyla eğlenirken öğretebilmek büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda da en etkili yöntem kuşkusuz oyunlardır. Katılımcılara yöneltilen okuma-yazma eğitiminde oyunlardan yararlanır mısınız sorusuna tamamı evet yararlanırız şeklinde yanıt vermişlerdir. Bir eğitmen ise şöyle yararlandığını belirtmiştir;

[11]Elakin Yöntemi: "Seslerden hecelere, hecelerden sözcüklere, sözcüklerden cümlelere şeklinde parçadan bütüne doğru öğrenim gerçekleşir."

“Eğitimde hayvan resimleri ve harflerin olduğu kartları kullanırım. Bir hayvana ait kartı göstererek bu hangi hayvan, sonrasın da hangi harf ile başlıyor diye sorular sorarım ve o harfin kartını bana vermesini isterim.” Burada oyunlar çeşitlilik gösterebilir ancak temel amaç çocuğa eğlenirken öğretebilmektir.

Okumayı Öğrenim Sürelerine İlişkin Yanıtlar

Sağlıklı çocukların bile okuma-yazma öğrenim süreleri farklılıklar gösterirken OSB’li çocuklarda bu farklılıklar yadsınamaz bir gerçektir. Ancak ortalama bir zaman dilimi elde edebilmek amacıyla katılımcılara otizmli çocukların okuma-yazmayı ne kadar sürede öğrendikleri sorusu yöneltilmiştir. Ancak katılımcılardan birbirinden farklı cevaplar alınmıştır. Bunlar;

- Her çocuğun eğitimi alış şekli farklılık gösterir. Bir harfi 2 ayda öğrenen çocukta var, 1 günde öğrenen de var.
- Okuma-yazma eğitimini sadece Atipik ve Asperger Sendromlu çocuklara verebiliyoruz.
- Atipik otizmli bir öğrencimin, haftada 4 ders alarak 4 ayda okuma-yazmayı öğrenmişliği var.
- Ortalama 6 ayda öğretebiliyorum.
- Okuma-yazmayı öğretmek bazen 1 veya 2 yılı bulduğu oluyor.

Cevaplardan da görüleceği üzere kesin bir şey söylemek mümkün olmamakla beraber süreç oldukça uzundur.

Okuma-Yazma Eğitimi Verirken Karşılaşılan Zorluklara İlişkin Yanıtlar

Okuma-yazma eğitimi sırasında eğitmenlerin karşılaştıkları sorunların neler olduğu sorulduğunda hemen hemen hepsi aşağıdaki durumları belirtmişlerdir. Bunlar;

- Öfke nöbetleri,
- Ağlama,
- Bağırma,
- Okuma ve yazmayı reddetme,
- Tekrarlanmadığı takdirde unutma,
- Dikkat problemi,
- Dikte çalışmasında zorluklar yaşanmaktadır.

Okuma-yazma eğitimi her iki taraf içinde oldukça zorlu bir süreçtir. Bu süreci en verimli şekilde geçirebilmek adına ailelerinde destekleri gerekmektedir. RAM'da öğretilen her bilginin evde aile gözetiminde tekrarlanması bu sürecin zorluklarını en az düzeye çekecektir.

Otizmli Bireylerin Ailelerinden Beklentilere İlişkin Yanıtlar

Okuma-yazma eğitiminin daha sağlıklı ilerleyebilmesi için aile desteğinin önemi oldukça fazladır. Eğitmenlerin tamamı, öğrettikleri bilgilerin evde pekiştirilmesi gerektiğini, bu nedenle ailelerin bu konuda sorumluluk alması gerektiğini ancak ailelerin çoğunluğunun biz evde öğretemiyoruz diyerek yardımcı olmadıklarını belirtmişlerdir. Çocukaların okuma-yazma öğrenme sürecinin sorumluluğunun sadece eğitmenlere yüklenmesi, ailelerinin üzerlerine düşen görevleri yerine getirmemeleri otizmli bireyler üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Kütüphane Kullanım Sıklığına İlişkin Yanıtlar

Rehabilitasyon merkezi çalışanlarının kütüphane kullanım sıklıklarını belirlemek üzere yöneltilen bu soruya bazı katılımcılar kütüphaneyi hiç kullanmadıklarını, bazıları ise çok az kullandıklarını belirtmişlerdir. Ancak gerek kütüphane dermesinde, gerekse de veri tabanlarından edinecekleri bilgilerin çocukların eğitimi konusunda ne kadar etkili olabileceği konusunda bilinçsizlik söz konusudur.

Kütüphane Üyelik Durumuna İlişkin Yanıtlar

Katılımcıların kütüphane üyeliğinin bulunup bulunmadığı sorusuna yarı yarıya iki cevap verilmiştir. Bir kısım üyeliğinin bulunduğunu diğer kısım ise üyeliğinin olmadığını söylemiştir. Alınan yanıtlar doğrultusunda kütüphaneyi kullanmayan bir eğitmenin, otizmli bireylerin ailelerini ve otizmli bireyleri kütüphane kullanımı noktasında teşvikte bulunmasını beklemek ütopik bir düşünce olarak değerlendirilebilmektedir.

Otizmli Bir Çocuğun Hayatında Kütüphanenin Gerekliliğine İlişkin Yanıtlar

Araştırma konusu ile doğrudan bağlantılı olan otizmli bir çocuğun hayatında kütüphanenin gerekliliği sorusunun yöneltildiği eğitmenler genel olarak şu cevapları vermişlerdir;

- Gerekli koşullar sağlanırsa ve sosyal çevreye uyumlu olursa ancak o zaman çocuk için kullanılabilir ve gereklilik arz eder,
- Okuma yazma bilen bir otizmli çocuk için sosyal ortam açısından önem taşımaktadır,
- Boş zamanını verimli değerlendirebileceği için yararlı olacağını düşünüyorum gibi genel cevaplar verilmiştir.

Ancak görüşme yapılan eğitmenlerden bazıları, otizmli çocukların kütüphaneyi kullanmasına gerek olmadığını söyleyerek bu konudaki sığlıklarını ortaya koymuşlardır. Otizmli çocukların da bilgi edinmeye, araştırma yapmaya, küçük yaş grupları için kandi yaşıtlarıyla boyama ve çeşitli materyaller ile eğlenceli vakit geçirmeye, kitap okumaya ve boş zamanlarını onları geliştirecek aktiviteler ile geçirmeye ihtiyaçları vardır. Burada ki temel amaç, otizmli bireylerin insan onuruna yakışır bir yaşam sürmelerini desteklemektir.

Özel Eğitim Gören Bireyleri ve Ailelerini Kütüphane Kullanımına Yönlendirilmesine İlişkin Yanıtlar

"Özel eğitim gören bireyleri ve ailelerini kütüphane kullanımı konusunda teşvikiniz oluyor mu?" sorusuna, katılımcıların tamamı hayır kütüphaneye yönlendirme konusunda hiç teşvikim olmadı yanıtını vermişlerdir. Önceki yanıtlardan da anlaşılacağı üzere böyle bir yanıtın verilmesi şaşırtıcı değildir. Bir kuruma yönlendirme de bulunabilinmesi için öncelikle bizlerinde o kurumu kullanıyor olması gerekmektedir.

Kütüphaneyi Kullanan Otizmli Bireyin Gözlemlenmesine İlişkin Yanıtlar

Kütüphaneyi kullanan ve/veya kütüphane üyeliği olan otizmli öğrencilerinizi gözlemleme fırsatınız oldu mu sorusuna rehabilitasyon merkezi eğitmenlerinin

tamamı kütüphaneyi kullanan ve/veya üyeliği olan öğrencilerinin olmadığını, bu nedenle de gözlemleme olanaklarının bulunmadığını belirtmişlerdir.

4.5.3. Otizmli Bireylerin Ailelerine İlişkin Değerlendirmeler

Tezin bu bölümünde OSB'li bireylerin kütüphane ile ilişkisini ortaya koyabilmek amacıyla İstanbul ilinin Sultangazi ve Başakşehir ilçelerinde yer alan 5'i Sultangazi ve 10'u da Başakşehir'de olmak üzere toplam 15 otizmli bireyin aileleri ile görüşme yapılarak yaklaşımları ayrıntılandırılmıştır.

4.5.3.1. Otizmli Bireylerin Ailelerine İlişkin Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan otizmli bireylerin ailelerinin 5'i Sultangazi, 10'u Başakşehir'de olmak üzere tamamı kadındır. Otizmli bireylerin ailelerine ilişkin ailedeki kimlik ve yaş aralığı bilgileri Tablo 4.6'da ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Tablo 4. 6: Görüşmeye katılan otizmli bireylerin ailelerine ilişkin ailedeki kimlik-yaş bilgisi

Ailedeki Kimlik	N	%
Anne	15	100
Baba	0	0,0
Yaş		
18-25	4	26,7
26-35	6	40,0
36-45	3	20,0
46-55	2	13,3
Toplam	15	100

Rehabilitasyon merkezinde gerçekleştirilen görüşmeyi kabul eden katılımcıların tamamı kadından oluşmaktadır. Ailedeki kimlik bilgileri sorulan katılımcıların tamamı annesi olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların yaş aralığının çoğunlukla 26-35 olduğu görülmektedir. Ardından 18-25 yaşın gelmesi ise otizmin günümüzde git gide yaygınlaştığının bir göstergesidir.

Ailelerin eğitim durumu ve meslek bilgilerinin sorulmasında ki amaç otizmli çocuklarına desteklerini ve beraber geçirdikleri zamanı ortaya koyabilmektir. Araştırma kapsamında yer alan otizmli bireylerin ailelerinin eğitim durumu ve mesleklerine ilişkin bilgiler Tablo 4.7'de ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Tablo 4. 7: Görüşmeye katılan otizmli bireylerin ailelerine ilişkin eğitim durumu-meslek bilgisi

Eğitim Durumu	N	%
Okuma-Yazma Bilmiyor	2	13,3
İlk Okul Mezunu	9	60,0
Lise Mezunu	4	26,7
Meslek		
Ev Hanımı	15	100
Toplam	15	100

Araştırmaya katılan 15 katılımcıdan 2'si okuma yazma bilmiyor, 9'u ilkokul mezunu, 4'ü ise lise mezunudur. Bu oranlar, otizmli çocuğa bilinçli olarak aile içinde de destek sağlanabilmesi açısından oldukça olumsuz bir tablo çizmektedir. Görüşmeye katılan otizmli bireylerin annelerinin tamamı ev hanımıdır.

Devlet tarafından verilen ücretsiz ders saatinin azlığı göz önüne alındığında, ücretli ek ders ile eğimden daha iyi verim alınabilmesi maddi açıdan birçok aileyi zorlamaktadır. Araştırma kapsamında yer alan otizmli bireylerin ailelerinin aylık ortalama gelir bilgisine ilişkin bilgiler Tablo 4.8'de ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Tablo 4. 8: Görüşmeye katılan otizmli bireylerin ailelerine ilişkin aylık ortalama gelir bilgisi

Aylık Ortalama Gelir	N	%
2000-2800 TL	4	26,7
2800-3500 TL	5	33,3
3500-4500 TL	3	20,0
4500 TL ve üzeri	3	20,0
Toplam	15	100

Ailelerin çoğunluğunun aylık ortalama gelirleri 2800-3500 TL aralığında bulunmaktadır. Ek derslerin yüksek saat ücretleri de göz önüne alındığında, görüşmeye katılan ailelerin birkaçı hariç geri kalanının ek ders alamadığı söylenebilmektedir.

Otizmli doğan çocuğun ardından başka çocuklarının olup olmadığı, kardeş sayısı ve ailedeki otizmli çocuk sayısını belirlemek amacıyla katılımcılara ailedeki çocuk sayısı ve otizmli çocuk sayısı sorulmuştur. Araştırma kapsamında yer alan otizmli bireylerin ailelerine ilişkin ailedeki çocuk sayısı ve otizmli çocuk sayısı bilgileri Tablo 4.9'da ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Tablo 4. 9: Görüşmeye katılan otizmli bireylerin ailelerine ilişkin ailedeki çocuk sayısı-otizmli çocuk sayısı bilgisi

Çocuk Sayısı	N	%
1 Çocuk	2	13,3
2 Çocuk	5	33,3
3 Çocuk	4	26,7
4 Çocuk	3	20,0
5 Çocuk	1	6,7
Otizmli Çocuk Sayısı		
1 Çocuk	15	100
Toplam	15	100

Görüşmeye katılan otizmli bireylerin ailelerinin çoğunluğu 2 veya 3 çocuk sahibidir. Ebeveynlerden bazıları, otizmli doğan çocuklarından sonra bir çocukları daha olursa onun da otizmli olmasından korktuklarını bu nedenle çocuk sahibi olmak istemediklerini, bazıları ise bir çocuğun daha olması durumunda otizmli çocukları ile sık ilgilenemeyecekleri için çocuk sahibi olmayı istemediklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan ailelerin tamamının ailelerinde bir otizmli çocuk bulunmaktadır.

Araştırmada geçen erkeklerin otizmli olma olasılığının kadınlardan yüksek olduğu hipotezini araştırma kapsamında kanıtlayabilmek amacıyla ailelere otizmli çocuklarının yaş ve cinsiyet bilgileri sorulmuştur. Araştırma kapsamında yer alan otizmli bireylerin ailelerine ilişkin ailedeki otizmli bireylerin yaş ve cinsiyet verileri Tablo 4.10'da ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Tablo 4. 10: Görüşmeye katılan otizmli bireylerin yaş-cinsiyet bilgisi

Yaşı	N	%
1-3 Yaş Arası	3	20,0
4-6 Yaş Arası	5	33,3
7-9 Yaş Arası	2	13,3
10-12 Yaş Arası	2	13,3
13-15 Yaş Arası	2	13,3
16 Yaş ve Sonrası	1	6,7
Cinsiyeti		
Kız	1	6,7
Erkek	14	93,3
Toplam	15	100

Araştırmaya katılan ailelerin otizmli çocuklarının 1'i kız, 14'ü ise erkektir. Otizme erkeklerin kızlardan daha sık yakalandığı hipotezi küçük bir grup arasında olsa da doğrulanmıştır. Yaş aralığı ise çoğunlukla 4 ile 6 arasında değişmektedir. Tabloda da görülen 10 yaş ve sonrası olan çocuklar 3 veya 4 yaşından itibaren ders almaktadırlar.

4.5.3.2. Otizmli Bireylerin Ailelerine İlişkin Görüşme Soruları

Araştırmanın bu bölümünde, otizmli bireylerin aileleri ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Devlet Tarafından Verilen Ders Saatinin Yeterliliğine İlişkin Yanıtlar

Katılımcılara yöneltilen, devlet tarafından otizmli bireyler için 8 saati bireysel, 4 saati grup ayda toplam 12 saatlik ücretsiz dersi yeterli buluyor musunuz sorusuna, 15 katılımcı da yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir. Avrupa standartlarına göre ülkemizde verilmekte olan ayda 12 saatlik ders saati oldukça yetersizdir. Erken tanı almış bu çocukların topluma kazandırılması sürecinde alınan eğitimlerin önemi söz konusu olduğunda, ders saatlerinin arttırılması zorunluluk arz etmektedir.

Ek Ders Alınıp Alınmadığına İlişkin Yanıtlar

Çocuğunuz için ücretli ek ders alıyor musunuz sorusuna 15 katılımcıdan 5'i evet alıyorum yanıtını verirken, 10'u ise alamadıklarını belirtmişlerdir. Otizmli bir çocuk için haftada 3 saatin yeterli olması mümkün değildir. Ailelerin maddi gelirleri göz

önüne alındığında ek ders alamamaları, çocukların gelişimleri için büyük bir kayıptır. OSB'li bireylerin otizm havuzunda kaybolmamaları adına ya ders saatleri arttırılmalı ya da devlet tarafından ailelere maddi destek sağlanarak ücretli ders almaları desteklenmelidir.

Otizmli Bireyin Spor Alışkanlığına İlişkin Yanıtlar

Otizmli çocuklar için spor oldukça önem taşımaktadır. Gelişimlerini olumlu yönde etkilemekte ve sosyalleşmeleri için de ortam hazırlamaktadır. Spor dalları içerisinde özellikle yüzmenin yararlarının oldukça fazla olduğu söylenebilir. Bu nedenle katılımcılara çocuklarının yüzme, atletizm, dövüş sanatları vb. herhangi bir spor dalına gidip gitmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların çoğunluğu gitmediklerini belirtirken, bazıları ise pandemiden önce yüzmeye gittiklerini söylemişlerdir. Herhangi bir spora gitmeyen otizmli çocukların aileleri pandemi sürecinden sonra göndermek istediklerini de belirtmişlerdir.

Otizmli Bireyin Okuma-Yazma Bilgisine İlişkin Yanıtlar

Katılımcılara yöneltilen çocuğunuz okuma-yazma biliyor mu, biliyorsa kaç yaşında öğrendi sorusuna 10 aile çocuklarının okuma yazma bilmediğini, 5 aile ise bildiklerini söylemişlerdir. Okuma yazmayı bilen 5 çocuk da 10 yaşından büyük olup, okumayı 9-10-11 yaş aralığında öğrenmişlerdir. Ancak bazı aileler çocuklarının okuyabildiklerini ancak okuduklarını anlamadıklarını belirtmişlerdir.

Otizmli Bireyin Okuma-Yazma Sevgisine İlişkin Yanıtlar

Aileler, okuma-yazmayı bilen 5 otizmli çocuğun hepsinin okuma-yazma aktivitesini severek yapmadıklarını belirtmişlerdir. Okuma-yazma süreci otizmli bireyler için sancılı bir dönem olarak görülmektedir. Bu dönemi zor atlatan bireylerde okumaya karşı sert bir duruş sergiledikleri görülmüştür.

Ailenin Kütüphane İle Etkileşimine İlişkin Yanıtlar

Ailelere kütüphane üyeliğinin bulunup bulunmadığının sorulmasının nedeni, kütüphane ile etkileşim halinde bulunan ailelerin çocuklarında da okuma ve

kütüphane sevgisinin gelişeceği düşüncesidir. Ancak görüşmenin gerçekleştirildiği 15 katılımcının da kütüphane üyeliğinin olmadığı ve hatta hiç kütüphaneye gitmedikleri saptanmıştır. Böyle bir ortamda çocukların okuma alışkanlığı kazanmalarını beklemek oldukça güçtür.

Otizmli Bireyin Kütüphane İle Etkileşimine İlişkin Yanıtlar

Çocuğunuzu kütüphaneye hiç götürdünüz mü sorusuna katılımcıların tamamı götürmediklerini belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak da;

- Okuma yazma bilmiyor,
- Oradakileri rahatsız eder,
- Hiç düşünmedim gibi cevaplar vermişlerdir.

Otizmli bireylerin kütüphane kullanım alışkanlığı kazanmamalarının nedeni olarak, ailelerinin bu konudaki bilgisizliği, eğitmenlerin ihmalkarlığı ve son olarak da kütüphanecilerin duyarsızlı gibi nedenler sayılabilmektedir.

Otizmli Bireyin Kütüphane Sevgisine İlişkin Yanıtlar

Görüşmeye katılan ailelerin hiçbiri çocuklarını kütüphaneye götürmediklerinden dolayı, çocuklarda kütüphane sevgisinin olup olmadığı saptanamamıştır. Otizmli çocukların gelişimi sürecinde kütüphanelerden yoksun bırakılmaları, gelişim evresini olumsuz yönde etkilemektedir.Bunun olmaması adına çocuklarımıza okuma alışkanlığı, kitap sevgisi ve kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırılmalıdır.

Otizmli Birey İçin Kütüphanenin Güvenilirliğine İlişkin Yanıtlar

Ailelere yöneltilen kütüphaneyi çocuğunuz için güvenilir buluyor musunuz sorusuna çeşitli cevaplar verilmiştir. Bunlar;

- Gitmediğim ve götürmediğim için bilmiyorum,
- Hayır çocuğum için güvenilir değil,
- Evet onun güvenliğini tehdit edecek unsurların olduğunu düşünmüyorum şeklinde olmuştur.

Ailelerde ki bu kaygının ortadan kalkması için şu söylenebilir ki, aileler çocukları ile beraber giderek kütüphaneyi kullanabilirler ve bu çocuk için de kendini güvende hissetmesi bakımından çok daha yararlı olacaktır.

Ailenin Kütüphane Kullanım Sıklığına İlişkin Yanıtlar

Katılımcı ailelerin kütüphane kullanım sıklıklarının belirlenmesi için yöneltilen bu soruya önceki soruda verilen yanıtta da görüldüğü üzere, ailelerin kütüphane kullanım alışkanlıkları bulunmamaktadır. Nasıl ki kitap okumayan ebeveynlerin çocukları da kitap okumazsa, kütüphaneyi kullanmayan ebeveynlerin çocukları da kütüphane kullanım alışkanlığı kazanamazlar.

Kütüphane Dermesine İlişkin Yanıtlar

Kütüphane dermesinde sizin ve çocuğunuzun ilgisini çeken özel kaynakların ve sağlık sorununa ilişkin kitapların var olup olmadığı, var ise yararlanıp yararlanmadığı, yok ise olmasını ister misiniz sorularına katılımcıların kütüphane kullanım alışkanlığının bulunmamasından dolayı sağlıklı cevaplar alınamamıştır. Sağlık sorununa ilişkin ve ilgi çeken özel kaynakların varlığından habersizlerdir. Ancak kütüphaneyi kullanmamalarına rağmen bu kaynakların kütüphanede bulunmasını istediklerini belirtmişlerdir.

Kütüphane Hizmetlerinin Yeterliliğine İlişkin Yanıtlar

Kütüphanede verilen hizmetler ve gerçekleştirilen aktiviteleri kendiniz ve çocuğunuz için ilgi çekici buluyor musunuz sorusuna katılımcıların yarısı bilmedikleri için fikirlerinin olmadığını, diğer yarısı ise kütüphane hizmetlerinin yeterince duyurulmadığını, bu nedenle yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Burada da yine birbirinden habersiz olan kurumlardan kaynaklı bir bilgi eksikliği söz konusudur.

Kütüphanelerde Olması İstenilen Aktivitelere İlişkin Yanıtlar

Katılımcı ailelere yöneltilen kütüphanelerde ne tür aktivitelerin olmasını isterdiniz sorusuna genel olarak aşağıdaki cevaplar verilmiştir;

- Her dezavantajlı çocuğa hitap edecek,
- Çocukların ilgisini çekecek,

- Ses yapabilecekleri göz önünde bulundurularak ortam hazırlanacak,
- Ses yalıtımlı oyun salonları,
- Oyuncakların bulunduğu,
- Boyama çalışmalarının da olduğu aktiviteler istediklerini belirtmişlerdir.

Kütüphaneler bu isteklere cevap verip gerekli güncel duyurular da yapıldıktan sonra, ailelerin kütüphane kullanımı konusunda ki çekimserliği de ortadan kalkacaktır.

Otizmli Bireyin Kütüphane Kullanımında Ailelerin Kaygı Durumuna İlişkin Yanıtlar

Çocuğunuz kütüphaneyi kullanırken siz çocuğunuz için kaygı duyar mısınız sorusuna katılımcıların çoğunluğu kaygı duyacaklarını belirtmişlerdir. Bu düşünce aileler açısından çok doğaldır, çünkü bu aileler kütüphaneyi daha önce hiç kullanma fırsatı bulamamış, güvenililirliği konusunda bilgisiz kişilerdir. Bu düşünce de ancak kütüphane kullanımı sonrasında ortadan kalkacaktır.

Kütüphane Personelinin Yaklaşımına İlişkin Yanıtlar

Katılımcılara kütüphane personelinin yaklaşımı sorulduğunda tamamı kütüphaneyi hiç kullanmadıkları için kütüphane personelinin ne tür bir yaklaşımda bulunduğunu bilmediklerini belirtmişlerdir. Aynı şekilde bu sorunda ancak kütüphane kullanımı sonrasında netliğe kavuşabilecektir.

Kütüphanenin Otizmli Bireyler Üzerindeki Yararlarına İlişkin Yanıtlar

Kütüphane kullanımının çocuğunuz üzerinde yararlı olacağını düşünüyor musunuz sorusuna görüşmeye katılan 15 ailede yararlı olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Ancak burada hem yararlı olacağını düşünmeleri hem de kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırmamaları gibi bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Ne tür yararı olacağı sorusuna bazı katılımcılar aşağıdaki cevapları vermişlerdir;

- Zihinlerini açık tutar,
- Hayal gücünü geliştirir,

- Sosyal ortam katar,
- Boş zamanlarını değerlendirir,
- Kötü alışkanlıklardan alıkoyar,
- Zihinsel gelişim sağlar,
- Okuma alışkanlığı sayesinde kelime dağarcığı gelişir gibi cevaplar alınmıştır.

Ailelerin, kütüphanelerin otizmli çocukları üzerinde yaratacağı olumlu etkilerin bilincinde olmaları, gerekli adımların atılması durumunda kütüphane kullanımına karşı olmadıklarını, çocuklarına bu alışkanlığı kazandırabilecekleri algısını yaratmaktadır.

4.5.4. Otizmli Bireyler İle Gözlem

Araştırmanın bu bölümünde, 29 Mayıs-25 Haziran 2021 tarihleri arasında İstanbul ilinin Başakşehir ve Sultangazi ilçelerinde bulunan 15 rehabilitasyon ve araştırma merkezinde eğitim gören 10 çocuk üzerinde gözlem yapılmıştır. Elde edilen veriler ise aşağıda yer almaktadır;

- Çok hareketlilik,
- Aileden birine aşırı düşkün olma durumu,
- Yüksek sesle bağırma eğilimi,
- Koşma isteğinin yüksek olması,
- Daha çok ayakta kalma isteği,
- RAM'dan çıkmaya çalışmak,
- 7-8 yaşından küçüklerde konuşmama durumu,
- 7-8 yaşından büyüklerde yavaş konuşma durumu,
- Kendi dünyalarındaymış hissiyatı,
- Derslere katılmak istememe,
- Ağlama odaklı,
- Gülme odaklı,
- Göz temasından kaçınma eğilimi vb. durumlar görülmüştür.

Gözlem yapılan 10 otizmli çocuk yukarıda sayılan tepkimeleri göstermektedir. Ancak gözlem yapılan tüm çocuklar aynı tepkileri vermemektedir. Örneğin ağlama eğilimli olmak yerine daha çok gülme eğilimli olan çocuklarda vardır. Rehabilitasyon merkezlerinde ve okullarda alınan eğitim ile var olan bu durumlar da zamanla azalma göstermektedir. Otizmli çocukların daha çok duyu derslerinden zevk aldıkları da saptanmıştır. Nedeni ise diğer derslerde sandalyede uzun süre oturarak eşleştirme, okuma-yazma, boyama vb. aktiviteler yapılırken, otizmli bir çocuk için uzun süre oturmak oldukça sıkıcı bir faaliyettir. Duyu derslerinde ise oyuncaklar ve eğitim parkurları onların beklentilerine cevap verecek niteliktedir.

5. BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma konusu itibariyle ülkemizde lisansüstü tez çalışması düzeyinde bir ilk olma özelliğine sahiptir. Bir taraftan bilgi merkezleri ve paydaşları açısından anlamlıyken, diğer taraftan da otizm odağında bilgi merkezlerinden yararlanan/yararlanmak isteyen dezavantajlı gruplara rehber olma niteliği ile de değerini arttırmaktadır. Bu durumda konuya ve araştırmada yer alan çıkarımlara gösterilecek özen, hem kullanıcılarımız hem de mesleğin tüm paydaşları için bir kazanım olacaktır.

Bu çalışma, belirlenen kapsam çerçevesinde, OSB'li çocukların kütüphane kullanım sıklıklarını, bu süreçte karşılaştıkları sorunları, ailelerinin, eğitmenlerinin ve kütüphane personelinin bu konudaki sorumluluklarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın yanıt aradığı bir diğer önemli soru ise halk kütüphanelerinde, günümüzde dezavantajlı kullanıcılar açısından nelerin yapıldığı ve nelerin yapılması gerektiğine dair tespit yapabilmektir. Çalışma kapsamında otizmli bireylerin kütüphane ile ilişkisini ortaya koyabilmek amacıyla 4 farklı grup üzerinde görüşme ve gözlem yapılarak veriler karşılaştırılmıştır. Öncelikle kütüphane yönetiminin ve personelinin, dezavantajlı kullanıcılar ile olan iletişimi ve hizmetlerini belirlemek üzere yapılan görüşme analizlerin sonuçları ele alınmıştır. Ardından RAM eğitmenleri ve otizmli bireylerin aileleri ile de görüşme yapılarak, otizmli çocukların okuma alışkanlığı ve kütüphane ile ilişkisine dair veriler saptanmıştır. Son olarak, otizmli bireyler gözlemlenerek araştırma boyunca elde edilen veriler doğrulanmıştır. 4 grup üzerinde elde edilen bulgular ayrıntılandırılarak tartışılmıştır. İzleyen aşamalarda kütüphane personeli, RAM eğitmenleri ve otizmli bireylerin ailelerinden elde edilen bilgiler ışığında, OSB'li çocukların okuma alışkanlığı ve kütüphane ile ilişkisi yorumlanarak araştırmanın iki önemli sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın genel hipotezi olan; "Dezavantajlı grup olarak otizmli kullanıcıların kütüphane kullanımına ilişkin özellikli yanları, başta kütüphane çalışanları olmak üzere, sürecin tüm paydaşları tarafından yeterince bilinir durumda değildir ve bu

durum kullanıcıların hizmet talepleri ile kütüphanenin hizmet yeterliliklerine olumsuz etki etmektedir" yargısı, araştırma kapsamında hazırlanan görüşme formunun da asıl referansıdır. Bu bağlamda, örneklem çerçevesinde gerçekleştirilen görüşme ve gözlem sonucunda elde edilen veriler aşağıda listelenmektedir;

- Araştırmaya katılan 15 kütüphane çalışanından 13'ü (%85,7) kadın, 2'si (%13,3) ise erkektir. Kütüphane çalışanlarının %53,3'ü (8 kişi) 26-35 yaş aralığında yer almaktadır. Genel olarak bu yaş grubuna sahip bireylerin mesleki tecrübeye sahip oldukları varsayılmaktadır.

- Kütüphane çalışanlarının %80,0'ı (12 kişi) lisans mezunu olup, BBY Bölümü mezunu ise sadece %13,3 (2 kişi)'tür. Geri kalan 13 kişinin farklı bölümlerden mezun oldukları görülmektedir. BBY Bölümü mezunu olmayıp bu alanda görev alıyor olmaları doğal olarak mesleki etik ilkelere yönelik farkındalık konusunda eksiklik olduğu algısını yaratmaktadır.

- Bir kütüphanecinin görevi sadece kâğıt üzerinde verilen görevlerin yerine getirilmesi olmamalıdır. Güler yüzlü olmak, kullanıcılarla iletişime geçmek ve dezavantajlı kullanıcıların hizmet beklentilerini en hızlı şekilde gerçekleştirmekte sorumlulukları arasında yer almalıdır. Görüşmenin gerçekleştirildiği 15 kütüphane çalışanından 7 'si kütüphane kullanıcıları ile iletişim halinde olduklarını belirtirken, 8 kütüphane çalışanı ise iletişimlerinin olmadığını üstelik buna gerekte olmadığını belirtmişlerdir. Kütüphane çalışanlarının bu tutumu kütüphanecilik anlayışına ters düşmektedir.

- Kütüphanelerin sadece sağlıklı insanların kullanabileceği bir mekânmış algısı yaratılmaktadır. Ancak bazı rahatsızlıkları bulunan dezavantajlı kullanıcıların da en az sağlıklı bireyler kadar kütüphane kullanım hakları bulunmaktadır. Böyle bir algının yaratıldığının düşünülmesinin nedeni ise görüşme yapılan 15 kütüphaneden 12'sinde bina yapısından,

teknoloji eksikliğinden, kaynak yetersizliğinden ve kütüphaneye çekme konusunda hiçbir girişimin bulunmamasından dolayı dezavantajlı bireyler tarafından kullanılmamasıdır. İstanbul'da bulunan bu iki büyük ilçede dezavantajlı kullanıcıların beklentilerini karşılayan sadece 5 kütüphanenin bulunması, bu konuda büyük bir eksikliğin olduğunu göstermektedir.

- Görüşme sırasında dezavantajlı bireylerin kütüphane kullanımı sırasında rahatlığına ilişki soruya çoğunluk, rahat olduklarını düşünmedikleri için kütüphane kullanımı konusunda geri adım attıklarını belirtmişlerdir. Ancak gerekli düzenlemeler ile rahatlığın sağlanması konusunda da bir girişimleri bulunmamaktadır.

- Dezavantajlı kullanıcılar için yeterli imkânlara sahip olan bazı kütüphaneler ise imkânların olmasına rağmen dezavantajlı bireylerin kütüphaneyi yeteri kadar kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun nedeni olarak, dezavantajlı bireylerin kendilerini toplumdan soyutlama eğilimli olduğu, bu nedenle kütüphaneler gibi kalabalık ortamları tercih etmedikleri kanısı oluşmaktadır.

- Kütüphane hizmetlerinin sunumunda dezavantajlı kullanıcılara ayrıcalık tanınmalı mı sorusuna çoğunluk tanınması gerektiğini belirtmiştir. Ancak, kütüphane binası, derme, çeşitli teknolojik aletler, işaret dili vb. durumlar dezavantajlı kullanıcılar da dikkate alınarak temelde hazırlanırsa, sonrasında herhangi bir ayrıcalık tanınmasına gerek duyulmamaktadır. Çoğu zaman kütüphane kullanıcıları arasında onlara özel ilgi göstermek, onların ötekileştirildiklerini düşünmelerine de neden olabilmektedir.

- Kütüphanecilerin dezavantajlı kullanıcılara daha iyi hizmet sunabilmek, iletişim kurabilmek ve onları anlamalarını sağlayacak kişisel gelişim programlarına (işaret dili, seminer vb.) katılmaları zorunlu olmamakla beraber gerekli görülmektedir. Görüşmenin

gerçekleştiği 15 kütüphaneci de herhangi bir kişisel gelişim programına katılmadıklarını belirtmişlerdir.

- Katılımcılara yöneltilen, OSB'ye dair bilgilerinin var olup olmadığı sorusuna tamamı herhangi bir bilgilerinin olmadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre çalışmanın birinci alt hipotezi olan "Otizmin ve otizmli hastaların toplumdaki bilinirlik düzeyi kütüphane ve hizmetleri dünyasında yetersizdir." yargısı doğrulanmaktadır.

- Otizmli kütüphane kullanıcıları ve/veya üyeleriniz var mıdır sorusuna katılımcıların tamamı otizmli kütüphane kullanıcısının olmadığını, kütüphaneye hiç gelmediklerini bu nedenle otizmli kullanıcılara karşı bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir.

- Kütüphane çalışanları ile gerçekleştirilen görüşme sonucunda, birkaç kişi hariç dezavantajlı kullanıcıların bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bazı kütüphaneleri görme ve/veya ortopedik engellilerin ara sıra kullandıkları da saptanmıştır. Ancak otizmli kullanıcıların kütüphaneciler, RAM eğitmenleri ve ailelerinden de edinilen bilgilere göre kütüphaneleri hiç kullanmadıkları sonucuna varılmıştır. Buna göre çalışmanın üçüncü alt hipotezi olan "Otizmli insanlar kütüphaneleri ve hizmetlerini diğer kullanıcılara göre kendilerine daha uzak görmektedirler." yargısı doğrulanmaktadır. Dezavantajlı bireylerin kütüphane kullanım alışkanlığının bulunmamasının nedeni olarak kütüphane ve RAM arasında iş birliğinin olmaması, kütüphanecilerin bu konuda ki sığlıkları, RAM'ın kütüphaneleri eğitime destek bir kurum olarak görmemeleri, ailelerin kütüphane kullanımı sonucunda çocuklarında yaratacağı olumlu etkilerin bilincinde olmamaları vb. birçok neden sayılabilmektedir.

- Kütüphane çalışanlarına dezavantajlı kullanıcıları kütüphaneye çekme konusunda ne tür aktivitelerde bulundukları sorulduğunda çoğunluğu

hiçbir aktivitede bulunulmadığı, bazıları kütüphanenin bulunduğu ilçedeki görme engelliler tespit edilerek telefon ile aranıp kütüphane kullanımı konusunda bilgilendirme yapıldığı ve bazıları da kütüphanenin web sitesinde dezavantajlı kullanıcılar için çeşitli duyurular yapıldığını belirtmişlerdir. Ancak bunların hiçbiri yeterli görülmemektedir. Olması gereken aktivitelerin örnekleri öneriler bölümünde verilmektedir.

- Araştırmaya katılan 17 RAM eğitmeninin %70,6'sı (12 kişi) kadın ve %29,4'ü (5 kişi) ise erkektir. Eğitmenlerin %52,9'u (9 kişi) 18-25 yaş aralığında yer almaktadır. Genel olarak bu yaş grubuna sahip bireylerin mesleki tecrübelerinin eksik olduğu varsayılmaktadır.

- Araştırmaya katılan RAM eğitmenleri çeşitli bölümlerden mezun kişilerden oluşmaktadır. Bunlardan, %47,1'i (8 kişi) Özel Eğitim Öğretmeni mezunu, %23,5'i (4 kişi) Çocuk Gelişimi mezunu, %17,6'sı (3 kişi) Klinik Psikolog ve %11,8'i (2 kişi) ise psikologdan oluşmaktadır.

- RAM eğitmenlerine yöneltilen otizmli bir çocuğun hayatında kütüphanenin gerekliliği sorusuna eğitmenler genel olarak şu cevapları vermişlerdir; okuma yazma eğitimi otizmde sadece Atipik ve Asperger Sendromlu olan öğrencilere verilebilmektedir. Tabi ki gerekli koşullar sağlanır ve sosyal çevreye uyumlu olunursa ancak o zaman kütüphane çocuk için kullanılabilir ve gereklilik arz eder. Okuma-yazma bilen bir otizmli çocuk için sosyal ortam açısından önem taşımaktadır ve boş zamanını verimli değerlendirebileceği için yararlı olacağını düşünüyorum gibi genel cevaplar alınmıştır.

- Elde edilen verilere göre RAM eğitmenlerinin birkaçı hariç kütüphane üyelikleri bulunmamakta olup, kütüphane kullanımı ise yok denecek kadar azdır. Aileleri ve otizmli bireyleri ise kütüphane kullanımı konusunda herhangi bir teşvikleri de bulunmamaktadır. Kütüphaneyi

kullanan öğrencilerinin de olmadığı saptanmıştır. Eğitmenlerin kütüphane kullanımının çocuklar üzerinde olumlu etki yaratacağını belirtmelerine rağmen neden bu konuda herhangi bir adım atmadıkları da tartışma konusudur.

- Araştırmaya katılan 15 otizmli bireyin ailesinin %100'ü(15 kişi) kadından oluşmaktadır. Ailelerin %40,0'ı (6 kişi) 26-35 yaş aralığında yer almaktadır. Ardından %26,7 (4 kişi) ile 18-25 yaşın gelmesi ise otizmin günümüzde git gide yaygınlaştığının bir göstergesidir. Görüşmeye katılan aile üyelerinin kimlikleri sorulduğunda tamamı annesi olduğunu belirtmiştir.

- Araştırmaya katılan ailelerin %60,0'ı (9 kişi) ilkokul mezunu, tamamı ev hanımı, %33,3'ünün (5 kişi) aylık ortalama gelirleri 2800-3500 tl arası değişmekte olup, çoğunluğu %33,3 (5 kişi) 2 çocuk sahibi kişilerdir. Tamamının ailedeki otizmli çocuk sayısı 1 olup, %93,3'ü (14 kişi) erkek çocuktan oluşmaktadır. Araştırmada geçen otizme yakalanma durumu erkeklerde kızlara oranla daha yüksektir ifadesinin, küçük bir grup için de olsa doğrulandığı görülmektedir.

- Araştırmaya katılan otizmli bireylerin ailelerinin hiçbirinin kütüphane üyeliği bulunmamakta ve kütüphaneyi hiç kullanmamaktadırlar. Ailelere yöneltilen çocuğunuzu kütüphaneye hiç götürdünüz mü sorusuna katılımcıların tamamı götürmediklerini belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak da; okuma yazma bilmiyor, oradakileri rahatsız eder ya da hiç düşünmedim şeklinde cevaplar verilmiştir.

.

- Çocuğunuz kütüphaneyi kullanırken siz çocuğunuz için kaygı duyar mısınız sorusuna katılımcıların çoğunluğu kaygı duyacaklarını belirtmişlerdir. Buna göre çalışmanın ikinci alt hipotezi olan "Otizmli kullanıcıların aileleri, yaşayacakları toplumsal uyum sorunu nedeni ile

çocuklarının kütüphaneye gitmelerine çok sıcak bakmamaktadır." yargısı doğrulanmaktadır.

- Katılımcılara yöneltilen kütüphane kullanımının çocuğunuz üzerinde yararlı olacağını düşünüyor musunuz sorusuna görüşmeye katılan 15 ailede yararlı olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Ancak burada hem yararlı olacağını düşünmeleri hem de kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırmamaları gibi bir çelişki ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada varılan sonuçlar doğrultusunda, halk kütüphanesinde görev alan kütüphanecilerin dezavantajlı kullanıcı gruplarına karşı tutumları, rehabilitasyon merkezi çalışanlarının kütüphane ile ilişkisi ve otizmli bireylerin ailelerinin çocuklarına okuma alışkanlığını ve kütüphane sevgisi kazandırmaları hususunda aşağıdaki maddeler öneri olarak geliştirilmiştir:

- Her kütüphane çalışanı daha çok kitleye ulaşmayı hedeflemeli ve bu doğrultuda çalışmalar yapmalıdır.

- Kütüphane çalışanları, dezavantajlı kullanıcılara daha iyi hizmet sunabilmek ve onları anlama noktasında kişisel gelişim programlarına (seminer, işaret dili vb.) katılmaları konusunda daha çok teşvik edilmelidir.

- Daha çok kitleye hitap edebilmek amacıyla, kütüphane hizmetlerini güncel duyuru hizmetlerinde (e-posta, sosyal medya vb.) sıkça duyurmalıdır.

- Kütüphanenin 5 temel unsuru olan bina, bütçe, personel, derme ve kullanıcı her kullanıcı kitlesine uygun olacak şekilde ayarlanmalıdır.

- Personeli ile görüşme yapılan kütüphanelerde gözlem sonucunda elde edilen verilere göre, kütüphanelerde otizmliler de dâhil, dezavantajlı kullanıcılar için yapılabilecek düzenleme önerileri aşağıda listelenmektedir;

- Sese yalıtımlı ve çeşitli eğitici oyuncakların da (maketler, legolar, yapbozlar, eşleştirme kartlarının vb.) bulunduğu oyun salonları bulunmalıdır,
- Boyama yapabilecekleri çalışma alanları yaratılmalıdır,
- Engelli kullanıcılar için kütüphanelerde kavram kitapları ve resimli hikâye kitaplarının bulundurulması gerekmektedir,
- Duvarlar, yer zemini ve tavan akustik düzenlemeye uygun olmalıdır,
- Otizmli kullanıcılar için, kütüphane ortamında sürekli tekrar eden hareketli materyallerin bulunmaması gerekmektedir,
- Engelli kullanıcılar için zorluk yaratmaması açısından, kütüphanelerin okuma salonları giriş katta bulunmalıdır,
- Çok katlı binalarda asansör bulunmalıdır,
- Açık kapılar, alçak raflar ve yön işaretleri olmalıdır,

- RAM eğitmenleri, son çıkan tıbbi gelişmelerden de haberdar olmak için kütüphanelerdeki veri tabanlarını kullanmalıdırlar,

- RAM eğitmenleri, kütüphanenin dezavantajlı kullanıcılar için yararlı olacağını düşünmelerine rağmen teşvikte bulunmamaları oldukça çelişkilidir. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için dezavantajlı bireyleri ve ailelerini kütüphane kullanımı konusunda yönlendirmeleri gerekmektedir.

- Rehabilitasyon merkezleri ve kütüphaneler arasında iş birliği yapılmalı ve dezavantajlı bireylere kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırılmalıdır.

- Rehabilitasyon merkezlerinde eğitim gören ve ücretli ek ders almaya maddi imkânları el vermeyen çocuklar için çeşitli kooperatif çalışmaları veya kermesler düzenlenerek elde edilen gelir ile bu çocuklara eğitim verilebilir.

- Rehabilitasyon merkezlerinde, kütüphane kullanımının hem çocuklar hem de aileleri üzerinde yaratacağı olumlu etkilerin bahsedildiği seminerler verilebilir.

- Dezavantajlı bireylerin aileleri, çocuklarını toplumdan soyutlamak yerine daha çok topluma katma noktasında kütüphanelerden destek alabilir.

KAYNAKÇA

Acıbadem Web ve Yayın Kurulu. (2021). Sosyal fobi ile ortaya çıkabilecek komplikasyonlar nelerdir. https://www.acibadem.com.tr/ilgi-alani/sosyal-fobi/#nedenleri (Erişim Tarihi: 08.05.2021).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere yönelik ulusal eylem planı (2016-2019). Ankara. https://eyh.aile.gov.tr/uploads/pages/otizm-spektrumbozuklugu-olan-bireylere-yonelik-ulusal-eylem-plani-2016- 2019/otizm-spektrum-bozuklugu-olan-bireylere-yonelikulusal-eylem-plani-2016-2019-ni-indirmek-icin-tiklayiniz.pdf (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

Akın, A. (2007). Toplumsal cinsiyet (gender) ayırımcılığı ve sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni,* 26(2).

American Psychiactric Association. (2000) DSM IV-TR Tanı Ölçütleri El Kitabı (Çev. Ertuğrul Köroğlu). Ankara: *Hekimler Yayın Birliği*. (Orijinal eserin yayın tarihi 1994).

Anadolu Otizm Eğitim ve Mücadele Geydirici Vakfı. (2015). Otizm spektrum bozukluğu'nun nedenleri ve risk faktörleri. https://www.anadoluotizm.org/otizm-hakkinda/otizm-spektrum-bozuklugunun-nedenleri-ve-risk-faktorleri/ Erişim Tarihi: 01.03.2021).

Anderson, A. (2018). Autism and the academic library: a study of online communication, Old Dominion University, 3.

Arslan, E. ve İnce, G. (2015). 12 Haftalık egzersiz programının Atipik Otizmli çocukların kaba motor beceri düzeylerine etkisi. Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi, 1(1), 51-62.

Arslan, Y., Şahin, H. M., Gülnar, U. ve Şahbudak, M. (2014). Görme engellilerin toplumsal hayatta yaşadıkları zorluklar (Batman merkez örneği). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*; 4, 2.

Article'19. (2015). Lebanon: Disability and Access to Information. Country Report, 6 -8.

Asafov, A. (2020). Otizm nedir? Otizm belirtileri nelerdir? Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi, Medical Park Elazığ. https://www.medicalpark.com.tr/otizm-nedir-belirti-ve-tedavi-yontemleri-nelerdir/hg-1743#1 (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

Aslan, M. ve Şeker, S. (2011) Engellilere yönelik toplumsal algı ve dışlanmışlık (Siirt örneği). Siirt Üniversitesi Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu. http://www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/aslan-seker.pdf (Erişim Tarihi: 05.04.2021).

Asperger, H. (1944). Die autistischen Psychopathen im Kindesalter. Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten, 117, 76–136.

Aydın, D. ve Özgen, Z,E. (2018). Çocuklarda otizm spektrum bozukluğu ve erken tanılamada hemşirenin rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*,7(3): 93-101.

Aydın, E. A. (2011). Görme engelli üniversite öğrencilerinin bilgiye erişim sorunları. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, 23-27.

Barinç, M. (2021). İşitme engelliler için kullanılabilecek yardımcı teknolojiler. https://mehmetbarinc.wordpress.com/isitme-engelliler-icin-kulanilabilecek-yardimci-teknolojiler/ (Erişim Tarihi: 05.05.2021).

Batmaz, H. (2018). Otizmde glutenin rolü. Glutensiz Hayat Derneği. http://www.glutensizhayatdernegi.org/Makale/1034/15 (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

Bergama Ram.(2016). Ortopedik engelli bireyler. E-Bülten Sayı: 33. https://bergamaram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/35/04/964487/dosyalar/2016_06/14102042_33ortopedikengellibireyler.pdf (Erişim Tarihi: 05.04.2021).

Beşinci Mevsim Özel Eğitim. (2020). Zihinsel engellilik nedir? Özel Beşinci Mevsim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi. https://www.besincimevsim.com.tr/bilgi-deposu/zihinsel-engel-mental-reterdation/zihinsel-engellilik-nedir/ (Erişim Tarihi: 05.04.2021).

Bezirci, P. (Ed). (2019). *Bilgiye Erişimde Engellilere Yönelik Kütüphane Uygulamaları.* İstanbul: Hiperlin Yayınları.

Bilgikat, (2020). Feet ne demek ?, 1 feet kaç metre ? https://bilgikat.com/feet-ne-demek-1-feet-kac-metre/ (Erişim Tarihi: 04.05.2021).

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi. (2009) http://www.ozevvakfi.org/isikyolu/pdf/bmehs.pdf (Erişim Tarihi: 09.01.2022).

CC-İNC. (2021). İşitme ve konuşma iletişim hizmetleri ve cihazları. https://tr.cc-inc.org/hearing-and-speech-communication-services-and-devices-1859 (Erişim Tarihi: 05.05.2021).

Cüceloğlu, D. (2000). *İyi Düşün Doğru Karar Ver*. Sistem Yay, İstanbul.

Çeliker, Z. P. Ve Ege, P. (2005). İşitme engelli çocukların konuşmalarının anlaşılabilirliğini etkileyen faktörler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 2005, 6 (1) 19-32.

Davranış Net. (2019). Her otistik dahi mi**?** İdiot dahiler (Savant Sendromu). https://www.davranis.net/normal-disi-davranislar/her-otistik-dahi-mi-ya-da-idiot-dahiler/ (Erişim Tarihi: 21.02.2021).

Dedeoğlu, S. (2018). Özel eğitimde müzik alanına ilişkin yapılmış olan bilimsel çalışmaların içerik analizi. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Anabilim Dalı Müzik Eğitimi Bilim Dalı, Konya, 12.

Demir, G. (2015). *Hükümlü Ve Tutuklulara Yönelik Kütüphane Hizmetleri Kılavuzu*- 3. Basım. https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/publications/professional-report/92-tr.pdf (Erişim Tarihi: 19.10.2021).

Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1):15-28.

Durakcan, Y. C. (2016). Kafa karıştıran bir kavram: zekâ nedir? https://bilimfili.com/kafa-karistiran-bir-kavram-zeka-nedir (Erişim Tarihi: 05.04.2021).

Durduran, Y. (2009). Engelli çocukların engellilikleri dışındaki sağlık sorunları ve sağlık hizmetlerinden yararlanma durumları: kontrollü saha çalışması, Konya, Selçuk Üniversitesi, (Doktora Tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=MhigOKrqBe8IXSbSP_DwNg&no=b2mFH93ljUM2hU25_Obftg (Erişim Tarihi: 02.04.2021).

Durukan, İ. ve Türkbay, T. (2010). Savant Sendromu: klinik ve nöropsikolojik özellikleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 2(2):237-253.

Edremit Belediyesi. (2021). 'İşitme engeli' nedir? İşitme engelli kime denir? https://edremit.bel.tr/engelsizsiniz/isitme-engeli-nedir-isitme-engelli-kime-denir#:~:text=Bireyin%20herhangi%20bir%20frekansta%20verilen,ki%C5%9Filere%20%22%C4%B0%C5%9Fitme%20engelli%22%20denir (Erişim Tarihi: 02.04.2021).

Eliçin, Ö. ve Yıkmış, A. (2015). Otizmi olan öğrencilere okuma-yazma öğretme konusunda sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 231-242.

Engelsiz Yaşama Derneği. (2020). Kör ve az gören ayrımı. https://ey-der.com/az-gorenler/kor-ve-az-goren-ayrimi/ (Erişim Tarihi: 03.04.2021).

Enöz, M. (2019). Grip aşılarının civa içeriği – Thimerosal nedir? – Aşılardaki thimerosal güvenilir midir? – Grip aşına bağlı otizm görülebilir mi? https://www.kulakburunbogaz.info/grip-asilarinin-civa-icerigi-thimerosal-nedir-asilardaki-thimerosal-guvenilir-midir-grip-asina-bagli-otizm-gorulebilir-mi/#:~:text=Thimerosal%20a%C5%9F%C4%B1larda%20%C3%BCreyebilen%20mikrop%2C%20bakteri,di%C4%9Fer%20%C3%BCr%C3%BCnlerde%20koruyucu%20ama%C3%A7l%C4%B1%20kullan%C4%B1lmaktad%C4%B1r (Erişim Tarihi: 10.03.2021).

Enstitü Herkes İçin Eğitim. (2019). Erken teşhis hayat kurtarır. https://www.iienstitu.com/blog/erkenteshishayatkurtarir#:~:text=Erken%20Te%C5%9Fhisin%20Faydas%C4%B1%20Nedir%3F,iyi%20sonu%C3%A7lar%20elde%20edilmesini%20sa%C4%9Flamaktad%C4%B1r.(Erişim Tarihi: 19.03.2021).

Etkinlik Karavanı. (2021). Basara yöntemi. https://www.etkinlikkaravani.com/basara-yontemi (Erişim Tarihi: 23.08.2021).

Farmer, L. S. J. (2021). Library services for youth with autism. California State University, Long Beach, USA, 8.

Ghuloum, H. F. ve Alyacoub, W. M. (2016). Activating the role of the public library towards Autism Spectrum Disorder (ASD) in Kuwait. Kuwait.

Girli, A. (2007). Asperger Sendromlu ve yüksek işlevli otistik çocukların eğitimden yararlanma düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8 (2) 23-43.

Güler, M. (2019). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların anne-babalarının ruh sağlığı ve evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.

Gülleroğlu, H. D. (2021). Bilimsel araştırma yöntemleri. https://slidetodoc.com/blmsel-aratirma-yntemler-yrd-do-dr-hamide-deniz-4/ (Erişim Tarihi: 23.06.2021).

Gültekin K. B. ve Dereboy İ. F. (2011). Üniversite öğrencilerinde sosyal fobinin yaygınlığı ve sosyal fobinin yaşam kalitesi, akademik başarı ve kimlik oluşumu üzerine etkileri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 1; 22 (3):150-58.

Güncel Türkçe Sözlük (2021). Otizm maddesi. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

Güneş, F. (2019). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller*. Ankara: Pegem Akademi.

Güngör, M., Bolat, A., Cengiz, H., ve Aslan, N. (2011). Özürlülere yönelik teknolojik düzenlemeler. Sektörel Araştırma ve Stratejiler Dairesi Başkanlığı.

Güran, Y. (2010). Otizm ile zekâ ilişkisi, http://www.yalcinguran.com/2010/11/otizm-ile-zeka-iliskisi/ (Erişim Tarihi: 19.03.2021).

Hagberg, B., Hanefeld, F., Percy, A. ve Skjeldal, O. (2002). An update on clinically applicable diagnostic criteria in Rett syndrome. Comments to Rett Syndrome Clinical Criteria Consensus Panel Satellite to European Paediatric Neurology

Society Meeting, Baden Baden, Germany, 11 September 2001. Eur J Paediatr Neurol 2002, 6, 293-297.

Torun, O. (2018). *Halk Kütüphaneleri: Geçmişten Geleceğe Yönelimler ve Yeni Roller* / yayına hazırlayan Hüseyin Odabaş, Mehmet Ali Akkaya. -- İstanbul: Hiperlink Yayınları, s. 232.

IOM Uluslararası Göç Örgütü. (2009). Uluslararası göç hukuku göç terimleri sözlüğü, No:18 (Ed. Bülent Çiçekli), 1-75.

İçimdeki Hazine. (2018). Zekâ geriliği ve otizm ilişkisi. https://production--otsimo.netlify.app/tr/zeka-geriligi-ve-otizm-iliskisi/ (Erişim Tarihi: 21.02.2021).

İlkevin. (2018). Rett Sendromu nedir? Belirtileri nelerdir? https://ilkevin.com.tr/rett-sendromu-nedir-belirtileri-nelerdir/#:~:text=Ba%C5%9F%20geli%C5%9Fiminde%20yava%C5%9Flama%2C%20anormal%20el,Rett%20sendromunun%20belirtileri%20ortaya%20%C3%A7%C4%B1kar (Erişim Tarihi: 20.02.2021).

İSEM. (2019). Ortopedik engellilere ve ailelerine psikolojik destek. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık Daire Başkanlığı Engelliler Müdürlüğü. https://saglik.ibb.istanbul/wp-content/uploads/2019/05/ORTOPEDiK-ENGELLiLERE-VE-AiLELERiNE-PSiKOLOJiK-DESTEK.pdf (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

İşitme Engelliler. (2012). İşitme cihazları. https://isitmeengelliler.wordpress.com/isitme-cihazlari/ (Erişim Tarihi: 05.05.2021).

Kanık, L. (1994). Görme engellilere yönelik kütüphane hizmetleri. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Ana Bilim Dalı, Ankara, 29-30.

Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child,* 2:217–50.

Kartal, M. E. (2018). Türkiye'de sesli kütüphane hizmetleri ve görme engellilerin sesli kütüphane hizmetlerine karşı tutumları. (Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı, 59-115.

Kırcaali-İftar, G. (2012). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış. E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimleri* (ss. 17-46). Ankara: Vize Yayıncılık.

Kızıl, M. (2019). Engelli kullanıcılar için kütüphane imkânları. Artvin Çoruh Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı. https://kutuphane.artvin.edu.tr/engelli-kullanicilar-icin-kutuphane-imkanlari (Erişim Tarihi: 02.05.2021).

Kilarcı, Ş. (2019). Engelli kullanıcılara yönelik bilgi hizmetleri ve bir engelsiz kütüphane model önerisi. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Erzurum, 13-47.

Kocaeli Üniversitesi. (2017). Erişilebilir kütüphane. Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı. http://kutuphane.kocaeli.edu.tr/erisilebilirkutuphane.php (Erişim Tarihi: 05.05.2021).

Korkmaz, B. (2019). Otizm tedavisi. Rehberlik Araştırma. https://www.rehberlikarastirma.com/otizm-belirtileri-nelerdir (Erişim Tarihi: 18.02.2021).

Köknel, Ö. (2016). Ekonomik durumun ve işsizliğin bireye ve topluma etkisi. https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/dusunenlerin-dusuncesi/ekonomik-durumun-ve-issizligin-bireye-ve-topluma-etkisi-2223904 (Erişim Tarihi: 10.04.2021).

Köse, S., Özbaran, B. ve Erermiş, S. (2012). Otizm yelpaze bozukluklarında nöropsikolojik profil. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 19, 103-115.

Küçükgöz, M. (2014). Atipik Otizm. Trakya Üniversitesi 24. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, 25-27 Eylül, Edirne.

Küçükgöz, M. (2014). Otizm bir zeka geriliği midir?. Trakya Üniversitesi 24. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, 25-27 Eylül, Edirne.

http://www.mehmetkucukgoz.com/SikcaDetay.aspx?SikcaID=18 (Erişim Tarihi: 21.02.2021).

Lafamiliallc.com. (2022). Engelli Bireyler Eğitim Yasası (IDEA). https://tr.lafamiliallc.com/individuals-with-disabilities-education-act-33850 (Erişim Tarihi: 09.02.2022).

Maxtone. (2019). İşitme kaybı dereceleri. https://maxtone.com.tr/web/isitme-hakkinda/isitme-kaybi-dereceleri.php (Erişim Tarihi: 02.04.2021).

Milli eğitim Bakanlığı. (2015). Zihinsel engelliler. Çocuk Gelişimi, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2016). Çocuk gelişimi ve eğitimi-görme engelliler. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. https://docplayer.biz.tr/8035331-T-c-milli-egitim-bakanligi-megep-mesleki-egitim-ve-ogretim-sisteminin-guclendirilmesi-projesi-cocuk-gelisimi-ve-egitimi-gorme-engelliler.html adresinden erişildi (Erişim Tarihi: 25.03.2021).

Minshew, N. J., Goldstein, G., Taylor, H., ve Siegel, D. J. (1994). Academic achievement in high functioning autistic individuals. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 16(2), 261-270.

Mukaddes, N. M. (2014). *Otizm Spektrum Bozuklukları Tanı ve Takip*. İstanbul Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Enstitüsü, http://www.inca2014.com/sunular/turkce/Nahit%20Motavalli%20Mukaddes.pdf (Erişim Tarihi: 18.02.2021).

Mutluer, S. (2006). Özgüven oluşmasında manevi değerlerin rolü. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Psikolojisi) Anabilim Dalı, Ankara.

Nedir. (2016). Sözlükte "inç" ne demek? https://www.nedir.com/in%C3%A7 (Erişim Tarihi: 04.05.2021).

Neul JL, Kaufmann WE, Glaze DG, ve diğ. (2010). Rett syndrome: revised diagnostic criteria and nomenclature. *Ann Neurol*, 68, 944-950.

Np Tıp Merkezi. (2020). Otizm spektrum bozukluğu (OSB). https://nptipmerkezi.com/otizm-spektrum-bozuklugu-osb (Erişim Tarihi: 22.02.2021).

Onay, H. ve Özkınay, C. (2021). Otizm ve genetik. https://cocukgenetik.com/otizm (Erişim Tarihi: 02.03.2021).

Otizm Haberleri. (2017). Otizm ve ağır metal ilişkisini dişler çözdü. https://www.otizmhaberleri.com/otizm-ve-agir-metal-iliskisini-disler-cozdu/ (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

Otsimo. (2021). Otizme yönelik tedavi uygulamaları. https://otsimo.com/tr/otizme-yonelik-tedavi-uygulamalari/ (Erişim Tarihi: 27.03.2021).

Özbaran, B. (2014). Otizm spektrum bozukluklarında çevresel faktörler etkili midir? *The Journal of Pediatric Research*, 1(4):170-3.

Özeldersalanı. (2021). Okuma yazma nasıl öğretilir? Ses temelli cümle yöntemi nedir? https://www.ozeldersalani.com/okuma-yazma-nasil-ogretilir-ses-temelli-cumle-yontemi-nedir (Erişim Tarihi: 23.08.2021).

Özgür, İ. (2011). *Engelli Çocuklar ve Eğitimi Özel Eğitim*, "3. Baskı", Adana: Karahan Kitap evi, 197- 213.

Özkan, İ. (2009). Esansiyel nedir. Zinde Türkiye Sağlıklı Yaşam ve Spor. https://www.bodytr.com/esansiyel#:~:text=Bu%20kelime%20beslenme%20konusunda%20kullan%C4%B1l%C4%B1rken,kendi%20i%C3%A7inde%20%C3%BCretemedi%C4%9Fi%20maddeler%20esansiyeldir (Erişim Tarihi: 10.03.2021).

Partici, R. (2018). Üniversitelerde eğitim gören engelli öğrencilerin eğitimleri sırasında karşılaştıkları problemler (Kırıkkale Üniversitesi örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale, 46.

Rakap, S., Birkan, B. Ve Kalkan, S. (2017). *Türkiye'de Otizm Spektrum Bozukluğu ve Özel Eğitim*. Rakap, S. (Ed.). Tohum Otizm Vakfı.

Rehabilitasyon. (2021). Konuşma engeli. https://www.rehabilitasyon.com/hastaliklar/detay/Konusma_Engeli (Erişim Tarihi: 05.04.2021).

Sabah. (2017). İşitme kaybı nedir? İşitme kaybının nedenleri ve belirtileri. https://www.sabah.com.tr/saglik/2017/01/05/isitme-kaybi-nedir-isitme-kaybinin-nedenleri-ve-belirtileri (Erişim Tarihi: 04.05.2021).

Sağlık Bakanlığı. (2018). Aşılar ile otizm arasında ilişki var mıdır? https://asi.saglik.gov.tr/genel-bilgiler/46-a%C5%9F%C4%B1lar-ile-otizm-aras%C4%B1nda-ili%C5%9Fki-var-m%C4%B1d%C4%B1r.html (Erişim Tarihi: 21.02.2021).

Sanberk, S. ve Zengin Eroğlu, M. (2013). Çocukluğun dezintegratif bozukluğu: bir olgu sunumu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 174-7.

Subaşıoğlu, F. (2008). Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri'nin "engellilik farkındalığı" üzerine bir araştırma. *Bilgi Dünyası*, 9.

Sucuoğlu, B. (2003). Otizm ve otistik bozukluğu olan çocuklar. A. Ataman (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (392-412). Ankara: Gündüz Yayınları.

Şahin, H. ve Erkal, S. (2012). Ortopedik ve görme engelli bireyler için konaklama tesislerinde yapılması gereken düzenlemeler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*; 2.

Şerbetçi, B. (2016). Beyinde oluşan hasar sonucu olağanüstü yeteneklere sahip olma hastalığı: Savant Sendromu. https://www.gzt.com/jurnalist/beyinde-olusan-hasar-sonucu-olaganustu-yeteneklere-sahip-olma-hastaligi-savant-sendromu-2555188 (Erişim Tarihi: 22.02.2021).

Taştan, K. ve Demiröz, H. P. (2016). Toplumsal kaygı bozukluğu (sosyal fobi) tedavisinde hipnoterapi uygulaması: vaka sunumu. *Euras J Fam Med*; 5(1): 46-8.

Temel, R. (2017). Doğu ve güneydoğudan göç eden bireylerin yoksulluk ve sosyal dışlanma boyutunda incelenmesi (Manisa ili örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Denizli.

Temel, Ş. (2017). Otizm ve ağır metal ilişkisini dişler çözdü. https://www.aydinlik.com.tr/saglik/2017-haziran/otizm-ve-agir-metal-iliskisini-disler-cozdu (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

Tıp Terimleri Sözlüğü. (2021). Complex. https://www.tipterimlerisozlugu.com/complex.html (Erişim Tarihi: 10.03.2021).

Tohum Otizm Vakfı. (2017). Türkiye'de otizm spektrum bozukluğu ve özel eğitim. http://www.tohumotizm.org.tr/sites/default/files/rapor_tohum__kitap_baski.pdf (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

Tohum Otizm Vakfı. (2020). Savant Sendromu nedir? https://www.tohumotizm.org.tr/otizm/onemli-bilgiler/dogru-bilinen-yanlislar/savant-sendromu-nedir/ (Erişim Tarihi: 22.02.2021).

Tokyol, G. (2019). 38 yaşındaki otizmli Divitçioğlu: Otizmli olduğumu öğrenene kadar 17 yılı eziyetle geçirdim; şimdi ise ne olduğumu biliyorum, bir fatih!. T24 Bağımsız İnternet Gazetesi. https://t24.com.tr/haber/38-yasindaki-otizmli-divitcioglu-otizmli-oldugumu-ogrenene-kadar-17-yili-eziyetle-gecirdim-simdi-ise-ne-oldugumu-biliyorum-bir-fatih,839164 (Erişim Tarihi: 25.09.2021).

Türk Dil Kurumu. (2019). Büyük türkçe sözlüğü. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 02.04.2021).

Türkcerrahi. (2021). Etiyoloji. https://www.turkcerrahi.com/tip-sozlugu/etiyoloji/ (Erişim Tarihi: 10.03.2021).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). 17844 Sayılı Resmi Gazete .

Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi*. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/108517 (Erişim Tarihi: 23.06.2021).

Uzunismail, H. (2021). *Artık Hastalığımla Baş Edebiliyorum (Mast Hücrelerinin Gizi)*, Nobel Tıp Kitabevleri.

Ümmü Kumru Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi. (2021).Asperger sendromu nasıl teşhis edilir? http://ummukumru.com.tr/destek-egitimleri/yaygin-

gelisimsel-bozukluklar-destek-egitim-programi/asperger-sendromu-nasil-teshis-edilir (Erişim Tarihi: 23.10.2021).

Vikipedi. (2021). Rett Sendromu. https://tr.wikipedia.org/wiki/Rett_sendromu (Erişim Tarihi: 02.03.2021).

Wing, L. (2005). *Otizm Rehberi*, (Çev: S. Kunt). İstanbul: Doğan Kitap. (Orijinal eserin yayın tarihi 1996).

Yanıkkerem, E. ve Esmeray, N. (2017). İşitme ve konuşma engelli kadınların yaşadığı güçlükler. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6 (2): 38-46.

Yavuz, E. (2021). Defisit nedir? Tıpta defisit ne demek? https://doktordanhaberler.com/defisit/ (Erişim Tarihi: 23.09.2021).

Yazıcı, K.U. ve Perçinel, İ. (2014). Çocuk psikiyatrisi pratiğinde nadir bir durum: çocukluk çağı dezintegratif bozukluğu. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 27, 352-355.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz Bolat, E. (2018). Süreğen hastalığı olan çocuklar ve hastane okulları. *Dergipark,* (218), 166.

Yosunkaya, E. (2013). Otizm etyolojisinde genetik ve güncel perspektif. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi,* 76(4), ss.84-88.

Yücesoy Özkan, Ş., Ergenekon, Y., Çolak, A. ve Kaya, Ö. (2016). *Otizm Spektrum Bozukluğu*. Cavkaytar, A. (Ed.). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Zengin Akkuş, P. ve Utine, G. E. (2016). Rett Sendromu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 59, 76-85.

EKLER

EK-1: İstanbul İlinin Sultangazi ve Başakşehir İlçelerinde Bulunan Halk Kütüphanesi Çalışanlarına Yöneltilen Görüşme Soruları

GÖRÜŞME FORMU

Değerli Katılımcı,

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı'nda 2. sınıf yüksek lisans öğrencisiyim. "Dezavantajlı Kullanıcılar Olarak Otizmli Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri ve Beklentiler" başlıklı tezim için araştırma yapmaktayım.

Araştırma için İstanbul ilinin Sultangazi ve Başakşehir ilçelerinde yer alan halk kütüphanelerinde çalışan kütüphane personelleri ile yarı yapılandırılmış görüşme yapmaktayım. Görüşme sonucunda elde edilen veriler sadece bu araştırmada kullanılacaktır. İzninizle ses kaydı almayı düşünüyorum. Böylelikle hem çok vaktinizi almayacağim, hem de analiz etme sürecinde bana kolaylık sağlayacaktır.

Araştırmaya katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Alev KAHRİMAN
alevmusab@gmail.com

SORULAR

DEMOGRAFİK SORULAR

1. Cinsiyet: ( ) Kadın ( ) Erkek
2. Yaş:……....
3. Eğitim Durumu:…….
4. Mezun Olunan Bölüm:.....
5. Görev Süreniz:.....
6. Çalıştığınız Kurumdaki Görev Süreniz:…….

GÖRÜŞME SORULARI

7. Kütüphane kullanıcı ve üyeleri ile düzenli iletişiminiz var mı?
8. Kütüphane kullanıcı ve üyelerini gözlemliyor musunuz?
9. Kütüphaneden yararlanan dezavantajlı kullanıcılar var mıdır?
10. Dezavantajlı kullanıcıların kütüphaneye geldiklerinde rahat olduklarını düşünüyor musunuz?
11. Herhangi bir dezavantajlı kullanıcının kütüphaneye gelmesi sizi iletişim kurma güçlüğü ve diğer olası hizmetlerden yararlanma engelleri nedeni ile kaygılandırır mı?
12. Hizmetlerin sunumunda dezavantajlı kullanıcılara ayrıcalıklar tanınması gerektiğini düşünüyor musunuz?
13. Dezavantajlı kullanıcılara daha iyi hizmet sunabilmek amacıyla herhangi bir kişisel gelişim programına katıldınız mı? (örn. işaret dili, seminerler, vb..)
14. Engelli kullanıcılar için kütüphane imkânlarınız nelerdir?
15. Kütüphane dermenizde dezavantajlı kullanıcı grupları için yayınlarınız mevcut mu?
16. Kütüphane mimari açıdan dezavantajlı kullanıcı grupları için elverişli mi?
17. Okuma-yazmayı bilmeyen 4-6 yaş arası çocuklar için oyun oynarken eğitici olabilecek alanlarınız var mıdır?
18. Otizm sağlık sorunu hakkında yeterince bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?

19. Otizmli kütüphane kullanıcılarınız ve üyeleriniz var mı?
20. Otizmli bireyler kütüphaneyi hangi sıklıkla kullanmaktadırlar?
21. Bu kullanıcıların kütüphaneden yeterince yararlanmadığını düşünüyorsanız, sizce kütüphane kullanım sıklığının azlığı, ailelerin ihmalkârlığı mı yoksa kütüphane koşulları mıdır?
22. Otizmli kullanıcılar daha çok hangi yayın türlerini tercih etmektedir?
23. Kütüphaneci olarak dezavantajlı kullanıcıları kütüphaneye çekmek için ne tür aktivitelerde bulundunuz?
24. Kütüphane yönetimini dezavantajlı kullanıcılara hizmet sunmada yeterli buluyor musunuz?
25. Bir kütüphaneci olarak dezavantajlı kullanıcı gruplarına daha iyi hizmet sunabilmek amacıyla nelere gereksinim olduğunu düşünüyorsunuz?

EK-2: İstanbul İlinin Sultangazi ve Başakşehir İlçelerinde Bulunan Rehabilitasyon Merkezlerinde Görev Alan Eğitmenlere Yöneltilen Görüşme Soruları

GÖRÜŞME FORMU

Değerli Katılımcı,

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı'nda 2. sınıf yüksek lisans öğrencisiyim. "Dezavantajlı Kullanıcılar Olarak Otizmli Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri ve Beklentiler" başlıklı tezim için araştırma yapmaktayım.

Araştırma için İstanbul ilinin Sultangazi ve Başakşehir ilçelerinde yer alan rehabilitasyon merkezlerinde görev alan eğitmenler ile yarı yapılandırılmış görüşme yapmaktayım. Görüşme sonucunda elde edilen veriler sadece bu araştırmada kullanılacaktır. İzninizle ses kaydı almayı düşünüyorum. Böylelikle hem çok vaktinizi almayacağim, hem de analiz etme sürecinde bana kolaylık sağlayacaktır.

Araştırmaya katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Alev KAHRİMAN

alevmusab@gmail.com

SORULAR

DEMOGRAFİK SORULAR

1. Cinsiyet: ( ) Kadın ( ) Erkek
2. Yaş:……....
3. Meslek:…….
4. Görev Süreniz?.....

GÖRÜŞME SORULARI

5. Kurumunuzda aileleri otizm konusunda bilgilendirme amaçlı hiç seminer düzenlendi mi?
6. Hangi yaş aralığındaki öğrencilere ders vermektesiniz?
7. Otizmli bir bireyin okuma-yazma öğrenmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
8. Otizmli bireyin okuma-yazma aşamasına geldiğine nasıl karar veriyorsunuz?
9. Otizmli birey ilk okuma alışkanlığını nerede öğrenir?
10. Otizmli bireylerin okuma-yazma alışkanlığı kazanmaları için ne tür yöntemler kullanıyorsunuz?
11. Kurumunuzda teknoloji destekli öğretim materyalleriniz var mıdır?
12. Özel eğitim gören bir çocuğun yazı yazmaya başlaması için öncelikle hangi aşamalardan geçmesi gerekir?
13. Okuma-yazma eğitiminde oyunlardan yararlanır mısınız?
14. Ortalama ne kadar sürede okuma yazmayı öğrenirler?
15. Okuma-yazma eğitimi verirken karşılaştığınız zorluklar nelerdir?
16. Okuma-yazma eğitimi verirken otizmli bireylerin ailelerinden beklentileriniz nelerdir?
17. Kütüphane kullanım sıklığınız nedir?
18. Kütüphane üyeliğiniz var mıdır?
19. Otizmli bir çocuğun hayatında kütüphanenin gerekliliğini nereye koyarsınız?
20. Özel eğitim gören bireyleri ve ailelerini kütüphane kullanımı konusunda teşvikiniz oluyor mu?

21. Kütüphaneyi kullanan ve/veya kütüphane üyeliği olan otizmli öğrencilerinizi gözlemleme fırsatınız oldu mu?
22. Bir önceki soruya yanıtınız evet ise bu yöndeki gözlemlerinizi nasıl ifade edersiniz?

EK-3: İstanbul İlinin Sultangazi ve Başakşehir İlçelerinde Bulunan Otizmli Bireylerin Ailelerine Yöneltilen Görüşme Soruları

GÖRÜŞME FORMU

Değerli Katılımcı,

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı'nda 2. sınıf yüksek lisans öğrencisiyim. "Dezavantajlı Kullanıcılar Olarak Otizmli Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri ve Beklentiler" başlıklı tezim için araştırma yapmaktayım.

Araştırma için İstanbul ilinin Sultangazi ve Başakşehir ilçelerinde yer alan otizmli bireylerin aileleri ile yarı yapılandırılmış görüşme yapmaktayım. Görüşme sonucunda elde edilen veriler sadece bu araştırmada kullanılacaktır. İzninizle ses kaydı almayı düşünüyorum. Böylelikle hem çok vaktinizi almayacağim, hem de analiz etme sürecinde bana kolaylık sağlayacaktır.

Araştırmaya katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Alev KAHRİMAN
alevmusab@gmail.com

SORULAR

DEMOGRAFİK SORULAR

1. Ailedeki kimlik:……
2. Yaş:……....
3. Eğitim Durumu: ……
4. Meslek: ……..
5. Ailenin Aylık Ortalama Geliri:
   ( ) 2000-2800 TL
   ( ) 2800-3500 TL
   ( ) 3500-4500 TL
   ( ) 4500 TL ve Üzeri
6. Çocuk Sayınız?.....
7. Otizmli Olan Çocuk Sayınız?.....
8. Otizmli Çocuğunuzun Yaşı:……..
9. Otizmli Çocuğunuzun Cinsiyeti: ( ) Kız ( ) Erkek

GÖRÜŞME SORULARI

10. Devlet tarafından otizmli bireyler için 8 saati bireysel, 4 saati grup ayda toplam 12 saatlik ücretsiz dersi yeterli buluyor musunuz?
11. Çocuğunuz özel eğitimde ek ders alıyor mu?
12. Çocuğunuz herhangi bir spora gidiyor mu? (Yüzme, atletizm, dövüş sanatları vb.)
13. Çocuğunuz okuma yazma biliyor mu? Yanıtınız evet ise okuma yazmayı kaç yaşında öğrendi?
14. Çocuğunuz okuma-yazma aktivitesini severek mi yapıyor?
15. Kütüphane üyeliğiniz var mı?
16. Çocuğunuzu hiç kütüphaneye götürdünüz mü?
17. Bir önceki soruya yanıtınız evet ise, çocuğunuz kütüphaneye gitme konusunda arzulu mu yoksa sizin yönlendirmenizle mi gidiyor?
18. Kütüphaneyi çocuğunuz için güvenilir buluyor musunuz?
19. Kütüphaneyi ne sıklıkla kullanırsınız?

20. Kütüphane koleksiyonunda sizin ve çocuğunuzun ilgisini çeken özel kaynaklar var mı?
21. Kütüphane koleksiyonunda çocuğunuzun sağlık sorununa ilişkin yararlanabileceğiniz kitaplar var mı?
22. Bir önceki soruya yanıtınız evet ise bu kitaplardan yararlanıyor musunuz, hayır ise bu türden kitapların olmasını ister misini?
23. Kütüphanede verilen hizmetler ve gerçekleştirilen aktiviteleri kendiniz ve çocuğunuz için ilgi çekici buluyor musunuz?
24. Kütüphane de ne tür aktivitelerin olmasını isterdiniz?
25. Çocuğunuz kütüphanede olduğu zaman onun için kaygı duyuyor muşunuz
26. Kütüphane personelinin size karşı yaklaşımı nasıldır?
27. Kütüphane kullanımının çocuğunuz üzerinde yararlı olacağını düşünüyor musunuz? Yanıtınız evet ise bunlar ne tür yararlar olabilir?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Alev KAHRİMAN
Doğum Yeri	Gebze
Doğum Tarihi	23.08.1993

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Kastamonu Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Bilgi ve Belge Yönetimi

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Bilgi ve Belge Yönetimi

KATILDIĞI MESLEKİ ÇALIŞMALAR

Kongre	▪ III. Uluslararası Bilgi ve Belge Yönetimi Öğrenci Kongresi
Sempozyum	▪ Uluslararası Taşköprü Pompeiopolis Bilim Kültür Sanat Araştırmaları Sempozyumu ▪ Uluslararası BBY Alanında Bilgiye Erişim/Kataloglama Sorunları ▪ E-BEYAS Sempozyumu (19 – 20 Ekim 2017)

İLETİŞİM

E-mail	**alevmusab@gmail.com**